

SZAPPANOS GÁBOR

**SZÁRAZBABÓDI
DEKAMERON**

TARTALOM

SZERENCSE, A MESSZESÉGEK VÁNDORA
LAGZI
CSULÁK LAJOS
A KÉK RÁK
JANCSI BÁCSI
TÁBORI POSTA
BABÓDI BALLADA
SZEMÜNK FÉNYE, AZ ÚJÉVI BABA
LÉLEKVÁNDORLÁS
PETŐFI SZELLEME

SZERENCSE, A MESSZESÉGEK VÁNDORA

A fura jószág megjelenésének azonnal híre terjedt a faluban, s harmadnapra egyenként és csoportosan is jövegetni kezdtek az emberek az állat megtekintésére. Nyár lévén, akadt volna munka éppen elég a földeken, apám mégis úgy érezte, kötelessége illendőképpen fogadni a kíváncsiskodókat, annál is inkább, mert valahogy sejtettük: a jövevény feltűnésével a mi családunkat kitüntetés érte.

A nagy meleg ellenére igencsak kirittentettük magunkat - gyolcsing, gyolcsgatya, sujtásos mellény, árvalányhajas, nemzetiszín szalagos kalap és tükörfényes rámás csizma -, így fogadtuk a látogatókat, no meg persze szilvóriummal: egy ötliteres demizsonnal elfogyott aznap, pedig mindenki csak egy kupicával ivott.

Mindenki, aki jött, ugyanúgy vizitált - mintha összebeszéltek volna: először kezet fogtak apámmal, aztán mosolygó képpel lehajoltak énhozzám, s kezet fogtak velem is, a miniatűr felnőttel, majd megbirizgálták a kecske orra hegyét. Végül így szóltak apámhoz: „Sok szerencsét a kecskéhez, Balcsi!”, aztán ha a látogatónak sietős volt a dolga, sokatmondó hümmögéssel búcsút intett, ha meg több ideje volt, el kellett mesélnem neki a jószág érkezésének történetét.

Két napja Szili Pityuval, a pajtásommal szokásos nyári foglalatosságunkba merültünk: meztelenül fürödtünk a kertsor végében elterülő kicsi kerek tóban, aztán belefeküdtünk az utcát két hüvelyk vastagon borító futóhomokba, és betakaróztunk vele. Amikor már nem bírtuk elviselni a hőséget és csípte a szemünket a veríték, mint két apró homokember visszaszaladtunk a tóra, és leöblítettük magunkról a fövenyt.

Már jócskán bent jártunk a délutánban, épp szédelegni kezdtem a forróságtól a homokban, szólni akartam Pityunak, hogy fürödjünk, de kiszáradt a szám, és egy hang sem jött ki a torkomon: az országút felől, a bekötőúton hirtelen egy csigavonalban tekergő, irdatlan vastag oszlop emelkedett az ég felé, akár egy palackból kieresztett szellem, és közeledett ijesztő sebességgel felénk. A nap egyszeriben sápadt koronggá vált az útszéli szentjánoskenyérfa egyik ágán - olyan volt, mint egy elárvult sárga karácsonyfadísz, amelyet tévedésből valaki rosszkor, rossz helyre akasztott. A szemem egy pillanat alatt tele lett homokkal, s amikor kinyitottam, a forgószél már el is vonult, csak a homokszemek szitáltak még percegve jó ideig, mint a csendes eső. Pityuék háza előtt feküdtünk, a mi deszkakerítésünktől húszlépésnyire...

Ekkor derengett föl valami a mi kapunk előtti feljárón, valami állat - apránként vált ki a por függönye mögül, kutyának nagy volt, borjúnak kicsi, s csak mikor már leszállt az összes zarándok homokszem, ismertem föl.

Farral a kapunknak állt, délcegen tartott fejével egyenesen a dunapentelei dombokra hanyatló napba nézett. Mozdulatlanságában maga volt a megtettesült nyugalom és büszkeség, csak jobb mellső lábát hajlította be kissé, mintha indulni készülné tovább, de még várna valamicskét. Szőrét nyugatról, amerre nézett, s amerről a fürgeteg érkezett, gyöngye szellő borzolta, szakálla viszont meredten ívelt előre. Mintha testének körvonala arannyal lett volna kihúzva, vakító arannyal - pedig csak a napfény nyaldosta körül, mint ínyenc marhanyelv a sótéglát. Olyan kíváncsi voltam a váratlan vendégre, hogy Pityuról teljesen meg is feledkeztem. Csak annyit éreztem, hogy a pajtásom eltűnt mellőlem, de fogalmam sem volt, hogy mikor: a homokvihar előtt, közben vagy után.

Nem lépve, hanem a lábamat a homokban csúsztatva közeledtem a kecske felé, élveztem a bokáig érő, forró biztonságot - önkéntelenül késleltettem a találkozást az állattal. Nem csodálkoztam, hogy a kecske továbbra sem mozdul, ismertem a fajtáját, sokszor órákig képes dermedten állni, mintha hirtelen eszébe jutott volna valami komoly probléma, amelynek a megoldása nélkül nem zökkenhet vissza a mindennapok valóságába.

Már egészen közel értem hozzá, a szeme sarkából láthatott is volna, de a jelek szerint nem zavartatta magát. Ekkor kezdett gyanússá válni a jelenés, közelebről valahogy a szőre hatott furcsának, egészen durva volt... Óvatosan odahajoltam az oldalához, nehogy ijedtében nagyot ugorjon, megérintettem, és döbbenet tapasztaltam, hogy kemény, kemény, mint - a kő. S amit messzebről a szőre borzolódnak véltem, az nem volt más, mint a kőrücskei közti girbe-gurba vájatokban a szellő által kergetett kvarc szemek miriádjainak mozgása!

Pontosan olyan színe volt, mint a lába alatt a homoknak - akárha a homokból nőtt volna ki, vagy a fürgeteg szelleme a fölszippantott fövényből gyúrta volna össze jókedvében kecske alakúvá s állította volna oda a mi portánk elé valamilyen kifürkészhetetlen szándékkal.

- Na, most már nekünk is van bálványunk! - mondta apám tréfásan, miután a szénabehordást követően elmondtam neki, amit a kecskéről tudok; a „bálvány”-nyal arra utalt, hogy az alvégen a csöppnyi katolikus közösségnek volt egy kis zörgő pléhkrisztusa, amely szerintünk, kálomisták szerint nemhogy segíteni nem tudott az embereken, de kicsinysége miatt inkább szánalmat ébresztett azokban, akiket vigasztalnia kellett volna.

Először csakugyan arra vetettünk, hogy a homokból született és tömörült össze a kecske, mert amikor apám meg a napszámosunk, Fekete János megpróbálta fölemelni, és eltenni az útból, hogy behajthasson a szénásszekér, alig tudták megmozdítani és két méterrel odébb vonszolni, a felhajtó széléhez.

Aznap este apámnak és Hájas Bandinak, a sógorának különösen jó volt a kedve, pedig apám most sem ivott több bort annál a kevésnél, amit szokott, Bandi bátyám pedig bizonyára egy csöppel sem kevesebbet annál a rengetegnél, ami nap mint nap legurult a torkán. Apámnak megvolt az a csodálatos képessége, hogy át tudta venni mások borvirágos hangulatát anélkül, hogy ő maga akár csak egy kortyot is ivott volna. Nemsokára dalolni kezdtek Bandival, és olyan széles jókedvük kerekedett, hogy cigányokat is hívtak volna, ha anyám rájuk nem szól, hogy késő van már, és holnap korán kell kelni. Így ünnepelték meg a kecske érkezését, aztán eltették magukat másnapra.

A negyedik napon a kecskét becipeltük a kapuból az udvarba. A gazdálkodó paraszt udvarán nem sok kihasználatlan tér van, mégis sikerült állandó helyet lelnünk a furcsa szerzetnek. Az udvar egyik sarkában hevert egy széles, az egyik végénél törött marhaható vályú, azt fenékkal fölfele fordítottuk, és arra állítottuk az állatot. Aztán a konyhából menten kivettem egy hokedlit, s arról óvatosan felszálltam a kecske hátára - vigyáznom kellett, csak három lábon állt a jószág, hiszen a jobb mellső lába nem érintette a földet.

Természetesen az összes kertsori gyerek szerette volna „meglovagolni” a paripámat, de én csak Pityunak engedtem, bár neki sem szívesen, mert kövér volt, s féltem, hogy felborul vele, és összetöri nekem. A többiek füt-fát ígértek, cukorkát, tíz fillért, legbecsesebb játékaikat is felajánlották. Alsögi Pista volt a legerőszakosabb: nem riadt volna vissza attól sem, hogy ellopja nekem az anyja féltve őrzött kősztyűjét. Én azonban hajthatatlan maradtam. Már akkor éreztem, hogy ez a kecske nem játékszer. Az, hogy felültem a hátára, csak a birtokbavétel természetes mozzanata volt.

Egy bágyadt délelőttön, jó néhány nappal az után, hogy piederasztárra emeltük a jövevényt, feltűnt valami: mindig igen sok háziállat sündörgött vagy pihent körülötte. Bogár kutya például macskamód dörgölözött a kőkecske valamelyik lábához. Szegény öreg jószág bal szemére már rég hályog ereszkedett, megmaradt fél szemével viszont sóváran sandított föl a szobor hasára - hogy mit lát, nem tudtam, de az érzékeny állat valamit sejtett. És a baromfiak is, amelyek szabadon kószáltak az udvarnak abban a fertályában, előszeretettel fürödtek a vályú mellett a porban vagy pihentek az emelvény tetején, pedig a kecske nem sok árnyéket vetett.

Őszre Bogárnak meggyógyult a szeme, pofáján pedig a már erősen fehéredő szőr kezdett visszafeketedni. Ezt csak én vettem észre a családban, az viszont még a nagyanyámnak is szemet szűrt, hogy ilyen gyönyörű nagyra a tyúkjaink még sohasem nőttek.

Volt nekem a ház körül egy kicsi földem, egynegyed holdacska, amit apám jelölt ki számomra, hadd tapasztaljam meg minél előbb az önállóság ízét, s hadd műveljem tetszésem szerint. Miután ősszel bevettem búzával, mint jó gazda gondoltam a hengerelésre is - és különös ötletem támadt.

- A kecskével szeretnék hengerelni, édesapám.

- De hát hogyan gurulna az, kisfiam? Tán letöröd a lábait?!

- Dehogyan, édesapám. Jól megkötözöm a csüdjeinél, és majd elhúzza a Rigó.

- És nem fogja túrni a földet az a kőbálvány?

- Nem hát, én tudom. Szép finom íve van a hasának meg az oldalának. Öröm nézni. Eleget figyeltem a nyáron.

Úgy is történt, apám beleegyezett, hisz én voltam a szeme fénye. Nehézséget csupán a kecske szállítása jelentett. Apám, Hájas Bandi meg Fekete János óvatosan feltették a jószágot egy kiskocsira, és kitolták a földemhez. Én közben a kecske fején tartottam a kezem, s beszéltem is hozzá, hogy nyugodjon meg, nem lesz semmi baj. Úgy bántam vele, mint egy miskárolásra előkészített disznóval. A felnőttek letették a kecskét az oldalára, ahogy kértem, aztán megkötöztem a lábainál, s a kötélvégeket a felszerszámozott Rigó hámfájához erősítettem. Fogtam a gyeplőt, ráálltam a kecskére, suhintottam egyet az ostorommal, és nekiindultunk. A kezdeti nagy zöttyenéstől valami mintha megzörrent volna, de - gondoltam - nyilván a hám vasrészei okozhatták e zajt, ám a zörrenés a bukkánóknál többször is megisméltődött, és mindig a lábam alól hallottam, nem pedig a Rigó felől. De nemsokára megszoktam, és nem törődtem vele. Kicsi voltam, ötéves, csak a Rigó széles, erős, biztonságot sugárzó farát láttam magam előtt, meg a hosszú farkát, amellyel szüntelenül a legyeket csapkodta. A fara fölött, az ég kékjében csak néha villant föl a feje, és libbent meg sárgás sörénye. Napnyugtáig végeztünk, a kecskét pedig visszaállítottuk a helyére.

A rákövetkező esztendőben gyönyörű búzám termett, nem szorult meg a szeme, nem volt semmi betegsége - se liztharmat, se rozsdá -, a hatalmas kalászkok büszkén bókoltak, az aratás előtti viharban nem dőlt meg, mint a többi gabonánk java része. Apám osztott-szorzott, és kiderítette, hogy sokkal nagyobb terméshozamot értem el, mint ő.

- Szép búzád termett, kisfiam.

- Szép hát, édesapám, hiszen kőkecskével hengereltem!

Apám pamacs bajusza alatt jóindulatúan elmosolyodott.

Ősszel ismét búzát vetettem, noha apám óvott tőle, mondván: jobb lenne herét vagy repcét vetnem, különben csökkenni fog a hozam. De én már akkor is makacs voltam, csak a magam feje után mentem. Hengereltem a kecskével meg a Rigóval, s jövőre - még több búzám termett! Apám nem akart hinni a szemének, amikor kiszámította a hozamot.

- Ezt meg hogyan csináltad, kisfiam? - kérdezte a bajuszát rágcsálva.

- Nem tudom, édesapám, a kőkecskével hengereltem - válaszoltam, holott már korántsem voltam olyan biztos a dolgomban. Sokszor éppen akkor kezd az ember tamáskodni, amikor valami halvány bizonyíték kerül a kezébe.

Apám mindenesetre nem hitetlenkedett, kijelentette, hogy a hektáronkénti több mint hét tonnás hozamom isteni ajándék, s ősszel szeretné elkérni tőlem a kecskét, s azzal hengerelni a többi földünket. Fülig pirultam a büszkeségtől.

Mondanom sem kell, szeptemberben a földemet megint csakis búzával vettem tele. Apám óvatosabb volt, nem akarta kockáztatni a család kenyérét, úgyhogy ő a szokásos vetésforgót alkalmazta, de a kecskémet bizony elkérte, és mind a huszonegy hold búzával bevetett földet azzal hengerelte meg. Amikor végzett, s hazaért a határból, nekem szegezte a kérdést: - Kisfiam, te is hallottad, hogy ebben a jószágban zörög valami?

- Hallottam hát, édesapám, nem tudom, mi lehet, én már megszoktam.

Visszaállítottuk a jószágot a helyére. Késő este volt már, sötét, abban maradtunk, hogy holnap egy kicsit tüzetesebben megnézzük.

Engem azonban nem hagyott nyugodni a kíváncsiság. Amikor már mindenki aludt, fölkeltem. Nem mertem világot gyújtani, nehogy észrevegyenek. Kibotorkáltam az udvarra. Újhold volt, a levegő koromfekete massa. Ahogyan a deszkakerítés mellett tapogatózva az udvar sarka felé közeledtem, egyszer csak földbe gyökerezett a lábam: a kecske sárga szemekkel bámult rám. Noha már-már igazi élőlényként kezeltem, világító szemeket azért mégsem vártam egy szobortól, még ha az Úristen pottyantotta is elénk. Az első döbbenet után mentem tovább, aztán lassan odaértem hozzá. A szempár továbbra is meredten nézett. Felálltam a vályúra, és megpaskoltam az állat oldalát. Ekkor ért az újabb meglepetés: a kő egészen sima volt, akár a dunai kavics, és szinte meleg.

- Jól van, na, tudtam én, hogy különleges jószág vagy... - mondtam neki, vagy inkább magamnak, hogy ne féljek.

Aztán próbáltam megsimogatni a fejét is, de valami nagyon puhába nyúltam. A puhaság egy kicsit dorombolt a kezem alatt, majd unottan lehuppant a földre, és elsompolygott. A cirnos.

Reggel apámmal első dolgunk volt alaposan szemügyre venni a kecskét. Az éjszakai élmény álmoknak rémlett, de hogy mégsem álmodtam, az is bizonyítja, hogy a kecske oldala csakugyan igen sima volt. Hirtelen viszolygás fogott el, s a rossz érzés leszaladt az ágyékomig, sokszor ott érzem a fizikai undort. Mintha a kecske valami ronda bőrbetegségben szenvedne, amitől kihullott a szőre. Ráadásul az egyébként homokszürke állat oldala foltokban sárgásan fénylett. Apámmal megállapítottuk, hogy lekoptak a kőrücskei, mégpedig ott, ahol hengerelés közben a földet súrolta. De nem is evégett jöttünk, hanem hogy kiderítsük, tényleg zörög-e belül. Apám odaállt előlről a fejéhez, két kézzel megmarkolta a nyakát, és elszánt mozdulattal egy pillanatra hirtelen megemelte - vagyis a hátsó lábaira állította. Én oldalt álltam, a vályú mellett, s figyeltem a felágaskodó kecskét - egy minutára a családunk címerállatát juttatta eszembe -

aztán ahogy visszazöttyent a helyére, határozottan hallható volt valami fémes zörrenés. És amint néztem az oldalát, láttam, hogy a sárgás foltok is átrendeződtek.

Nem hagyott nyugodni bennünket a dolog, s mivel nem tudtunk okosabbat kitalálni, eldöntöttük, hogy kihívjuk az öreg Tillingert.

- No, hun az a beteg? - tért a tárgyra az öreg, miután letette a kredenc mellé az irdatlan állatorvosi táskáját, amely - ahányszor csak láttam - a korábbiakhoz képest mindig egyre dagadtabb lett.

- Odakint van a kecskénk az udvar sarkában. Zörög benne valami, meg az oldala sárgállik - sorolta apám a tüneteket, s röviden elmondta, miért fontos haszonállatunk nekünk ez a kecske.

- Ha zörög, hát megauszkultáljuk, mi fáj neki - kommentálta Tillinger bácsi, és előszedett a táskájából egy hallgatócsövet, amely engem valami különös trombitára emlékeztetett. Hármasban kimentünk az állathoz, s Tillinger bácsi auszkultálni kezdte a jószágot a sima hasánál.

- Majd mindjárt... - mondta apám, és a nyakánál fogva ismét lendített egyet a jószágon. Tillinger bácsi ráncos arca egy pillanatra fintorba torzult, majd így szólt: - Elég... - Levette a hallgatócsövet a füléről. - Van benne zörej, de nem szívzörej, ahhoz túlságosan cseng és bong. Hanem a hasfala annyira elvékonyodott, hogy kímélni kell szegény párát.

No, hát ettől aztán apámmal nagyon elszontyolodtunk, de azért még megkérdeztük az öreget, mennyi időt jósol a kecskének, ha továbbra is ugyanígy hengerelnék vele.

- Nem érné meg a következő talajmunka végét.

Az alföldi paraszt igen leleményes: mindig igyekszik jóra fordítani a reménytelen helyzetet is. Apámmal rögtön meghánytuk-vetettük, miképp tehetnénk hasznossá a kecskét úgy, hogy kíméljük az oldalát. Azon a nyáron és őszön folyton lotyogott az eső, úgyhogy a pincében feljött a talajvíz. A boroshordók alját nem érte el, tehát nem volt nagyobb baj, de az egész víz borította. Apám, Hájas Bandi és Fekete János lecipelték a kecskét a pincébe és beállították a zavaros, zöldes lébe, a lépcsővel szembe, hogy látni lehessen, ha fölülről letekintünk. Aztán este összefogdostuk a tizenöt libánkat, amely az udvaron bóklászott, és levittük a kecskéhez. Egy hónapon át ez a művelet minden áldott este megismétlődött. Izgalmas vacsora utáni program volt a harapós libákat hajkurászni, majd lépegetni le velük a libafostól csúszós lépcsőn, de meg is lett az eredménye: október közepére a pincei barlangtóban a szárnyasok a kőkecske közelében úszkálva kétszer akkorára nőttek, mint ha anyám szorgosan tömte volna őket kukoricával. Az egyik egyszer beszorult a kecske hátsó lábai közé, úgy kellett kiráncigálni. Félve vágtuk le az első hatalmas szárnyast, nem tudtuk, milyen lesz az íze... De a betegeskedő kecskénk nem hagyott cserben bennünket a pince homályában sem: olyan finom, omlós húst azóta sem ettem, a libalevestől pedig még a halottak is életre keltek volna. A libák tolla is tömöttebb lett, a pehelytollaik olyan selymesek, hogy a belőlük készült vánkosokért később, a nehéz időkben kisebb vagyonokat kaptunk. Kecskénk gondoskodott rólunk még holtában is...

No de ne szaladjunk előre, ne sietessük az állat pusztulását, legalább gondolatban ne, hiszen hamarosan úgyis bekövetkezik. Gyógyíthatatlan betegsége, amely legjobb esetben is állapota stagnálását ígérte, valamint az, hogy a piederesztárról lekerült a pincébe, a véletlenül feltört talajvízbe, amelynek alján a földben néhány ott felejtett murom, pár szem krumpli és egy-két szál zöldség rohadt, minőségi zuhanás volt. Az égből jött, a földre szállt, aztán a föld alá került: mi jöhet ennél rosszabb?

Tavasszal anyám vett harminc kiskacsát, őket is a kecske oltalma alá helyeztük. Őket talán még a libáknál is sebesebben nevelte a kőkecske - a nagy igyekezettől a sötétben olykor szinte fel-felderengett sárgásan a hasa, ahogyan a lázrózsák gyulladnak fel az ember arcán.

Teri néném, Hájás Bandi hallgatag felesége, akit eddig csak azért nem említettem, mert nem volt miért, hisz reggeltől napestig a világtól elvonulva varrogatott a legbelső szobában, ekkortájt kezdett gyengélkedni. Hogy volt-e összefüggés a kecske nyavalyája és az ő betegeskedése között, nem tudom, de ha egyszer a magasság urától - vagy a sors kezéből - kérés nélkül kaptunk egy csodatévő állatot, az arra kellett hogy intsen bennünket: ugyanilyen váratlanul és kéretlenül el is veheti tőlünk, sőt, bajt is kaphatunk a nyakunkba, csóstitül. Voltaképpen a jó, amiben eddig részesültünk, a kiszolgáltatottságunkra figyelmeztetett. A kecske érkezéséig konokul küzdöttünk a megélhetésért, és szinte csak az időjárástól függtünk - a kecske érkezése után viszont még egy olyan felsőbbeségtől is, amely az esőhözó felhőknél magasabban székelt.

Kegyelmi állapotunknak nyáron szakadt vége. Júniusban, miután szépen felnevelte a kiskacsákat, felhoztuk a kecskét a pincéből, és odaállítottuk a gangra. Ezt a helyet Teri néném miatt választottuk, mert szegényről kiderült, hogy a gyengesége előrehaladott tüdőcsúcshurut következménye. Amikor kedve volt, kiballagott a kecskéhez, letelepedett egy székre az állat mellé, és mindkét kezét rátette, vagy egyszerűen nekitámaszkodott az oldalának, és pihengett. Arra gondoltunk, ha az állatot képes gyógyítani a kecske, miért ne tudna segíteni az emberen is. Vagy ha nem is segít Terin, de ő mégis bizakodik, az is jó. Sajnos azonban, a rendhagyó kúra eredményességéről nem volt módunk meggyőződni.

Június huszonegyedikén, az esztendő leghosszabb napjának estéjén a kőkecske megszűnt létezni: csak egy halom kő maradt utána.

A történet végét csak hallomásból ismerem, úgy mesélte el sok évtized múlva Alsögi Pista, aki tevékenyen közreműködött az állat elpusztításában.

Este a családunk lakodalomba volt hivatalos. Apám, anyám, Hájás Bandi meg én négy óraker indultunk hazulról. Csak a beteg Teri maradt otthon, a Kunszentmiklósról átrándult nagyanyám, hogy Terire vigyázzon, valamint Fekete János, utóbbi azért, hogy férfi is legyen a háznál. Igen ám, de Fekete annyira nekibúsult, hogy nem mehet a lakodalomba, hogy leitta magát - én leltem rá késő éjjel a szénakazal tövében. Teri a belső szobában aludt - mint később elmondta, szörnyű álmod látott: kint ült a gangon, nekidőlt a kecskének, mire az állat hirtelen megelevenedett, haragosan hátrafordította a fejét, ránézett, majd rémisztő szökkenéssel szembeugrott vele, és nekiment; Teri alig bírta bemenekülni a házba, alig bírta kizárni a kőbálványt, amelynek a szarva beleakadt az ajtó részébe... Nagyanyámat szintén álomkór lepte meg, akár a tetőt is elvihették volna a feje fölül.

Ilyen védtelen helyzetben volt a portánk, amikor este Alsögi Pista, saját bevallása szerint, ögyelegni kezdett a kapunk előtt. Maga sem tudta, mit akar, valahogy kárpótolni szeretne volna magát, amiért nem ülhetett föl a kecskére. Elmondta, hogy estefelé járt az idő, nevetségesen vékonynak és hosszúnak látta saját árnyékát, s az úton a kisebb keréknyomokba is már mélyen befészkelte magát a homály, az az időszak volt ez a napnak, amikor a fény a házfalakat oldalról és szinte alulról éri, kidomborít rajtuk minden kis egyenetlenséget, s föltárja az épületek eladdig rejtett felszíni szerkezetét... (Költő veszett el benne, gondoltam, vagy pedig a benne szunnyadó - esetleg a láthatatlanul közelgő? - gonosz élesítette meg ennyire a figyelmét.) Egy szó mint száz, amikor épp azon töprenkedett, miképp juthatna be az udvarunkba úgy, hogy a Bogár eszeveszett csaholással fel ne riassa a háziakat, egyszeriben két

igen hosszú árnyékot látott fölzárkózni maga mellé, egyiket jobbról, balról a másikat. Megfordult, s két férfit pillantott meg. Kicsit oldalt lépett, hogy jobban szemügyre vehesse őket, mert nagyon a szemébe tűzött még az a bágyadt nap is, s akkor az egyik ember valami furcsa nyelven kérdezett valamit, amit a másik tolmácsolt a számára: „Ide tartozol te?” - mondta, s rábökött a házra. Alszöginek jól vágott az esze, mint a kis csirkefogóké általában, s rámondta, hogy „Hát!” „Mennyiért adod a kecskét?” - jött az újabb kérdés, mire Alszöginek elakadt a lélegzete, és jó néhány másodpercebe beletelt, míg magához tért. Addig is megpróbálta széleseben fölmérni a helyzetet. A kérdező mintha németül beszélne, de egészen különösen, kántálva és torzítva a nyelvet, és sok olyan szóval elegyítve, amelyet Alszögi sohasem hallott még. Tudott ugyanis egy kicsit németül, az első világháborút megjárt sváb kocsmáros beszédét épp eleget hallgatta. A kérdező más tekintetben is fura szerzet volt. Látszott rajta, hogy pénzes ember, de a második kérdés hangsúlyából Alszögi azt érezte ki, hogy fukar is egyben; úriasan volt öltözve - vagy inkább városiasan -, de nem lehetett úriember, mert valahogy rosszul állt rajta a ruha, az a nagykockás öltöny, amilyenhez hasonlót annak idején a Szárazbabódra vetődött cirkusz kikiáltóján látott. Szakálla borzas, mint a szél tépázta csöszkunyhó, cimpa nélküli füle felül hegyes, s fekete szemében, amely leginkább egy föld alatti állatkére emlékeztetett, volt valami zavart és gyanakvó - mintha mindig a nyomában volnának. „Száz pengő!” - vágta rá Alszögi, határozottan, de kissé hunyorogva, mert az idegen, csak hogy nagyobb nyomatékot adjon a kérdésnek, mellényzsebéből előhúzta aranyóráját, felkattintotta a fedelét, és a nyugodni készülő nap egyik utolsó erősebb sugarát az óralappal elkapva megcélozta Alszögi bal szemét. „Száz pengő!” - ismételte Alszögi, aki ekkorra már fölcsődött, s aki ennyi pénzt eddig még sohasem látott együtt. „Az rengeteg, legyen ötven!” - alkudozott tolmácsa útján az idegen. Alszögi végül belement, mert ötven pengőt sem látott együtt soha, csak apja keresményét, pár napi napszámot.

Az idegenek behatoltak a kapun - Bogár nyüsztve eloldalgott -, egyenesen odamentek a gangon álló kecskéhez, a beteg oldalára fektették és kivonszolták az udvar közepére, majd a tolmács valahonnan a ruhája alól előkapott egy kis kézicsákányt, és belevágta a kecske hasába. Négyszer csapott le, mire sárga zuhatagként áradt ki a kőszobor gyomrából a töméntelen aranypénz. A tolmács most két bőrzsákot húzott elő, és fürgén, két marokkal tömni kezdték beléjük az aranyat. Alszögi a döbbenettől önkéntelenül közelebb lépett, mire a tolmács, oda sem nézve, rászólt: „Marad!” Hamar megtömték az iszákokat, majd látván, hogy a ház körül semmi mozgás, az idegen kikapta a tolmács kezéből a csákányt, és hevesen csapdosni kezdte a kecskét, ahol éppen érte. Szétverte a lábait, majd a fejét, aztán a tompora következett volna, mire Alszögi, gombóccá gyúrva a markában szorongatott öt zöldhasú bankót, felordított: „Abbahagyni! *Aufstehen! Abtreten!*” Az idegenek erre összerezzenek, sőt, Alszögi állítása szerint reszketni kezdtek, mint a nyárfalevél. Felkapták iszákjukat, átvetették a vállukon, és futólépésben távoztak - eltűntek nyugat felé, amerről a kecske is érkezett: két görnyedt pálcika-ember a félig lebukott nap irdatlan korongjában.

LAGZI

Csúfos véget ért a lagzi - pedig az örömanya az esti pacal és töltött káposzta között már kezdett megnyugodni, hogy végre túljutottak a nehezén.

A vőlegény, Kanász Pista jó menyasszonyt választott - egy falubéli, kissé lustácska leányzót, Kuszto Klárit, nem pedig azt a szorgalmasabb és szemrevalóbb, de idegen és kiismerhetetlen dunavacseit, akit diszkó után a kocsi többször megkummantott. Bár az esküvő napján az ara is már épp negyedfél hónapja volt áldott állapotban, ez még nem látszott rajta, annál is kevésbé, mert karcsú alakját jótékonyan elfedték a menyasszonyi ruha dús tüll- és csipke-rétegei. Klári alsó ajka az esztétikusnál jóval hátrébb húzódott, mint a felső - akárha beszívta volna, de hogyha túlságosan szép formájú a szája, az gyanút keltett volna Pista nagyon is józan gondolkodású családjában. Még arra a téves következtetésre juthattak volna, hogy a fiú a szépségéért veszi el feleségül, nem pedig azért, mert alkalmasnak tartja az anyai és háziasszonyi szerepre. De hát Pista még csak nem is ezért kötött ki Klári mellett, hanem mert kamasz éveit vége óta azt sulykolta belé a rokonság, hogy legkésőbb huszonhét éves koráig a férfiembernek illik megnősülnie, mert asszony nélkül - akármit csinál is - egy „senki” marad, egy „nagy nulla”.

Az viszont nagy elégtétellel töltötte el a vőlegényt, hogy sikerült ennek az esztendőnek a végére kitűznie a lakodalmat, hogy ekképp hozza lehetetlenül nehéz helyzetbe az anyagilag mindig is gyöngy lábbon álló s mostanra végképp megroggyant, általa semmirekellőnek tartott tűzoltó apósát, hiszen az öreg Kuszto tavasszal adta férjhez a nagyobbik lányát is.

Jól indult hát minden, a téesziroda melletti, piros és fehér lufikkal és színes krepp-papírral feldíszített hodályszerű ebédlőben volt a vendégvárás déli tizenkét órakor. Gondoskodtak róla, hogy meg legyen örökítve az idők végezetéig a szokásos esemény sor minden fontos mozzanata: már a menyasszony öltöztetésénél ott kandikált a videós kamerája, s később, a kész filmen a tüllhalmok körül a hatalmas orrú, kőkeményre belőtt sérójú vőlegény tizenkét szellemképe mint valami védangyal-csapat forgott körbe-körbe a kép szélén sejtelmes lassúsággal, a menyasszonytól, az öltöztető barátnőktől, a biztosítótűktől és a hajlakkos flakontól tisztas távolságra, de a tizenkét vigyázó szempár már most is a becses tulajdonra szegeződött.

A film érzelmes dalok kíséretében hosszasan mutatja a vendégek bevonulását és letelepedését a két-két sor asztal mellé: olyan ez, mint a seregek felvonulása, s csakugyan, a vőlegény és a menyasszony meghívottai mint két ellenséges sereg méregetik egymást az asztalsorok közötti széles, később a tánra és mindenféle bohóckodásra használt térségen át. Pedig nem egymással fognak megküzdeni, hanem a tányérjukon felhalmozott nehéz ételekkel és a rengeteg itallal, valamint azzal a parancsoló kényszerrel, hogy máma - ha török, ha szakad - jól kell éreznük magukat, és hogy ezt a lagzit is gondosan össze kell hasonlítaniuk a sajátjukkal és a másokéival.

A vőlegény ebéd után a mindenféle növényekkel és virágokkal feldíszített ízléstelen márvány-timpanon - kandallóútánzat? - előtti főasztalnál vett búcsút a szülőktől, nagyszülőktől és a „vőfény” egyen-versezeteiben az egyszerűség kedvéért csak „testvér”-nek nevezett hűgától. Az érzelmesen komoly perceket csupán az zavarhatta volna, hogy az elszavalt ügyetlen és krónikusan önisméltó szövegben véletlenül sem egyezett a szótagszám, vagy ha kivételesen mégis, akkor az csak nyelvbottlás volt. A családnak nem volt füle a hallásra: kínos mosoly helyett könnyeket csalt az arcokra a vőfény - egyelőre kimosta a felmenők szeméből mindazt a haragot és neheztelést, amit az utolsó esztendőben a nyakukon élősködő fiú keltett bennük.

A kikérés után, a község házára menet tulajdonképpen a koszorúslányoknak kellett volna figyelniük rá, hogy valami nincs rendjén: november kilencedikére esett e gyászos nap, s rózsaszín matlaszé és selyem egyenruhájuk szabása miatt nemcsak a nyakuk, hanem szinte az egész válluk szabadon maradt, de ahhoz mindegyikük eléggé hiú volt, hogy a vállára kanyarintson valami kendőt. Nem vették észre, hogy bár süt a határbéli szántók fölött a bágyadt, őszi végi nap, olyan erős foga van, hogy narancshéjszínű, meztelen nyakukból-vállukból ki-kiharap egy kis darabot - a hátul jövő koszorúslány ösztönösen lehajolt érte, fölvette, és mintha mi sem történt volna, visszatapasztotta.

Aztán volt más is, amit viszont csak a menyasszony észlelt, ő is csak futólag, hiszen fogalma sem volt, milyen veszély leselkedik rá útközben. 1901-ben országos ünnepség keretében a szárazbabódi Nagyvendéglő falán elhelyezték Petőfi mellszobrát, s a műalkotás leleplezésekor mindenkiben megállott az ütő, oly rútra sikeredett: a költő egyik üreges szembogara a piactér közepén álló kerek - most már artézi - kutat kémleli, a másik valahol a református templom csúcsának magasában jár, s egyébként is, nézése nem a lángelelű poétáé, hanem egy tébolyda lakójáé. A fővárosból a népes kompániával leutazó fiatal, neurotikus színész, akinek néhány verset kellett volna elszavalnia, mihelyt megpillantotta a szörnyűséget, állítólag menten elvetélt. Klárka boldog tudatlanságában mindössze annyit érzett, hogy amint az emlékház előtt elhaladtak, a félarasznyi magzat rúgott egy nagyot a pocakjában, pedig még igazán nem lett volna itt az ideje.

S ha a menetben akadt volna valaki, aki nem az elől haladó vőfény versezeteire fülel, nem a díszes menet tagjainak ruházatát és beszédét figyeli, nem azt, hogy az ismerős házaspárok, mióta utoljára látta őket, testben és lélekben mennyit vénültek, s hány esztendő választja el őket az ezüst- vagy aranylakodalmuktól, esetleg a sírtól, vagyis ha aznap Szárazbabódon nem lakodalomból állt volna a világ, ha tehát valaki kívülállóként ballag a sorban, és ki-kipillant a menetből, itt-ott egy távoli utcasarkon észrevehette volna egy éppen fékező szürke teherautó elejét, s mivelhogy a község főutcája olyan, mint az ökörhugyozás - ráérősen kanyarog a lapos tájon -, többször is észrevehette volna, és az a tévképzet alakulhatott volna ki benne, hogy nem is egy, hanem több ilyen teherautó közlekedik egyszerre a község hepe-hupás mellék-útjain, s ha netán még azt is látja, hogy ez a jármű voltaképpen tartálykocsi, amely körül oldalt vastag, recés műanyag cső tekereg, mint valami undok óriáshernyó, azt hihette volna, hogy Szárazbabódon éppen a Kusztoz Klári és Kanász Pista esküvőjének napján szippantják ki az összes árnyékszék tartalmát!

Pedig csak egy kocsi volt, és a sofőr, Fehér Tóni aznap csupán három helyre volt hivatalos. Hétkor kezdett, és kilencre már végzett is. Három öregasszonynál volt a Kert-soron, s mindhárom belediktált két-három stampedli pálinkát, hogy „legalább ű maga ne érezze, milyen éktelenű bűdös”. Az erős itóka azonban nemcsak a szagérzékelést tompította, hanem Tóni elkeseredését is a végletekig fokozta. Ki milyen hangulatban van, aszerint hat rá az ital. Ha jó a kedve, egy kis szíverősítőtől még jobb lesz, ha meg rossz - hát akkor annál rosszabb lesz, minél többet gurít le a torkán szerencsétlen. Tóni fél tíz tájt már kanyarodott is le a földútra, amely a falu északi határától néhány kilométerre fekvő telephez vezetett, ahol a fekáliát pelyvával meg fűrészpórral keverik, hogy hasznosítható trágya váljék belőle, ám hirtelen meg gondolta magát, és visszafordult. Beletaposott a gázba, csak úgy ugrált a hepehupás úton a súlyos jármű. Mondhatni, ösztönösen cselekedett, csak félig-meddig tudta, mit tesz - azt pedig, hogy miért teszi, épp csak felködlött benne. Ezúttal a Közép-sor felé vette az irányt. Ott ugyan mára senki sem rendelt szippantást, Tóni mégis módszeresen végigszippantotta az összes árnyékszékét. Mikor kérdezték tőle, miért jött, hiszen nem kérték, meg amikor panaszkodtak, hogy még nem jött meg a nyugdíj, Tóni olyasmiket mondott, hogy „Nem baj, Feri

bátyám, erre jártam, gondoltam, ha már itt vagyok, kiszippantom a maga budiját is”, vagy „Ugyan minek bűdösödjék az a szar, Böske néném, nem szívesebben rotytant az embör tiszta helyön?”, vagy „Látom hát, hogy nem jókor gyüttem, de jobb ezön túlesni”, meg hogy „Majd később lerója a kegyeletöt, Jucika néni”. És csakugyan, ahol otthon voltak, mindenhol belátták, hogy nem jó ezt halogatni, hisz a végén még azon kapja magát az ember fia, hogy a rakás a fenekéig ér.

Valami azért már motoszkálhatott Tóni fejében, mert csupán egy kupica kisüstit fogadott el, ha éppen megkínálták: sejtette, ma még kell az erő, tartalékolni kell az energiát.

A Közép-sor után ismét ráfordult a Kert-sorra: az 51-es főúttól haladt a Pátyi-tó felé, de még mielőtt végzett volna a huszonhat házból álló utcával, a műszerfalon megpillantotta a villogó piros jelzést: megtelt a tartály. Fél három volt ekkor. Csak most döbbsent rá, milyen rettenetesen éhes. A lakodalmásoknak már teli a bendőjük, ők már egészen más színben látják a világot. A harag most támadt fel benne igazán. Kiugrott a vezetőfülkéből, és visszament az utolsó házba, ahonnan szippantott, és egy kis enivalót kért Damásdi nénitől. Bekapta a kenyeret meg a szalonnát, és rögtön elhajtott a faluközpont irányába. Először arra gondolt, hogy majd többször elhajt a menet mellett, hogy zavarja, de amint háromnegyed háromkor a távolból megpillantotta a békés ünnepélyességgel ballagó sokadalmat, a koszorúslányok fényes rózsaszín ruháját, a fekete vőlegényt, a hófehér menyasszonyt meg a vőfény majdnem földig érő, kétágú fehér szalagját, inába szállt a bátorsága - lehet, hogy mégsem ivott eleget?

A községházán a botulizmusban pár hónapja majdnem meghalt anyakönyvvezető ügyetlenül matatott az asztallap alatt, amikor ki-bekapcsolta a magnót: Mendelssohn-nászinduló, egy Shakespeare-sonett - amelyet a költő alkalmasint egy másik férfinak írt -, Himnusz, a magnó recseg-ropog, de nem adja fel, meggyőző „igen” a menyasszonytól, kurta válasz a vőlegénytől, majd az aláírás, amely a vőlegény számára a nap legnehezebb feladata lehetett: kínosan lassan, a funkcionális analfabéták nyelvkidugós erőlködésével kaparja alá a nevét. Fogadalom két gyertyával, egy-egy csokor virág a saját szülőknek, majd egymás szüleinek („Úgy szeretném meghálálni...”). Aztán az anyakönyvvezető kioktatja őket, hogy mi a szeretet, meg hogy csak a kölcsönös szeretet teheti egyenlővé őket. Ennél még a vőfény dagályos búcsúztatója is szívhez szólóbbnak hatott. Aztán az anyakönyvvezetőtől Pista kap egy csokrot, hogy sose felejtse el a házasságkötése napját, s az újdonsült pár megkapja a bőséget jelképező első kenyeret és a vidámságot szimbolizáló első üveg bort. Végezetül koccintás pezsgővel.

A templomban a szertartás a huszonötödik zsoltár második versével kezdődik, amelyet csak a pap énekel, aki ezután elmagyarázza, hogy mi az egyházi esküvő többlete: Isten áldása kell hozzá, ezt ígéri meg Isten Mózes első könyve tizenkettedik részének elején: „És monda az Úr Ábrahámnak: ...megáldalak téged... és áldás leszesz.” Majd Isten szolgálja a grimaszait mérsékelni igyekvő ifjú férjnek, a mélyen magába szálló arának és a didergő násznépnek - tél felé a mozdulatlan levegőjű, fűtetlen templomokban jobban fázik az ember, mint odakint, még ha a szabadban hidegebb van is - azt bizonygatja, hogy a bajok forrása mindig az ember szívében van, a problémák mind innen erednek. Amikor pedig az esküszöveget mondatja a fiatalokkal („Szeretéből veszem el őt, vele megelégszem”), a magzat, akit Fehér Tóni nemzett, ismét nagyot rúg az anyjába, és nem is csak egyszer.

A nyomasztó templomi szertartást a résztvevők csak abban a boldog tudatban voltak képesek elviselni, hogy közeleg a nap igazi fénypontja, a vacsora és a mulatság. Persze a legkellemebb rész a legveszedelmesebb is egyben: leszámítva az olyan eseteket, amikor valamelyik félnek a házasságkötő teremben hullik le a szeméről a hályog, és példás bátorságról tanúbizonyosságot téve nemet mond, a menyasszonyt általában a lakodalom vége felé szokták el-

rabolni, amikor a násznép a feszültséget táncná, a vőfény meg vaskos tréfák sorozatává oldja, a lassan jövő részegség ilyenkor szokta a vőlegény és a menyasszony családját összeugrasztani, miután „őszintén megmondják egymásnak a magukét”, a menyasszonyt, amikor egy kicsit kimegy a befüstölt helyiségből levegőzni, egy óvatlan pillanatban ilyenkor szokta megkettyinteni valamelyik begőzölt fiatalember vagy egy vén kecske, a saját életével való keserű számvetés során sok ember ilyenkor szokta meggondolatlan lépésre ragadtatni magát, az ünnepi pillanatok múlandó mámorában hirtelen bepótolni azt, amit az egyhangú hétköznapiak, a mindennapi robot feledtettek vele.

Egyelőre azonban a menet még csak visszaérkezik az elindulás helyére, a téeszabédlőhöz, s a kapunál útját állja egy szobafestők és mázolók által használt közönséges létra, amelyen az ifjú házasságok, valamint a násznagyoknak át kell mászniuk, hogy leküzdjék a házasság első akadályát, bizonyosságot téve róla, hogy képesek megküzdeni minden felmerülő problémával. Az idősebb násznagyok persze csak mókából, a vendégek szórakoztatására másznak át rajta, számukra már inkább a recsegő térdek és a makacskodó ízületek jelentik az igazi akadályt. A ruhája miatt természetesen az ara mutatványát kíséri kitüntetett figyelem, de meg is lesz a jutalma, amikor utána beletelepszik a plédekkel bélelt, korommal bekent nyelvű talicskába, és a vőlegény odatolja az ebédlő ajtaja elé.

A nap az imént ment le, az már nem tud harapni, a szabadon maradt, fagyott testrészek most már maguktól esnek le, s nagyot koppannak a kövezeten, hiszen még várat magára az örömteli pillanat, amikor be lehet lépni az ételszagú melegbe. Előtte még, odakint, a menyasszony jelképesen beköszön az új családjába, s virágot nyújt át új szüleinek - nem mintha egy percig is ott lakna majd náluk, de minden segítséget a férj szüleitől fognak kapni, mert a tűzoltó papa és becses neje arra sem képes, hogy néhány tyúkot neveljen a házuk táján.

A videós kameráját szinte a tálakba mélyesztve örökíti meg a vacsora fogásait, amelyek - kivált a testszínű, erezett, nedves töltött káposzta - a majdani felvételen mint egy pornófilm stációi tárulnak a maguk obszcén pőreségében a néző szemé elé. A megilletődött fiatalokat még valami zavarja: mikor letelepszene a főasztalnál, néhány pillanatra olyan érzés fogja el őket, mintha ismét templomban volnának, mintha az oltár előtt ülnének, és valami dús szeretetlakoma vagy inkább egy többfogásos, komplett úrvacsora várna rájuk. De ezt a beteges gondolatot csupán a terem méretei és az asztalok elhelyezkedése okozza, és hamar ki is verik a fejükből.

A vőfény most van igazán elemében, a suta verselmények, az *Alföldi vőfélykönyv* rigmusai, amelyeket valami fűzfapoéta fordított, valószínűleg németből, s amelyek a használatától nem-hogy csiszolódtak volna, hanem inkább romlottak, nos, ezek most már a megfelelő helyen és időben s a kellőképpen felkészült füleknek hangzanak el:

*Itt van, uraim, az áldott káposzta.
Ezt az országunkba egy Káp nevű úr hozta.
Szereti ezt a nyúl, hát még a kecske,
Ha savanyú, ilyent kíván a menyecske.
Úszkál a tetején gyenge borjú husa,
Aki a szántóékét csak húsz évig húzta.
Tessék hát uraim, kövér szeletekkel
Fel is van díszítve, jó töltelékkel.
Hanem násznagy uram, ebből ne egyék eleget,
Úgy hiszem kóstolt már hideget, meleget.
Ezt majd a vőlegény szedje a gyomrába,
Úgy lesz jó tölteléke a menyasszonyába.*

Egyébként pedig:

*Az új pár sokáig igen boldog legyen,
Egymással sok boldog éveket megérjen.
A szerelem-bot legyen reménnyel tele,
Olyan kemény legyen, mint a kapa nyele.
Egymáson sokat csússzanak-másszanak,
Mint a csicsóka, úgy szaporodjanak...*

Ha megkínálták borral, így szólott:

*Aldja meg az Isten magát is, engem is,
Ahány szál szőr van alul is, felül is!*

Ilyen épületes buzdítás után mindenki a lovak - azaz a tálak és borosflaskák - közé csapott, még a vőlegény gépműhelybeli főnöke is, az igen kövér Kelemen Sándor, akinek szederjes homlokára már most, negyvenévesen rá volt sütve a gutaütés billogja: abban a hiszemben látott neki a vacsorának, hogy - mivel pár esztendeje deréktől lefelé műerekre cserélték a teljesen tönkrement véredényeit - nála már a vérzsírok aknamunkájának egyszer s mindenkorra befellegzett.

A töltött káposzta után biciklin bejött a postásnak öltözött vőfény, és egy hatalmas csomagban rejtélyes küldeményt kézbesített az ifjú párnak. A menyasszony szorgalmasan bontogatta a számtalan réteg újságpapírba tekert s következésképp a reménybeli méretekhez képest egyre zsugorodó holmit, s végül egy aprócska doboz keményítő került elő, valamint egy irdatlanul hosszú, az egyik végén lekerekített, fehér bicikligumi, amihez a vőfény azt a megjegyzést fűzte, hogy „Fehérnásznagy urunk a fejére próbálta...” - vagyis az a kopasz, ámbár fiatal, az egyik asztal sarkán ülő férfiú - név szerint Dömök János -, aki a vőfény egész esti viccelődésének béketűrő céltáblája volt.

Sötétben edesebben forr a bosszú: akár a jó bor. A világ világossága, zaja és nyüzsgése, a hívságok csak zavarják a magában őrlődő, alkoholgözös elmét. Fehér Tóni még dühödten furikázott egy kicsit a faluban - immár nemcsak Kusztoz Klárira haragudott, amiért elhagyta, hanem saját magára is, hogy nem merte megzavarni a lakodalmas menetet. Aztán a meleg fülkében hirtelen megrohanta a fáradság, gyorsan leállította a kocsit a Nagyvendéglő melletti nádas mögött, ráborult a kormányra, és azon nyomban álomba merült.

Mikor fölébredt, koromsötét volt, és irtózatosan fájta a feje - nem is fej volt az, hanem valami lüktető, kóros dudor a törzsén. Bekapcsolva hagyta a fűtést, úgyhogy a fülke olyan volt, akár a katlan.

Mégis, miután sietősen letekerte az ablakot, hogy egy kis levegőhöz jusson, döbbenet tapasztalta, hogy tökéletesen tiszta a feje. Az alkohol olykor nemhogy ködösíti az elmét, hanem valami perverz biokémiai reakció folytán inkább élesíti: Tóniban most már minden összeállt, a nagyszabású terv a maga botrányos szépségében. Nem is vesztegette tovább az időt. Miután a kivilágított műszerfal gyenge fényénél megnézte a karóráját, hozzálátott az előkészületekhez. Tüzetesen ellenőrzött mindent, jól működik-e. Nem sietett, hosszú az éjszaka - pontosabban szólva: ötöle függ, milyen hosszú. Talán éppen olyan hosszú, mint a szippantógép csöve, mosolyodott el. Legalább egyszer az életében most ő fog diktálni, mindenki úgy táncol majd, ahogy ő fütyül! Sokáig fogják emlegetni ezt a lakodalmat.

Mikor mindent rendben talált, beindította a motort.

A lagzi a vége felé közeledett, erre utalt a sok fásult, unott arc, kókadt fej, a ritkuló szó a beszélgetők-iddogálók között. Szárazbabódon manapság már nincsenek több napig tartó lagzik - az egynapos is rengeteg pénzbe kerül, nemhogy még annál is tovább etessék-itassák a jónépet. Csak a hodály közepén volt nagy a forgalom, bár a táncolók is inkább csak lendületből ropták - könnyebb volt folytatni, mint abbahagyni, a tagjaikat már rég nem érezték.

Már rég kialudt a főasztalon a sült kakas szájában a fogpiszkálóra tűzött, félig szívott, égő cigaretta, a tiszteletes úr a feleségével már réges-rég távozott a vacsoráról, talán a vőfény egyre vaskosabb tréfái töltötték el méltatlankodással emelkedett lelkét, talán megelégtelt a majdnem mögötte, az ember nagyságú erősítőből dübörgő zenét, amelyet egy harmonikás-szintetizátoros-dobos trió szolgáltatott, már eltávozott az egyetlen vegetáriánus is, a távoli pesti rokon, mert a vendéglátással megbízott személyzet az ígéret ellenére nem biztosította számára a hamisítatlanul húsmentes menüt, már elfogyott szinte az összes aprósütemény - puszelli, linzer, ökörszem, hólabda, bakacsók, négerkocka meg a többiek -, csak néhány érintetlen torta pácolódott árván a füstben, viszont a pörkölttortát, amely pontos mása volt az ifjú házasok épülő házának - még egy apró kutyaól is volt az oldalában -, a vőlegény már nagy élvezettel rég apró darabokra törte és körbekínálta, akárcsak az ara a rózsákkal díszített, háromemeletes, habos menyasszony-tortát, a menyasszony kótyagos násznagya már rég lehúzta Klárika bájosan keskeny, de a sok használatától kissé már pállott lábacskájáról a fehér cipellőt, és több ízben teletöltötte pezsgővel s fölhajtotta, s mielőtt éjfélkor lakodalmas rockos hangszerelésben, lakodalmas rockos cikornyákkal elhangzott volna a Himnusz, a vőfény még épületes versezetet mondott:

*Ósi szokás szerint vacsora után poharam emelem,
Köszöntöm a sok vérrel megszentelt hazánkat,
Legyen e drága bor Istentől megáldott,
Mátrának bércein, büszke koszorúján,
A Balaton partján, Duna, Tisza partján
Örökkön-örökké szép magyar szó zengjen,
Népünk szívében magyar vér pezsegen,
Véres bosszú-napok rá ne virradjanak,
A szabadság virágai mindig viruljanak,
Legyen áldott e föld, melynek isszuk borát,
Áldott legyen e föld, melynek járjuk porát,
Múltunk és jövőnk is magyar földben székel,
Tudja minden magyar, hogy ez milyen szép hely,
Ha volt is hazánknak sok nehéz órája,
Ott voltunk mindnyájan nehéz fájdalomába,
Jöttek a felleggel, elementek megint,
Borúra derű jött, az igazság szerint,
Ne búsulj jó hazánk, nem hagyunk el téged,
Hűséges fiad voltunk és leszünk néked,
Van még virág az avaros réten,
Van még napfény fönt a nagy égben,
A haza az első, feledni nem szabad,
Hazánkért ürítem első poharamat,
S mind, kik együtt vagyunk, jókedvű társaság,
Igya ki végül utolsó cseppig a borát,
S míg iszik, magába mondja szíve szája
Adj, Uram, szép jövőt e magyar hazának! -*

majd pedig, hogy e komor, hazafias gondolatok meg ne feküdjék a díszes vendégsereg gyomrát, a zenészek gyors egymásutánban rázendítettek az „Édes Piroskám”-ra, a „Marina, Marina, Mariná”-ra, majd a „Citromízű banán”-ra.

A menyasszony már átbújtatta a vőlegény nadrágjának mindkét szarát a közepes méretű, nyers tyúktömjét - a bal nadrágszárban fölfelé haladt a kívülről irányított holmi, a jobban lefelé, de legtöbbit odafönt, középuitt időzött, több okból az bizonyult a legveszélyesebb és legszűkebb helynek, hisz a vőlegénynek nyugalmi állapotban is tekintélyes méretű gyönyörűlőce volt, hát még akkor, amikor az asszonyka nyilvánosan ott matatott körülötte.

Megvolt már a menyecske is - a pénz egy kendővel letakart hatalmas rostába gyűlt; ennek egy kis, fémpénzekkel hígitott részét a játékos kedvű örömapa leszórta a földre, „Hadd tanulja mög az új asszony, hogyan köll mögfogni a pénzt!”, s az ara kénytelen volt összesepergetni a földön heverő papírt meg fémet, de amikor a lapátra, a biztos révbe kormányozta volna a halmot, valaki mindig szétrúgta, mint tyúk a töreket...

Ki tudja, hanyadszor próbálkozott már a földre szegezett tekintetű, szegény Klárka a kilátástalan feladattal, amikor észreveszi, hogy barna csokitortadarabok röpülnek a kövezetre... ez azért már túlzás... ennivalót mégsem szokás hajigálni...

A zene még egy darabig bömböl, elnyomja az ebédlő egyik legszélső, felső ablakán benyomott cső kezdeti szorcsogását és hörgését, ahogy bőfögi fel magából a szippantóskocsi tartályának tartalmát. Aztán istenigazából megindul az áradat...

Klárka hatodfél hónapra megszült, mosolygós szájú, szomorkás szemű kisfiúnak adott életet: kék volt a szeme színe, mint a nyári égbolt, amikor megfogant, de a bogara olyan fekete, mint a magyar ember szívében a bánat.

A lagziról senki sem beszélt többé.

CSULÁK LAJOS

Eljött a nagy nap. Csulák Bandi bácsi gyógyulásának a napja. Bandi bácsinak nem lesznek többé beszédzavarai, nem fog kaszálni többé a béna jobb lábával, nyáron ültéből a légy-csapóval nem fog többé utánacsapni a tornácán a szintén nehéz mozgású, törékeny feleségének, Jucika nének. Nem fogja ütni-verní, mint egy rossz gebét, nem lesz rá oka, hogy féltékeny és dühös legyen arra, aki segítség nélkül képes jární, hisz nyárára meggyógyul - mit nyárára! már holnap sem lesz semmi baja, akár bálba is mehetne. Jucika néni pedig megszabadul a szüntelen rettegéstől: nem kell szűkölve oldalognia Bandi bácsi nyugágya mellett, a hámló vakolatú vályogház keskeny tornácán. A légyecsapó elérte mindig, mindenhol, és még akkor is, amikor úgy tetszett, Bandi bácsi mélyen elmerül a lottószámok latolgtásában.

A légyecsapó régi darab volt, házi készítésű, tehát sajnos sokkal jobb minőségű, mint a vegyesboltban kapható ócska, de szemre igen tetszetős, műanyag nyelű és áttört műanyag csapófelületű, színes alkalmatosságok. Ennek a nyele fából készült, keményfából, a csapókája igazi bőr volt - nemhogy legyen, de még egy békát is szétlapított volna. Bandi bácsi ösztönös szadizmussal ütötte-verte feleségét, Jucika néni pedig a kiszolgáltatottak és megnyomorítottak kényszerű hallgatásával túrt.

Duhaj fiuk, Lajos is kapcarongyként kezelte az anyját és ki nem állhatta, mert az csöndben, zokszó nélkül mindig csak tett-vett a ház körül, mint valami élő kísértet, az apját viszont, aki annak idején a családot - a feleségét, a kis Lajost meg két hűgát - részegen többször elzavarta otthonról, úgyhogy kénytelenek voltak az egyik jólelkű szomszéd házának padlásán, a huzat nélküli, dohos dunyha alatt átvészelní az éjszakát, ezt az apát szerette. Mindig az apja pártján állt. Apát és fiát a rosszban való összetartás fűzte össze. Amikor tizenkét éves volt, az apjával rűgott be először a Fagolyó nevű kocsmában: az apja avatta férfvá.

Szerette az apját, ezért akarta meggyógyítani. Meggyógyítani, éspedig gyorsan. Mindig a tettek embere volt. Amikor elgondolt valamit, szerette azonnal megvalósítani. Egyszer hirtelen elfogta a gerjedelem, és az otthon maradt hűga épp nem volt kéznél, úgyhogy kénytelen volt az istálló egyetlen lakójánál kielégülést keresni: Bimbó, a lassan tehénné cseperedő üsző unottan ropogtatta a szecsát, amikor belépett. Lajos megragadta a masszív kis fejőszéket, odaállította a jószág mögé, dörmögött Bimbónak egypár nyugtató szót - „Egyél csak, oszt maradjál veszteg!” -, fellépett a székre, majd fél kézzel finoman félrehajtotta az állat farkát, hogy jobban hozzáférhessen. Bimbó csak egyszer nézett hátra - tekintetében méla csodálkozás, semmi szenvedély -, egyszer meg nagyot csapott a farkával, de korántsem azért, hogy különös udvarlóját lerázza magáról, hanem hogy a legyeket elűzze.

Lajos csupán tizenegy éves korában lett egy kissé félénk, de akkor is csak átmenetileg: amikor kezdett ráeszmélní fejlődő férfiaságára, és a hirtelen változás megzavarta érzelmi labilitásra amúgy is hajlamos elméjét. Nyár volt, és Lajos nap mint nap bevette magát a szomszéd Balcsi bácsiék néhány holdnyi háztáji kukoricásába, levette kék klottgatyját, és merevedett állapotban ki-kimerészkedett a kukoricatábla túlsó széléig úgy, hogy azért ne lehessen teljesen látní. Szerette is volna magát megmutatni, meg nem is. Egyszer megpillantotta Rozika nénit, aki épp csávát vitt a disznóknak - az öregasszony mintha őfelé nézett volna, és elejtette a vödröt. Lajos sosem tudta meg, hogy véletlenül esett-e ki a kezéből a vödör, vagy ijedtében ejtette el, mert észrevette.

De ez az elbizonytalanodás nem tartott sokáig. Sűvölvény korában mindig valami homályos vágy élt benne a húgai iránt, akik egyszer régen, négy- és ötéves korukban, a ropogós szemű vén cseresznyefa jótékonyan lelógó ágainak sátorában - csak úgy, se szó, se beszéd - feltárták előtte kis szemérmük ártatlan rózsaszínét. A lányok leültek a homokba, és széthúzták magukon a vágást. Egymás tükörképei voltak, teljesen egyformán csináltak mindent. Lajos azonban nem szemlélhette a végtelenségig az apró barlangokat, fölül a különös, pici nyelvecskével, mert hirtelen ott termett az öreg, és mint a villám, lecsapott a lányokra, és bepofozta őket a házba.

Feltárukozni, jót cselekedni, kivált egymással - igen, ez a két dolog hajtotta a Csulák gyerekeket. Ágnes, a kisebbik lány egy kicsit kilógott a familiából, és Rózsival ellentétben nem tetszett neki Lajos tömondatokban eldörmögött elmélete - amikor a bátyja egyszer épp közeledni próbált hozzá -, mely szerint az idegenek közti szerelemnél különb a testvérek közti szerelem, hiszen a testvéreket soha semmi nem választhatja széjjel: jöjjön bármi, a vérségi kapocs örökre összeköt. Ágnes egy barátnőjéhez menekült Budapestre - nem bírta elviselni az otthon fülledt istállómelegét. Rózsi viszont megnyerőnek találta Lajost, busa szemöldökét, nagy seprőpilláit, melegbarna szemét, férfiasan erős, szőrös kezét, amely mindig biztonságérzettel töltötte el, ha valami félreeső helyen elkapta.

Az erő tisztelete, sőt, az erő iránti roppant csodálat Lajosban is megvolt, de ő nem az embertársaiban kereste, hanem a technika világában: ezért is jelentkezett, tizenhét évesen, a babódi általános átbukdácsolása után a szomszéd kisváros erősáramú szakközépiskolájába, ahonnan azonban már az első félévben kicsapták, mert szüntelenül zaklatta az intézmény összes nő-dolgozóját, a lottyadt mellű, inas vénkisasszony magyartanárnőt csakúgy, mint a vérmes, nagyhangú, hatvanöt éves takarítónőt. Az erősáram iránti vonzalma mindazonáltal tovább élt - ez is éppoly örök szerelem volt, mint amely a hugihoz fűzte.

Otthon, az udvar sarkában - már ha udvarnak nevezhető a Csulákék háza előtti, semmiféle kerítés által nem védett, nyáron füves, kamillavirágos térség - ütött-kopott trafóház állt, vagy inkább táppont, de mindenki csak trafóháznak hívta. Olyan viharvert volt ez az eredetileg szürkére festett, nagy fémdoboz, hogy az ember azt képzelhette, a Dél-Magyarországi Áramszolgáltató már rég elfeledkezett a létezéséről. Az elővigyázatra intő, jelképes villámmal nyomatékosított feliratból mára csupán annyi volt olvasható, hogy „...ázz! Nagy...Élet...!” Az írás többi része lekopott, lepergett, mert Lajos mindig erre a táblára szokott löni, amikor a kéz alatt szerzett légpuskával a célba lövést gyakorolta.

Nincs a földkerekségen olyan ajtó - bármiből legyen is, és bármilyen zárral lássák is el -, amelyet többszöröse módszeres feszegetés meg az idő egyesült erővel ki ne nyitna. Lajos ezen a verőfényes kora tavaszi napon még egy utolsót rántott rajta, és a vasajtó csikorogva megadta magát, s feltárta a mögötte rejtő kapcsolótáblát. Lajost a látványtól mámoros boldogság fogta el, szemével szinte rátapadt az áramerősséget, a feszültséget meg az egyéb dolgokat mérő műszerek érzékenyen rezgő mutatójára. Hát, ha még azt is tudta volna, hogy ez az egyetlen olyan táppont az országban, amelybe kísérleti jelleggel építették bele a kapcsolótáblát, ámulata még nagyobb lett volna. Itta magába a látványt, mint a hosszú hegymászástól elcsigázott vándor, mikor a gerincre érve letekint a hegy túoldalán, és hirtelen szétterül előtte a táj. De nemcsak ezek a rovátkákkal felosztott fehér körcikkek ragadták meg a figyelmét, hanem a sok-sok piros, sárga meg kék vezeték is, amelyek bonyolult hálózatot alkotva hol eltűntek a falban, hol ismét előbukkantak, hol vastagabbak voltak, hol vékonyabbak, és egy csodálatos rendszer részeit képezték.

Nyitotta ki az ajtót, és akkor támadt a hirtelen ötlet. Sokszor töprengett már azon - már ha a Lajos fejét olykor megtöltő, összerendezetlen gondolatfoszlányokat töprengésnek lehet nevezni -, hogy miképpen tudná meggyógyítani az öreget. A három hónappal ezelőtti gutaütés a jelek szerint tartós bénulást okozott, az orvosok azt mondták, egyelőre semmit sem tudnak ígérni, a javulás csak nagyon lassan lesz észlelhető, ha lesz egyáltalán. De hát, ismerjük Lajost, számára a több hónap beláthatatlanul hosszú idő, bármiről legyen is szó. Amikor ezt közölték vele, tehetetlen düh fogta el, legszívesebben nekiugrott volna az orvosnőnek. Mélységesen fölháborodott, hogy az orvosok nem képesek meggyógyítani az apját, rángott a szája, remegett a keze, a szeme vérben forgott - csak az az ember tud ennyire kikelni magából, akinek az egész családja az állam tőgyén lóg, és mindent ettől az egyetlen, agyonfejt, apadófélben lévő emlőtől vár.

Tehát nyitja az ajtót, és eszébe villan a *Vészhelyzet*, amit az egész család mindig guvadt szemmel szokott nézni. És abban van az a vasalóforma, kunkori vezetékű szerkezet, amelyet odanyomnak a beteg melléhez, áramot vezetnek beléje, a beteg ugrik egyet, s ha nem kel életre, akkor beleeresztenek egy még nagyobb adagot. Ha nem is lehet azt mondani Lajosról, hogy tanult szakmája volna a villanszerelés, azért csak konyít hozzá valamicskét, erre-arra még emlékszik az erősáramú szakközépiskolában töltött csonka féléből. Hisz jogosítványa sincs, mégis tud vezetni. Ott áll a színben a családi járgány - félig traktor, félig teherautó -, amit a gépműhelyből lassanként összelopkodott alkatrészekből szereltek össze az apjával, még az öreg agyvérzése előtt, azzal is tud furikázni.

Ez is sikerülni fog. Nem lesz itt semmi hiba. Nyomban hozzá is látott az előkészületekhez. Az apját előzetesen meg sem kérdezte, hiszen fel sem merült benne, hogy az öreg esetleg nem szívesen vetné alá magát a bizonytalan kimenetelű kísérletnek. Meg egyébként is, ha valakit meg akarunk lepni, nem kötjük az orrára, milyen ajándékkal fogunk kedveskedni neki. A pincéből fölhozott két ósdi, szénmelegítéses vasalót, megszabadította őket a rájuk rakódott piszoktól, pókhálótól, miegyébtől, s örömmel látta, hogy mindkettőnek a fafogantyúja igen jó állapotban van, tehát nem kell kicserélnie biztonságosabbra - a szigetelésnek itt még nagy jelentősége lesz. Jó nagy fogantyúk voltak - mint maguk a vasalók is -, ha szilárdan megmarkolja őket, a keze nem érint vasat. Előszedett egy három és fél méteres elektromos vezetékét, amit a spájzban talált, a stelázsi alatt, egy lyukas szitában összetekerve. Kivitte az udvarra, szétbogozta, aztán középen kettévágta. Egy szót sem szólt senkinek, az apja húzta a lóbórt a szegényes ebédhez (pulutya volt, feltét nélkül) megivott novabortól - szája sarkában nyálcsik -, valószínűleg nyugdíjemelésről vagy lottó ötösről álmodott, anyja a tornacipőjében hangtalanul ténfergett a szobában: gondosan elegyengette a dunyhát, majd kisimítgatta fölötte a megfakult rózsamintás takarót, a macska a konyhában boldog elégedettséggel mosakodott a szurtos sparhelt félig nyitott ajtaja előtt, a lobogó tűz vörhenyesre festette hófehér bundáját, Rózsi fancsali képpel mosogatott, ki-kipillogott a maszatos ablakon, mi az ördögöt művel a Lajos azzal a szürke vezetékkel, inkább jönne be, kerülne oda mögé, és dögönyözné meg egy kicsit, mindjárt vidámabb lenne az élet.

De Lajosnak most komoly dolgokon járt az esze, nem a léhaságon. Az öregnek ma - ha török, ha szakad - meg kell gyógyulnia, nem lehet ezt húzni-halasztani a végtelenségig. Rövid az élet. Kap egy kis áramot, szépen fölkel, begombolja a kockás ingét, betűri a pisifoltos nadrágjába, meghúzza a derékszíjat, a fejébe nyomja a szöszmötös, molyrágta kalapját, aztán máris indulhatnak a kocsmába, hogy a nagy napot megünnepeljék. Úgy beszélgetnek majd, mint régen - gépekről, lányokról, amiről szoktak, felemlégetik a régi jó kamatyolásokat, hogy melyikük hány helyen kamatyolt már életében. Eddig az öreg vezetett, de az utóbbi hónapokban Lajos valamicskét ledolgozott a hátrányából.

Lehet, hogy egy kicsit be is fognak rúgni, de ilyenkor szabad. Mindenki meg fogja érteni. Biztosan nem is kell nagyobb feszültségre kapcsolni az öreget. Elsőre is sikerülni fog a dolog.

Lajos a tudatlanok magabiztosságával kötötte rá a két vasalót az áramforrásra - s csodával határos módon sikerült is neki a művelet, ami persze nem rajta múlt. Ha nem olyan száraz a keze, mint amilyen, és ha nem az az ócska, fűző nélküli, fröccsöntött műanyag talpú félcipő van rajta, aligha lett volna módja meggyógyítani az apját. Amikor ezzel végzett, azon tanakodott, hova fektesse az öreget a beavatkozás idejére. Az ágyát mégsem viheti ki a háztól jó ötven méterre álló áramátalakítóhoz. Végül arra a gondolatra jutott, hogy kiviszi a konyhából a két erős, támlás faszéket, amelyek a viaszosvászonnal letakart asztal két végén álltak, a trafó előtt egymás felé fordítja őket, és olyan távolságra helyezi őket egymástól, hogy hosszában rájuk fektethesse a tavaly szétesett füstölő egyik keskenyebbik oldalajtáját. Az öreget megkéri, hogy feküdjön rá hanyatt, szőrös mellén derékig kigombolja az inget, aztán bekapcsolja az áramot, és egy pillanatra nekinyomja a két vasalót.

Az anyja meg a húga csak figyelték a házból, miben mesterkedik, de nem mertek rákérdezni. Amikor Lajos mindezzel megvolt, odalépett a nyugágyhoz, és megrázta az apja vállát: - Éb-resztő, fater, megyünk gyógyulni!

Az öreg Csulák mogorván felmordult álmában, a sorsolásnál bizonyára épp az ötödik számot kezdték kihúzni - ám ez most már mindörökre függőben marad. Amikor másodszor is megrázták a vállát, végre kinyitotta véreres szemét, és bután a fölébe tornyosuló fiára meredt. - He... he?

- Megyünk gyógyulni, fater! - ismételte Lajos, és már ragadta is meg az öreget a hóna alatt, és húzta föl a nyugágyból. Csuláknak tiltakozni sem volt ideje, a fia már vonszolta is a trafóház felé, a lába is alig érte a földet. Amikor Lajos leültette az ajtó szélére, és bontogatni kezdte az ingét, az öreg - vagy a nagy sietségtől, vagy a szokatlan körülményektől - rosszat sejtethetett, mert idegesen hebegte: - Csak... eee... egy ba... bagót... krrr... kredencrű... még eel...előtte...

- Miket beszélsz, fater, nem kivégzés ez! Jól van no, azért hozom...

Csulák Bandi bácsi szerencsétlenül ücsörgött a füstös ajtón, amelynek még most is ínycsiklandó kolbászillata volt, és várt a cigarettájára. Elpattant hajszálerektől kéklő orcák és áll, őszes borosta, nagypapásan szőrös fül, nikotintól sárgálló ujjak - ez volt Csulák Bandi bácsi.

Lajos már vissza is ért a bagóval, az apja remegő kézzel, gyorsan elszívta, és az utasítás szerint, engedelmesen ráfeküdt az ajtóra. Még azt sem kérdezte meg, hogy fog-e fájni. Tudata utolsó szikrájával egyre erősödő kolbászszagot érzett, aztán a lélegzetelállító ütést.

Csakugyan nem volt szükség második csapásra. Az öreg végtagjai már az első dózisa meg-rándultak és megmerevedtek. Nem üvöltött, de kínzenvedés tükröződött az arcán, habzani kezdett a szája, a füleiből szikrák pattantak és lángok csaptak ki. Görcsösen vonaglott, melle - ahonnan Lajos túl későn kapta el a vasalókat - megemelkedett, aztán a testéből fehér, bűzös füst szállt fel.

Amikor Lajos elfordította a kapcsológombot, a legtöbb szárazbabódi otthonban sercegni és pattogni kezdett a rádió, a „Favilla, fakanál, fatányér” elszállt az éterbe, megszakadt a Petőfi adó *Jó ebédhez szól a nóta* című műsora, a falu keleti határában álló nagyüzemi csirke-keltetőben pedig, amely egyre kevesebb helybéli lakosnak nyújtott megélhetést, tíz percre leállt az ötezer tojás melegítése, és az üzemvezetőnek be kellett indíttatnia a tartalék áramforrást.

Lajos a földre dobta a vasalókat, és élesztgetni akarta az öreget, de amint hozzáért az arcához, tüstént el is kapta a kezét. Egy darabig tétlenül ácsorgott, de közben kiszaladt Rózszi, és pofozni kezdte az apját, de ő is ugyanolyan hirtelen kapta el az ujjait és ragadta meg azon nyomban a fülcimpáját, hogy a hőt levezesse. Az öreg Csulák olyan forró volt, mint akit megsütöttek.

A negyvenöt perc múlva a helyszínre érkező házi orvos váltig állította, hogy Csulák Bandi bácsi már nem él, halálos áramütés érte, de Lajos csökönyösen ragaszkodott hozzá, hogy az orvos adjon neki „két ampulla adrelanint”, különben szétveri a fejét - s már emelte is a földről az egyik gyilkos eszközt.

- Nyugalom, Lajoskám, nyugalom, azért megpróbálkozunk a lehetetlennel: megkapja az injekciót, de fél órát mindenképpen várni kell a hatásra, nem megy minden olyan gyorsan, ahogy szeretnéd - mondta az orvos, és sutyorgott valamit az asszisztensének. A hatalmas orvosi táska ölelő gyomrából kisvártatva előbukkant egy teli fecskendő, amelyből a doktor nagy szakértelemmel, fölfelé tartva, ki is spriccelt egy kevéske folyadékot. Aztán Bandi bácsi karján gondosan kitapogatta a megfelelő helyet, majd intravénásan benyomta a halottnak a fél deci tiszta vizet. Aztán így szólt: - Most pedig megyek a postára, és telefonálok a mentőknek, hogy sürgősen vigyék Bandi bácsit a kalocsai kórházba.

Nyugodt léptekkel odament az autójához, beült a kormány mögé, megvárta az asszisztensét, aki valami utasítással látta el Rózsit, aztán elhajtottak. Egyenesen a szárazbabódi rendőrőrmester házához.

A KÉK RÁK

Most pedig szépen kiveszlek az akváriumból, és átteszlek az előre elkészített áristomba, az új, egyszemélyes celládba, vagy az elkülönítőbe, ha így jobban tetszik, ebbe a csinos dunsztos-üvegbe... Így ni! hiába kapálózol... Itt majd magadba szállhatsz, és megbánva bűneidet, megtisztulhatsz. Látod, milyen kellemessé varázsoltam számodra ezt az ötliteres üveget? Persze korántsem olyan lakályos, mint amilyen az akvárium volt a pusztításod előtt, de hát mégsem várhatod tőlem, hogy vezeklésed színhelye luxusszínvonalú legyen. A homokos fenék helyett itt kavicsot találsz, és elhelyeztem benne egy kevésbé tetszetős kerámia műfátörzset, valamint egy műnövényt is... hisz megátalkodottságodban módszeresen metszted el az akvárium enyhelyt adó plántáinak szárát - akár egy gondos szabó, úgy dolgoztál: a bal ollóddal alul megfogtad a szárát, a jobbal pedig elvágtd. Megboldogult feleségem sava-nyúságot szokott volt eltenni ebben az üvegben, mostantól fogva azonban sokkal nemesebb funkciója lesz: életed keretét nyújtja majd, és viszonylagos szűkösségével arra fog kényszeríteni, hogy gondolkozzál el vétkeiden, mit tettél akváriumbéli társaiddal, a szumátrai díszmárnával meg a többiekkel, amelyek szerencsétlenségükre nem tudták elkerülni ollóid gyilkos élet; hogy gondolkozzál el, miért cselekedted mindezt az utálatosságot. Elég volt, hogy egyszer kitegyem a lábam a házból, és te máris csatatérré változtattad a több vízi faj együttélésének eladdig békés és szemet gyönyörködtető színterét. Elég volt, hogy egy hétre elmenjek hazulról - egyebek közt éppen azért, hogy néhány újabb lakóval gyarapítsam az akváriumot, s ha tudok, neked is társat szerezzek. S mire visszatérek, mit látok? Az akvárium vize szürke és átláthatatlan a foszló haltetemektől. Még szerencse, hogy legalább a fürge leopárdaniókat, a páncélosharcsákat és a csíkhaltat nem bírtad bántani. Lidike, a bejárónő, akit az utóbbi két hónapban a torzító vízen át te is láthattál, nem vett észre semmit, a parasztasszonyok az ilyesmit nem veszik észre, meg egyébként is, mit tehetett volna? Nem hatalmaztam föl, hogy az akváriumban is takarítson, meg nem is ért hozzá. Súlyosbítja bűnödöt, hogy elegendő enivalóval is elláttalak benneteket, kaptatok elég száraz eleséget - enivalóban sosem láttál hiányt, se most, se máskor. Egyszer, még a feleségem életében, annyi szúnyoglárvát találtam adni nektek egyik reggel, hogy késő délután, mikor a presbitériumból hazaérkeztem, a lárvák kikeltek, és ott feketéllettek a szoba sarkában, az íróasztalom fölött. Nem volt itthon Chemotox, és a bolt már bezárt, úgyhogy kénytelen voltam a csúf, ködös időben a fájós lábammal átsietni - már ahogy erőmből tellett - az iskolaigazgatóhoz, hogy kérjek tőle rovarirtót, hogy mire visszajön a feleségem a szomszédolásból, eltüntessem azt az ijesztő kis rovarhadat a mennyezetről... Tudom, nem lett volna szabad ennyi oktan állatot a másvilágra küldenem, hiszen az Úr is megmondta, hogy a mindenféle szárnyas repdeső is csak szaporodjék és sokasodjék, de sajnos, én is gyarló ember vagyok, és akkor bizony jobban tartottam a házsártos feleségem - Isten nyugosztalja! - éles nyelvétől, mint mennyei atyám haragjától... Én csak itt papolok neked, te meg hallgatsz azokkal a hosszú csápjaiddal, és rendületlenül másznál, másznál fölfelé az üvegged sima fala mentén. Hát, kiskomám, ez alighanem hiú igyekezet, az üveg szájához soha nem fogsz följutni, már csak azért sem, mert odafönt az üveg jótékonyan befelé, középre hajlik... No de ezt korántsem káröröm mondatja velem, távol álljon tőlem az ilyetén alantas, kálomista paphoz méltatlan érzés, inkább azt látom ebben a makacs igyekezetben, hogy szüntelenül a magasság ura felé törekszel, s bár küzdelmed kilátástalan, te sziszifuszi elszántsággal újra meg újra próbálkozol. Még amikor az ehhez a dunsztosüveghez képest édennek tetsző akváriumban élted békés napjaid, megfigyeltem, hogy ha nem magadba mélyedve gubbasztottál a kövön, vagy nem rohagáltál körbe-körbe - természetesen hátrafelé! -, mint egy félőrült, vagy ha nem a helyből ugrás - inkább a

polipokra jellemző - mutatványát gyakoroltad, előszeretettel keltél útra, és másztál nagy komótosan az akvárium teteje felé, fokról fokra hágtál föl az akvárium szépen kialakított oldalában, mint gyakorlott alpinista a hegycsúcs felé, aztán mielőtt még fölértél volna, egyszer csak mindig visszazuhantál a mélybe... Azért sajnáltam roppantul garázda tetteidet, mert mind ez ideig úgy éreztem, bennünket valamiféle lelki atyafiság köt össze, hiszen mind a ketten szinte reménytelen küzdelmet folytatunk az ellenséges, de legalábbis közömbös világgal szemben. Már kezdtem tudomásul venni, hogy a teremtés koronája az egyetlen lény a földön, amely pusztá szórakozásból pusztítja magát, társait és környezetét, és ezt az akváriumot épp azért szerettem, mert esztétikus mikrovilágában nem kellett merénylettől tartanom, ámde te rútul rácsáfoztál erre, és íme, nyugodalmas hajlékomba, amely repedező hitemen kívül az utolsó bástya volt nékem, behoztad az erőszakot, éspedig olyan váratlanul, mint amikor a gyanútlan emberre, aki télvíz idején a kályhája mellett ücsörög és kezét melengetve elmerül a táncoló lángok szemlélésében, valaki a hóviharban hirtelen rányitja az ajtót, és az ordító szél meg a fürgeteg betör a szobájába. Talán nem elég az nekem, hogy a faluban olyan pokolfattyak élnek, mint a szodomita Csulák Lajos, aki vérfertőző viszonyt folytat még a húgával is, ráadásul istentelen ostobaságában villanyárammal agyoncsapta a tulajdon apját?! No, hát nem volt nagy kár azért a lóköttőért, de csak Isten teremtménye volt ő is... Nem elég az nekem, hogy a múltkor, amikor a Kanász gyereket meg a Kuszto lányt adtam össze, a vőlegény meg az egész násznép csak a grimaszokat vágta Isten igéje hallatán?! Nem elég az nekem, hogy képtelen vagyok szép szóval, szelíd biztatással kiráncigálni a falut az alkoholizmus lidérces mocsarából?! Hát hogy segítek nekik, ha még a falu orvosa is olyan megátalkodott iszákos, hogy ha valaki a fájós lábára panaszkodik, azt dadogja neki, csak kenegesse tejföllel, attól majd elmúlik?! Miért nem tudnak megelégedni egy-két pohárka jóféle, könnyű borocskával az ebédhez meg a vacsorához? Amitől rendben lenne az emésztésük, és a lelkük kissé felvidulna? Ahogy nékem is? Miért a sört meg a hitvány töményt vedelik? Hát mondd meg nekem, méltó ez jó magyar borissza nemzetünkhöz? Két hónapja találkoztam Csillus Jánossal, ahogy a Kurta Kocsmából kifordult, megszólítom: „János, miért nem hagyod abba?“, mire ő: „Tisztöletös úr, jobb neköm már így e!“ Két hétre rá magához szólította az Úr. Hallom innen-onnan, hogy most egy újabb pogány szokás kezdi felütni a fejét: minden héten péntek este az egész falu azt a *Dallast* nézi guvadt szemmel a televízióban, és sok háznál az összeröffenő cimborák annyiszor töltenek maguknak whiskyt, ahányszor a filmbéli főszereplő! A végére úgy eláznak, mint az ürge. Azt persze elfelejtik, hogy a Dzsoki, vagy ki az ördög, nem issza ki a kitöltött adagját - ők bezzeg igen! Vagy mondok mást! A minap járt nálam az ötvenes években Budapestre települt Szalai Bálint irodalomtörténész fia, a Gergő. Dedikálta az új novelláskötetét. Babódról szól minden írás, nem épp hízelgően. Több itteni rokonának, ismerősének is megmutatta. Nem tetszik nekik, és tudod, miért nem? Mert nem óhajtanak szembenézni önmagukkal. Nem szeretik, ha valaki megírja, milyenek. De mégis, ahelyett hogy büszkéek volnának Gergőre, hogy kiemelkedett közülük, „úrnak” tartják, és nem állják azt mondani, hogy „talált píz” a méltatlanul kevés, vérrel-verejtékkel megkeresett szerkesztői fizetése, csak mert - vesztére! - elárulta, hogy nem kell mindennap bejárnia a munkahelyére! Ezek a parasztok sohasem fognak az orruk hegyénél tovább látni, amíg a világ világ, és ők ítélkeznek olyasmiről, amiről fogalmuk sincsen... Bezzeg amikor majd' húsz esztendeje, az egyik Petőfi-napon a tanácselnök felolvasta csapnivaló elbeszélését a falubeliek és a szovjet felszabadítók testvéri barátságáról és felhőtlen kapcsolatáról, akkor lelkesen tapsoltak! No, azok a Petőfi-napok is csak arra voltak jók, hogy újabb ürügyet szolgáltatassanak az ivásra... Ha legalább a nagy költő, aki száztizenkét verset írt Babódon, el tudta volna hinteni bennük a szép beszédre és kifejezésre, a magasabb kultúrára való igény magvát... Egy dolgot tudnak ezek az emberek, de azt nagyon: dolgozni. Ebben az egyben a lelkük mélyéig, inukszakadtáig reformátusok. Na de, kiskomám, dolgoznak ezek akkor is, amikor már nem kéne annyira

szaggatniuk az istrángot, amikor már megpihenhetnének kicsit, vagy mert már mindenük megvan, vagy pedig mert nincs gyerekük, akire ráhagyhatnák munkájuk gyümölcsét. Gürcölnek, nehogy egy nyugodtabb pillanatukban véletlenül Isten felé forduljon a lelkük, és önkéntelenül számot kelljen vetniük magukkal és a világgal... Egyébként gyanítom, hogy a mérték-telen disznóhúsevés is csak arra szolgál, hogy a földhöz béklyózza a lelküket. Akik viszont nem dolgoznak, és csak a potyát lesik állandóan, no, azok olyanok, mint a pióca... A múltkor is mit hallok: Ócsai Rozika néni panaszozza, hogy Balcsi bácsi ágynak esett - a gyomrával van valami baj -, és a semmirekellő szomszédok már ott kuncsorogtak Rozika néninél, és követelték - nem kérték, *követelték!* - hogy az öregasszony adja oda nekik, amit - úgymond - Balcsi bácsi „rájuk hagyott”. Érted ezt? Az öreg még csak nem is volt a halálán, és ezek máris vitték volna a vánkost is a feje alól! Rozika néni meg azt mondta, nem, az uram nem ígért nektek semmi, és tessék, éjszaka mindennek lába kelt, amit ezek kiszemeltek maguknak! A Szokol rádiótól kezdve a tőkébe vágott fejszén át a tyúkorig mindennek! Szóval, mondd meg nekem, kiskomám, miféle örömhírt tudok én hozni ezeknek?! Könnyű volna nekem, ha szigorúan értelmezném egyházunknak az eleve elrendelésről és a hit általi megigazolásról szóló tanát, akkor rábízhatnám Isten végtelen bölcsességére a döntést, hogy kit választ ki a babódiak közül. Rá is bízom, persze, de... de hát nincs igazuk egy kicsit a katolikusoknak, amikor azt mondják, hogy ha az ember kegyes cselekedetekkel törekszik a jóra, azzal apró lépéseket tehet az üdvözülés felé? Ráadásul ha a babódiak káromkodnak, mindig az Úristent veszik mocskos szájukra, a legrágárabb kifejezéseket használják - inkább lennének szenteskedők egy kicsit, csak ezeket a borzalmas szitkozódásokat ne hallanám... Nehéz a babódi pap élete, fiam... no, nézd csak, véletlenül tégedet is a gyülekezethez soroltalak!... Na, nem mintha olyan nagy dicsőség volna oda tartozni... Siralmas ennek a gyülekezetnek az állapotja, és akkor még te is csak a gondjaimat szaporítod! Nekem aztán ne mondja senki, hogy nem tudod, mit teszel - Darwinnál olvastam, hogy valamelyik fajtársad egyszer megtisztította készülő odúja környékét a természettudós által kísérletképpen odaszórt kagylóktól. Először eltávolította azt, amelyik épp az üregbe esett, aztán visszatért dolgozni, de közben úgy döntött, jobb lesz odébb vinni a többit is, nehogy azok is bele találjanak esni. Hát, fiam, nekem ezek után senki ne hivatkozzék arra, hogy az állat nem gondolkodik. Te sem kapsz tőlem felmentést a módszeres és átgondolt pusztításra, amit végeztél. Isten ítélőszéke előtt bizony neked is el kell majd számolnod. De addig is, tanulj meg, hogy a kékség kötelez. Gondold el, hogy a színed révén oly egyedí vagy, hogy alkalmasint egész Bács-Kiskun megyében kevesebb kék rák létezik, mint kálomista pap! Így van ez az emberek világában is: akik kevesen vannak és akik erősebbek másoknál, és akikre ezért ország-világ szeme rászzegeződik, azoknak példát kell mutatniuk. Ráadásul aki még fegyverrel is születik, mint te, annak illik kellő megértést tanúsítania a gyengébbek iránt, nem pedig erőfölényével visszaélve vagdalkozni és pusztítani. Nagy Szent Albert azt mondja, hogy az egér a rohadt földből születik. No, ha ez így van, akkor te meg alighanem a folyók mocskos üledékéből bújsz elő - már ha a származás és az erkölcs között párhuzam vonható. Kár, hogy Noé a te őseidet is bevette a bárkájába - a nagy ijedelmet kihasználva, amit az özönvíz okozott, a fedélközi homályban biztosan kinyuvasztottak néhány nálatoknál sokkal szelídebb és jóra valóbb fajt, amelyeknek így hírmondója se maradt. De hát a mindenható szándékai kifürkészhetetlenek, lehet, hogy a te gonoszságoddal is volt valami célja. Elvégre az embert is eredendően bűnösnek teremtette, mégis ő uralodik a földön. „Az ember bukott isten, aki visszaemlészik az égre”, mondta Lamartine. Te meg bukott rák vagy, amely - ahogy így elnézlek - az akváriumi édenre emlékszik vissza, és most már bánja értelmetlen garázdálkodását.

* * *

Fiam, mit tettél velem?! Itt hagytál... Már csak Isten maradt nekem. Isten, akiről a nép szája azt mondja: azt bünteti, akit szeret. Én megfordítom a dolgot, és fölteszem a kérdést: Isten valóban azt szereti, akit büntet? Nem tudom, én már semmit sem tudok...! Csak azt tudom, hogy csupán teveled meg a mindenhatóval tudtam beszélgetni, mert a prédikációimmal és a személyes tanácsaimmal nem sokakhoz jutottam el, süket fülekre találtam ebben a Mammon imádatába merült faluban. Bánatomban most leginkább Krisztus könnyéhez nyúlnék, de meginnék belőle néhány pohárral! Ebből a mézédés, aranyossárga, sűrű délolasz borból, amit egyszer kóstoltam... Micsoda hatalmas ellentéteket összebékítő nedű ez... Krisztus Urunk édes könnye, az ember fiáé, aki keserű könnyeket hullatott érettünk a keresztfán, sűrű, egyre sűrűbb könnyeket, mert a bitangok nem adtak innia, hanem méreggel és ecettel kínálták! Miért hagytál itt engemet? Miért búsultad el magad annyira, hogy önkezűleg vetettél véget életednek? A múltkor, sajnos, nem tudtam társat szerezeni neked, pedig rengeteg díszállatszakupetben megfordultam. De hát, emlékszel - vagyis már csak én emlékszem -, hogy amennyire tudtam, próbáltam elviselhetőbbé tenni a magányodat: társalogtam veled, játékosan pöcköltük egymást, én az ollódat, te a körmömet, bár tény és való, hogy amióta áthelyeztelek az üvegbe, nem volt olyan egészséges sötétkék a színed, mint az akváriumbéli basáskodásod idején. Megsápadtál, és noha tűrhető étvágyad volt, nemigen fejlődöttél, és ami, így visszatekintve, a leggyanúsabb előjelnek tűnt, az az volt, hogy nem is vedlettél. Korábban két-háromhetente szabadultál meg páncélotól, az üvegben eltöltött két hónap alatt pedig egyetlenegyszer sem. Rád keményedett a páncél, nem tudtad levetközni, mint ahogy a bűnödet sem: láttam, hogy rengeteget gunnyasztasz a fatörzs üreges tövében, és emészted magadat. De hogy ennyire, azt nem hittem volna. Mára virradó éjjel egyre csak forgolódtam az ágyamban, sehogy sem akart álom jönni a szememre, gondoltam, a hidegfront miatt. Aztán hajnalban, mikor kínomban a karácsonyi prédikációmon töprengtem, és az Úristen egyetlen épkezláb ötlettel sem akart megsegíteni, egyszer csak iszonyú fájdalom hasított a hátamba. Ezt meg annak tulajdonítottam, hogy bizonyára rosszul találtam mozdulni, ahogy hánykolódtam, és becsípődhetett egy ideg. Aztán reggel, miután nagy nehezen föltápáskodtam, és megálltam a lakhelyed előtt, megértettem mindent. Félig-meddig levedlett páncéled a műnövény tövében hevert, fejed a fatörzs üregébe fűrődva, szelvényes farkad pedig kicsit távolabb, a kavicsos... Istenem, istenem, szétszakítottad magad! Bocsáss meg vén fejemnek, én nem akartam ilyen kegyetlen büntetést mérni rád! Csupán erkölcsnemesítő, javító szándékkal tettelek a dunsztosüvegbe, és így utólag bevallom - bár most már minden hiába -, feltett szándékom volt, hogy némi idő múltán visszahelyezlek az akváriumba, és lehetőséget adok számodra, hogy bizonyíts. Hisz mi sem áll távolabb az evangélium szellemétől, mint a megtorlás. Ám erőszakos haláloddal te büntetted engem, végképp magamra hagyva Istennel, akiről nem tudom - és ezt csak most, életem vége felé merem kimondani -, csupán bennem létezik-e, mint valami legbelső hang, vagy mint a kisgyermek a szülőjére, rábízhatom-e magamat teljesen, minden feltétel nélkül, hogy amikor eljön a halálom órája, nyugodtan lehunyhassam a szemem. Te önző módon átvágtad a gordiuszi csomót: végeztél magaddal, nem törődve az itt maradókkal - mindenekelőtt velem, és rajtam keresztül a szegény, anyátlan, Istentől elrugaszkodott szárazbabódi néppel. Mondd, mi lesz velünk?!

JANCSI BÁCSI

- Hogyne, Gergő öcsém, tudok én történetöt Petőfirül, hogyne tunnék, mingyá el is mondom, csak elébb húzódjunk be ebbe a kis vasúti italmérésbe, mer idekinn az embör csak ácsorog, az eső mög rácsorog, he-he-he... Így, la, ugyi mingyá más itten, én letelepszök ehhez az asztalhoz, te mög hozzál neköm két deci pirosat, magadnak mög ami tetszik.

- Pirosat, de milyen fajtájút?

- Milyen fajtájút, milyen fajtájút... hozzál uant, amilyen van, itten csak egy piros van, örüljünk, hogy legalább itt nem köll választani, mint a bótba, amikor az asszony elküld bevásároni... Egy piros van és egy fehér. Van itt választék! Ahun kettő van, ott má löhet választani. Ezt mondják az okosok, te csak tudod, te odafönt lakol Pestön.

- Jó, akkor megyek az itókáért.

- Te sört hoztál magadnak, Gergő öcsém?! Mi dolog ez? Te nem bort iszol?

- Általában azt iszom, de ebben a borban nem bízom, nincs neve, nem tudom, milyen, a sörben nem lehet akkorát csalódní, akármilyen is.

- Jól van, no, azt iszol, amit akarsz, neköm édös mindegy. ...Glu..glu...glu... Na, így má mingyá más! Egészen kiszáradt a szájam. Az asszony mindég aszongya, lófasszal van a te torkod kifúrva, apjuk, aszongya, legalább röggel, éhgyomorra ne igyál, csak ha öttél, jól van, mondok magamba, iszok én akkó is, ha öttem mög akkó is, ha nem öttem...Most nyugodtan ihatok, mer itt nem látja az a mogorva teremtés. Röggel aszonta, mönjek el Szemmiklósra, oszt hozzak neki valami szép piros sálat, mer a Gyenözsék bótjába nem talált kedvire valót. Má látom, ez igön piros nap lösz, mer piros sálér mék a piros Bzmottal, piros bort iszok, amitül a képem is mög a kedvem is piros lösz... Mög azt is mondta, hogy ha möggyüvök, örlessek kukoricát, mer a disznóknak estére má nem tud mit adni, nem tud csávát keverni nékik, oszt fát is vágjak, mer az is fogytán... eztet még az ágyba mondta a dunyha alatt, én mög aszontam, anyjuk, egyszerre csak egy dógot mondjál, mer nem vagyok képpes ennyi mindönt észbe tartani, nem káptalan az én fejem, a mindönségít neki! Elmék elébb Szemmiklósra, oszt ha hazagyüttem, akkó mongyad, micsinájjak! Az még odább van. Még föl se keltünk. No, oszt aztán főkelünk, előbb ű, aztán én, ű tíz perccel elébb szokott, begyújt, föltöszi a vizet, beereszti a macskát, ide is be szokott gyünni a kis dög az ágyba, no oszt ahogy ott fekszök, oszt arra gondolok, hogy föl köllene má rázni a szalmazsákokat, mer igön rossz fekvés esik rajtuk, el vannak nyomódva, itt egy púp, ott egy púp, amott egy púp, oszt hallgatom, ahogy tösz-vösz odaki az asszony, érzöm ám, hogy éktelenül büdös kezd lönni, mondok magamba, ennek utánanízünk, este mindég mögmosom a lábom, mög aztán sosem gyüvünk be szaros gumicsizmába, amibe a disznók alul szoktunk ganézni, úgyhogy nem t'om, mi löhet ez... Hát, fölülök, és látom, hogy kiódalog a macska, oszt odakint a konyhában aztán má nagyon szaporázza... Jól van, mondok, mihánst begyüttél, má mész is kifele, hát mönjél... Én mög keresöm a papucsot, az egyik hamar mögvan, de a másikat az istennek se találom, keresöm a lábommal jobbra, balra, lógázom erre is, arra is, de csak nem találom, az anyja istenit, mögen úgy berúgtam az ágy alá, hogy le köll hajulni érte... hajulok lefele, a térgyem recsög-ropog, tudod, hogy van, Gergő öcsém, hetven fele, hazafele hun itt fáj, hun ott fáj, oszt fáj itt is, ott is, oszt az embör azon vöszi észre magát, hogy mindöne fáj, oszt akkó má nem is köll más, csak a kapa főd... no hát ott vót a papucs balra, egészen az ágy szélínél, de érzöm ám, hogy odalönn igön büdös van, no mögvagy! innen gyün a szag... Hát a macska, becsinált a

szégyöntelen, a gazdája úristenit! Szólok is az asszonynak, hogy „Hallod, Julis, beszart a macskád!”, mire ű má hozza is a nyervogó döögöt, mutasztom néki, hun van, hajul le a döögel, oszt beleveri a jószág orrát a szarba, oszt viszi ki és a verandáruul kihajintja... Hozza be a lavór vizet, oszt föltisztítja, amit a macska odarondított. Én közbe öltözök, má vöszöm a bekecsöt, a kucsmát, má jó meleg van odaki a konyhába, mék ki a reterátra, mindön zúzmarás, majd befagyott a valagam, ipriköltem is befele, amikó végeztem, nincs ám kedve az embörnek soká ücsörögni odaki, no oszt amikó begyüvök, hílom az asszonyt, hogy früstököljünk, nem szól, nincs se a konyhába, se a szobába, mondok, hun van ez? Oszt amikó odamék a kályhához mögmelegíteni a kezöm, látom ám, hogy ott van az én kis gömböc feleségöm a spájzba, oszt nagy mohón kanalazza a két hete vágott disznóbul való zsírt, amit az imént melegített mög, hogy elossza a kisebb-nagyobb bödönökbe, közbe mög úgy melegibe öszögeti, mintha leves vóna, könyeret nem öszik hozzá, csak uborkát, mondok, „az Isten áldja mög a gusztusodat, elcsapod a hasad azzal a zsírral, mögfostosodsz!” Mire ű aszongya „Csak mögkóstoltam, nem-e mögromlott” „Mikó hallottál te má uant, hogy mögromlik a friss zsír? Az uborkát mög azér harapod hozzá, hogy nem-e az is mögpimpósodott?!” No, erre aztán elhalgatott.

- Bocsánat, hogy közbevágok, Jancsi bácsi, de nem lehetne végre rátérni a Petőfivel kapcsolatos történetre?

- Mindönt a maga idejibe, öcsém, mindönt a maga idejibe! Egészen fölfordult a gyomrom, ahogy csak rágondoltam, mit övött az asszony... Hozzál gyorsan még egy pirosat, mer mingyá bökekölnöm köll.

Jancsi bácsi nagyot hörpint a borból, majd a keze fejével elégedetten megtörli a száját.

- No, hát hun is hagytam abba? Ja, hogy mit övött a Julis... No, oszt aztán én is früstököltem, könyeret, szalonnát, tört erőspaprikával, nincs ennél jobb, öcsém, a tévébe mutasztják, milyen frinc-francokat ösznek Pestön, hallod, neköm akkó se köllene, ha a hasamra kötnék! Ögyék mög űk, a belük úristenit! A magyar parasztembör már akkó paprikás szalonnát falatozott, amikó a tótok még a fákon ugráltak... Aztán mék ki, viszöm ki a meleg vizet a tyúkok vályújába mög a kutya piros lábosába, no látod, az is piros! igyanak, amíg tunnak, mer aztán befagy ebbe a marha hidegbe, oszt akkó má csak a havat csipögethetik mög nyalogathassák. A disznóknak az asszony szokta készíteni a csávát, de már amikó a reterátra möntem, hallották, hogy nyitom az ajtót, mer úgy elkezdtek visítani, mintha egyik a másikat ölte vóna! Mondok nekik, „várjatok a sorotokra, tik is mingyá kaptok, nem fordultok föl éhön”. Amikó az övéssel mögvótam, mék a kamrába, kitolom a biciklit, de látom, hogy igön lapos a gumija elöl is, hátul is, hát mondok magamba, fölfújom, így nem möhetök el vele a világ csúfjára... Közbe, ahogy fújom a gumit fölfele, látom, hogy a macska nagyba törli a pofáját a hóba, csak törüljed, mondok, az anyád istenit, majd mögtanulod, hogy nem szabad beszarni a házba! No oszt amikó mögvagyok, kérdöm az asszonyt, hogy „Te Julis, hun van má az a gyékényszatyor? Tögyé bele mindönt, ami kő, oszt indulok az állomásra.” Ű mög aszongya, „Hee, a vonat csak kilenckó mén”, mire én mondok, hogy „Az löhet, de ki tudja, milyen nehéz kiérni, hátha csak tolni löhet a biciklit...” „Jól van, mönjél, ha uan sietös, én aszondom, má mögen száraz a te torkod, János, hát nem vót ölég röggelire ez a kis melegbor, amit csinyátam?!” „De kinyít a csipád ilyen kora röggel!”, mondok neki, magamba mög aszontam, hujnye de házsártos asszony lött ebbül vénségire, el is mék, nem hallgatom tovább az ugatását neki... „No, jól van, a négyes vonattal gyüvök”, mondok, oszt má tolom is a biciklit a kapu felé. „Oszt el ne feledd, miér möntél, amikó Szemmiklósra érsz! Muszlinálér, értöd? Piros muszlinálért!”, kiáltja még utánnam. Jól van, csak jártassad a szájad, Julis, majd mögbékülsz a magad könyerin, löszöl te még bödog özvegy húsz évig... No, ecsém, ugorjál még két deci

pirosér, de tisztán, mer ösmeröd a mondást, hogy aszongya aki a jó bort szódával vizezi, aki a feketekávéba cukrot tösz mög aki egy jó szerelmöt házassággal elront, az egyéb aljasságokra is képes...

- De hát maga is házasember, Jancsi bátyám...

- Hát éppen azér mondom... No, hozzád, mer csak úgy tudom folytatni a mondókámat, má kezdök egészen kiszáranni... De csak két decit hozzád, ne többet, ennyi az emböri mérték.

- Ha ennyi az emberi mérték, akkor mért issza már a harmadik kétdecit, Jancsi bátyám?

- Ha emböri az a mérték, akkó többször is mög löhet ismétölni, ne okvetetlenködj, a mindönségit neki! Nízze mög az embör, hogy mindönbe hibát talál! Ha zrikálsz itt engömet, akkó nem mondom el a történetöt a Sándorral! Jó lösz az neköd?! Möhetsz vissza Pestre üres szütyövel! A kutyafáját!

- Üres szütyövel már semmiképp nem megyek, mert a nagyanyámék düledezö házából még sikerült kimentenem a dédnagyapám tábori levelezölapjait, amelyeket az első világháborús frontról írt haza...

- Az öreg Bebök Bálintrul beszélsz?

- Öreg, ahogy vesszük. 1920-ban, harminchat éves korában halt meg otthon, a háborúban szerzett betegségekben. Már én is túléltem.

- Hát, randa dolog is az a háború... De a fölszabadulásnak mink azér igön örültünk, hogy mögszabadulhattunk az uraktul, mög a földosztásnak is örültünk, mer nekünk semmink se vót, annyi földünk se, mint a körmöm feketéje, csak cselédök vótunk a babódi nagybérlónek, a Csanaknak a birtokán... Nem értöm, kinek ártott az a szöröncsétlen vörös csillag, amék a főtérön vót, minek verték le tíz esztendeje... Ahogy gyüttem kifele az állomásra, mögen látom, hogy csak a maszatos helye van az obölikszön vagy mi az istenön... Ha a templony előtt löhet szárnyaszegött turulos emlékmű a babódi hősi halottak aranyozott neveivel, akkó miér nem maradhatott vóna a szovjet emlékmű a réz vöröscsillaggal? De hát itt má mindön a feje tetejire állt ebbe az országba... mög az egész világon. Amiúta nincs a Brezsnyev - vagy hogy is hitták, tudod, aztat a vastag szömöldöküt - azúta nincs rönd és béke a Szovjetunióba mög a világba.

- Már nincs is Szovjetúnió, Jancsi bácsi.

- Na látod, öcsém, má assincs! Azok a csecsenök is má benn vannak Szocsiba.

- Dehogyan vannak!

- Ha nincsenek, majd lösznek, hogy rohadnának mög!... Azok vótak a szép idök, Gergö öcsém, amikö a téeszcsével elmöntünk Szocsiba, oszt áztattuk a valagunkat a tengörbe. Az egyik marha mög azt találta ki - asziszöm a Kelemen Ferenc vót az, neki má akkor is akkora hasa vót, hogy amikö az árokszélön pisált, oszt gyerökök möntek arrafele, aszonta nekik, hogy „Üdvözöljétek a pöcsömet a nevembe, gyerökök, mer én má évek úta nem láttam a pocakomtul” -, szóval azt találta ki, hogy a tengör partján feküdt, oszt nagy küveket pakolt a hordó hasára, oszt elkezdött éktelenül röhögni, oszt a küvek csak úgy ugráltak a hasán... Az összes többi embör a parton ütet nízte, némötök, csehök, lengyelök mög mink is. A másik marha mög hazulrul vitt egy teli kuffer italt, vót abba sör, bor, pálinka, nem tudta, hogy ott is ihatik annyit, amennyi belefér, oszt a kuffert mindönhova magával vitte, majd mögszakadt az isten állatja. Úgy izzadt mindég, mint a ló, mer igön meleg is vót, be is vót rúgva, mint a szamár, mög azér is, mer cipelte a kuffert, mintha kincs vóna benne. Csak az üdüllés vége fele vót könnyebb a dóga, mikö a kufferja kezdött kiürölni... Szép idök vótak azok a téeszcsébe,

egyszer nálunk járt a Kádár elvtárs is, legyűtt mihozzánk, amikó a zárszámadást tartottuk, én má akkó láttam, hogy jó embör, amikó mögláttam azt a egyszerű, böcsületös képit, szépen is beszélt, mink is tisztán értöttük, ahogy a bötüket ejtötte, amikó a téeszelnök elmondta, mit és mennyit termeltünk abba az esztendőbe, oszt befejezte a mondókáját, Kádár elvtárs szót kért és aszonta, hogy aszongya „Jól van, elvtársak, csak így tovább, így haladunk tovább a szocilizmus útján, még pótolni kell a hiányosságokat, még egy kicsit többet és jobban kell dolgozni, és akkor le fogjuk győzni az imperilistákat”, oszt uan barátságosan kacsintott az embörre, hogy úgy érozttük, mintha eleitül fogva a földink lött vóna. Csak azt nem értöttem, minek húzogatja mindég a vállát, minek nyihelődzik, minthogyha a kabátja le akarna csúszni a válláról... Mög ugyi az ű idejibe egy ára vót a könyérnek, nem köllött összejárni tónát-boronát, hogy az embör mögtudja, hun olcsóbb a könyér. Mög most má mindön holmin, amit az embör vösz, a csicsát köll mögfizetni. Én aszondom neköd, teljesen mög is van bolondulva ez a világ, régön az urak ötték a fehér könyeret, oszt mink szögény embörök öttük a barnát mög a feketét, most mög azt mondják, hogy aki soká akar élni, az ögye a feketét... A tévébe is állandóan azt mutasztják, mi mindönt vögyön az embör, hogy vögyön ien mög uan kutyaeledelt, macskaeledelt, hát, tudod, mit mondok én neköd, öcsém? ögyék mög űk maguk! jó a mi Bodrinknak a csont mög a zsiros mosogatólébe aprított könyér is. Mög mindönütt csak a gyilkolást mutasztják, avval szórakoznak, hogy kaszabolnak mindönkit, oszt mindönt fölgyujtanak, mindönt fölrobbantanak, a halálbüntetést mög eltörülték az országba, a gyilkosok mög csak gyünnek ki a börtönbül, oszt újra gyilkolnak! Ha mög nem ezt mutasztják, akkó nők mutogatják a pucér valagukat, csak vóna az én lyányom, uat kapna tülem, hogy leszállna a feje! A minap mög késő éjjel mit látok? Soká fönn köllött maradnunk, mer vártuk az unokánkat Pestrül, oszt nem gyűtt mög időbe, csak később, mer elakadt a kocsija a hóba. Mán épp szóltam az asszonynak, hogy „Hee, Julis, feküdjünk, mer holnap korán köll kelni, majd csak möggyün, oszt zörget az ablakon”, a téve még ugatott akkó, oszt odapillantok, hát egy hörtelenszőke fehérnép ustorral csépöl egy nyakkendő, snájdig férfiembört, akin fölül má csak a nyakkendő vót, möglazítva, alul mög csak egy gatyá, oszt a nön igön-igön hosszú, fényös fekete, magas sarkú csizma, majdnem eltakarta az egész lába szárát neki, de azér majdnem az egész picsája kinn vót, mer valami uan ruha vót rajta, hogy alig takart belüle valamit, oszt mondom, üti-veri az embört, az a marha mög csak túri békességgel, még kérte is, hogy üssék... No oszt amikó má hurkák nyöttek az embör hátán mög a valagán, akkó ölelköztek a szégyöntelenök, de akkó mink má fűjtük el a lámpát, oszt eltöttük magunkat másnapra az asszonnyal. Hogy a nagy jódógukba nem tudják, micsinájjanak! Csak gyünne le az a feketecszizmás fehérnép ide, Babódra augusztusba, majd én mögtanítanám dógozni, kapálhatná a kukoricát a kánikullába a napszamosokkal, oszt érozhetné, milyen az, amikó porzik a kukorica, és hogyan csípi az embör verejtékös hátát, oszt ha nem tetszene a cafatnak, akkorát vágnék rá ustorral arra a fehér hátára, hogy ott maradna, az anyja szajha úristenit!... Majd mögtunná, milyen parasztnak lönni!

- Jancsi bátyám, ne haragudjon, de három perc múlva itt a vonatja, most már tényleg mondhatná a petőfis történetet.

- Jól van, öcsém, nem haraguszok én, no hát az úgy vót, hogy eztet a történetöt én az üköreg-apámtul hallottam, amikó én még igön kicsi legénke vótam, ű mög má igön öreg embör. Ű mög az apjátul hallotta, avval esött mög a dolog. A Sándor ippeg versöt írt a szobájába, oszt hallja ám, hogy valami neszöz az ajtónál. Fölkelt, odamönt az ajtóhoz, oszt kinyitotta. A küszöbön egy négy-ötévesforma embörkét pillantott mög, aki barátságosan mosolygott rája. A Sándor látásbul ösmerte, tudta, hogy azé az asszonyé, aki takarítani szokott nálla. Mög-kérdözte tüle, miér gyűtt, mit akar. Erre a gyerök betipög a szobába, oszt aszongya, „Aszitem, nincsen itthol senki. A bácsi micsinál itten?”, kérdözi. „Üres papírokra versöket írok”,

válaszolja a Sándor. A gyerekek nézelődnek, rámutaszt egy ládára, oszt aszongya: „Abba is uan papirosok vannak?” „Honnan tudod te aztat, fiacskám?” „Érdöklödik a Sándor. „Hát onnan, hogy idösanyám vött ki belüle, idösapám mög beletötte a szalonnát, mikó röggel mönt ki dógozni a mezőre. Egyet el is olvasott, és aztat a versöt tudom is!” „No, ha tudod, hát mondd el!”, biztatta a szépapámat a Sándor. A szépapám nem is kérette magát, má mondta is:

*Öreg már a szélmalom,
Fiatal molnárja
Megnézi a garaton,
Van-e még búzája.*

*Ha lemegy a garaton
Minden gabonája,
Ölelő két karjával
Várja a babája.*

No oszt a Sándor jót nevetött a gyerekek árulkodásán, oszt utánna jobban vigyázott a verseire. A gyerekek által elmondott költeményt nem írta le mégegyször, hanem az a babódi nép ajkán maradt fönn és élt tovább, ha keresöd, nem is találod mög a Sándor költeményei közt...

- Jól van, Jancsi bátyám, majd utánanézek... Köszönöm szépen! No, már füttyül is a vonatja, vigyázzon magára, és el ne felejtse, hogy miért megy Miklóásra: piros muszlinsálért!

- Muszlinsálér. Piros muszlinsálér!

- Nem muszlim-, hanem muszlinsálért! A csecsenek a muszlimok.

- Nem zavarjál már össze teljesen, öcsém, még a végin elfelejtöm, miér mék...

TÁBORI POSTA

1.

Feladó neve: Bebők Bálint
címe: feloszt no gurpe
7 arbájtel aptájlung

Czím: Bebők Bálintné részére
Katolikus temető mellé
Szárzababód
Pest megye

Kelt Kecskemét fojó hó 8.

Tudatom, hogy még most is itt vagyunk és még most sem tudjuk, mikor megyünk, csak legyetek nyugodtan, majd írunk. Ha majd mén a gép, vigyázzatok, hogy be ne csapjanak, egyebet nem írok, tisztellek mindnyájótokat, a tassiakat és a papájékat, Jánosékat és mindenkit, Etelkát, Tercsit, Zsófikát és téged, feleségem, Isten velük.

(postabélyegző: 1914. aug. 9., Szárzababód)

2.

Militär Arb. Abt: Kommando III/38

Feladó neve: Bebők Bálint
címe: 38. gyalogezred 3. arbájt. apt.

Tábori posta 40

Kelt levelem 1914 Szeptember 23.

Tudatlak kedves családaim, egészséges vagyok, mejet nektek is szívemből kívánok. Tudatlak, a 17diki leveledet megkaptam. Ha ez a holnap lejár, és a lovak meg nem ellenek, válasszátok el a csikókat. Vadasra három zsák műtrágyát szórjatok, ha kaptok, a rétre még vigyetek 2 vagy 3 kocsi ganét, mert az nem elég, ami ott van. Más egyebet nem írhatok. Tisztelem az atyafijakat, szomszédokat, mind a két papájékat, Etust, Terit, Zsófit és téged. Isten veletek.

3.

Tábori posta 81

Kelt levelem 1914 Deczember 10.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta szívemből kívánok. Tudatom veled, hogy mióta itt voltál, az óta egy levelet kaptam tőled, amejikben írtad, hogy a malacokat eladtad. Én már az ötödiket küldöm. Tudatom veled, hogy

a pénzem el akar fogyni, hát egy pár forintot küldjél már levélben, postán ajálva tedd fel, és úgy majd talán megkapom. Most más újságot nem írhatok, itt vagyunk Magyar országon, Zimonyban, valameddig itt leszünk. Mást nem írhatok, vigyázzatok mindenre. Tisztellek, csolkollak mindnyájótokat, Zsófikát, Terézkét, Etelkát és téged, kedves feleségem.

4.

TP 81

Kelt levelem 1914 Deczember 25.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, írod, hogy már két levélbe küldtél pénzt és két csomagot, aszt a levelet kaptam már meg, akibe 6 korona volt, akibe 10 aszt még nem, sem pedig az csomagokat, meg asztán csomagot ne is küldjél, úgysem kapjuk meg. A 6 korona éppen karácsony szombatján jött meg. Értem, hogy az muhart eladtad, jól is tetted, legalább elveted az gondját, mást most már nem írhatok, tisztelem mind a két papájékat, rokonokat, szomszédokat, értem, hogy az tassi papa megjött, elég szerencsés, vigyázzatok mindenre, nehogy valami érjen benneteket, arra az egy két forintra is vigyázzatok. Tisztelem, csolkolom Zsófikát Terézkét Etelkát és téged, kedves feleségem meg a Gábort.

5.

Kelt levelem 1914 Deczem 29.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, itt vagyunk Ópazova nevű községben, alul a legelső állomás, ha el akartok jönni, egyenest jöhettek Szemmiklóstól, a Dömök koma is írta a komaasszonynak, ha kedve van, eljöhet. Ha jöttök, gyereket ne hozzatok, se nagy pakkot, mert nincs rá szükségünk, csak egy pár inget és egy felső inget, gatyát nem muszáj, a 10 koronát most kaptam meg 29dikén. Tisztelek mindenkit, papájékat, kislányokat, szomszédokat, atyafijakat és téged, Isten veletek, szerető apátok.

6.

Militär Arb. Abt. Kommando V/38.

Bojna pošta

Kelt levelem 1915 Április 8.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, ha eszt a kártyát megkapod, addig ne írd levelet, mert nem biztos a tizenhatos posta, tudatom veled, foglalkozásunk az, ami volt ezelőtt is, csak legyetek nyugodtan, írok megint, ha megtudjuk a postát, mást most már nem írhatok, tisztelem mind a két papájékat, Zsófikámat, Terézkét és az Etelkát, a Gábort, jól viselje magát. Téged is kedves feleségem, a távolból férjed.

7.

Kelt levelem 1915 június 4.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled, még nincsen postaszámunk, de mihánt lesz, azonnal megírom és te is írhadz. Nagyon sajnálom, hogy még nem tudhatom, meggyógyultál-e már, írtad, hogy miben bajod van. Nagyon sokat ne dolgozzál, inkább fogadj napszámot. Tudatom veled, ha az tábori címet megírom, küldjél tíz koronát. Most már mink is nyugat fele vagyunk e hó eleje óta. Most már mást nem írok, ügyeljetek mindenre. Tisztelem mind a két papájékat, Zsófikát, Terézkét és a kis Etelkát és téged kedves feleségem. Szerető férjed a távolból.

8.

TP 310

Kelt levelem 1915 június 15.

Tudatom veletek kedves családaim, hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, értem a leveledből, hogy már jóformán le is arattatok, iparkodjatok vele, ami még hátra van, mert már itt kétszer is volt jég, ugyan itt nem sok kárt tett, mert itt nincs egyéb högyeknél, ezek akkorák, majd az eget érik. Dianát és egy kis csokoládét küldjél, aszt a szivart ne küldd, az nem kell. Most már tisztellek, csolkollak Zsófikám, Terézkém, Etelkám és kedves feleségem. Távolból apátok.

9.

Kelt levelem 1915 június 25.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, értem az leveledből, hogy már a Gábor is vizitációra mén, mer mán benne van az idejibe, én még rá se gondoltam, hogy már a mi cselédgyerekünk is 18 éves. Mondd meg neki, jól viselje magát, mert majd megtudja a legény! Írd már meg aszt is, a tehenetek megvan-e még és hogy fölfojtott-e már és ad-e még egy kis tejet. Írjál arról is, lesz-e most egy kis gyümölcs, baraczk, szilva vagy üvegmeggy, legalább szegény kislányaim ehetnek-e, most már mást nem írok, tisztelem mind a két papájékat, Zsófikát Terézkét és Etelkát és téged kedves feleségem a távolból szerető apátok.

10.

Kelt levelem 1915 Julius 27.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, az leveleidet megkaptam, mejet huszadikán és 22dikén írtál és megértettem belőlük, hogy a csikót elég szép árért kérték, csak be ne csapjanak vele. És megértettem, hogy learattak, ott is vigyázz a részelésnél, ne egy hejen

add ki a részt semmiből se, hanem legalább két-két hejen, mert a Lukács bácsinak sem igen lehet hinni, és értem az soraidból, hogy az öregek a földjeiket kínálják, csakhogy én sokallom aszt az árendát azér a hat darab földér. Írd meg, mijenek lennének. És kérded aszt is, hogy a kertbe mit vessetek, én nem bánom, akármit vetek is bele, csak elébb megtrágyázzátok, mert már sovány ha rozssal akarjátok bevetni, akkor muhart ne vessetek belé, hanem szántasd föl őszig kétszer, és vegyél rá műtrágyát eleget. Értem, hogy az saszlát is ki akarod hányatni, én nem bánom, úgy csináld, ahogy jónak látod, mert én innend nem tudok semmit segíteni. Tudatom veled, a Jakosnétul aszt a 2 darab földet abban az árban kivehedd, ha akarod, többet ne adjál neki érte, mert az is elég. Írd meg már, van-e a ház előtt a fákon alma vagy nem-e kiszáradtak, öntöztezd meg a Gáborral őket. Írd meg aszt is, járandóságot adnának-e vagy nem. Írod, hogy nem kapsz tőlem levelet, pedig minden héten kétszer vagy még háromszor is küldök, nem tudom, mi az oka, hogy nem kapod meg őket, a multkor is mindjárt válaszoltam, mikor a kis csomagokat megkaptam, aszt a hármat, akiben a czukrok jöttek. És a cigarellókat is megkaptam mind a kétszer és arra is mindjárt válaszoltam. Az öngyújtót is megkaptam, most már mást nem írok, eső, sár van erre és hideg, de ruhát is kapunk meleget. Pénzt ne küldjél, mert van most 20 koronám, az elég, úgysem tudjuk elkölteni semmire sem. Tisztelem mind a két papájékat, nagymamát, rokonokat, szomszédokat és a kis családaimat és téged kedves feleségem, szerető férjed a távolból, Isten veletek.

11.

Kelt levelem 1915 Július 29.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is viszont kívánok, tudatom veled kedves feleségem, a csomagokat megkaptam, mind a 4 darabot, nincs semmi hiba. Ennél jobbkor nem küldhetted volna őket, ha még lehet, akkor küldjél egy kis pogácsát vagy amit gondolsz, hogy nem pusztul el. Tudatom veled, valami drága földbe bele ne kapj, mert most olcsó, aszt mondják, az ómama földjiér se adj többet 90 forintnál. Most tisztellek mindőtöket a távolból.

12.

Kelt levelem 1915 Augusztus 8.

Tudatom veletek kedves családaim, ezen soraim friss és jó egészségben találjanak benneteket, én hála Istennek egészséges vagyok, nincs semmi bajom, csak az, hogy még nem lehet haza menni közibetek, hogy legalább a kis családaimat és téged kedves feleségem megláthatnálak, egy éve hogy nem láttuk egymást, nem is tudom, mikor lesz az a szép nap, de csak megsegít még egyszer az Isten, hogy megláthassuk egymást, ha megérjük. Tudatom veled kedves feleségem, soraidból megértettem, hogy rendesen behordtatok és hogy hová pakoltátok össze, nagyon jól tettétek, legalább nem vész el belüle ojan sok, és az gépet is könnyebb lesz hozzá állítani. Csak azon igyekezzél, hogy mentül előbb gépet vigyetek és veressétek el, és vigyázz, be ne csapjanak a mázsálásnál a gépesek. Aszt is megértettem, hogy oda voltál a laczházi vásáron a csikóval és hogy elég becsületes árér el is adtad. És írod, hogy én mit szólok hozzá, hogy jól van-e eladva, te tudod, mijen volt. Én meg vagyok az árral elégedve. Tudatom veled, ha az muharokat lekaszáltatod, el ne hanyagoljátok az összetakarítást, nehogy elrohadjon renden, és magnak valót pedig haggyatok eleget, majd rájön az idő arra is. Szárazzal igyekez-

zetek haza takarítani, és jól össze pakoltasd, hídd el a tassi papát, majd az össze pakolja rendesen. Az Öreghegynek az laposából ha kikerül a muhar, föl köll szántani és rozssal amaz felivel együtt bevetni, de megganézzátok jól, nehogy sovány legyen, a Kapiba rozstot ne vessetek, majd jó lesz az tavaszra kukoriczának. Hanem mert mint írod, hogy nagyon megszállt az árendás földek ára, vegyél ki egy fertáját, vagy ha több lenne is valamivel, 80 forintot adhacz fertájáér. Tudatom veled, a 20 csomagot megkaptam, nem volt semmi hiba egybe sem. Egy kis rétest küldjél, ha teheted, most már mást nem írok, vigyázzatok minden jószágra. És tisztellek, csolkollak Zsófikám, Terézkém, Etelkám és téged kedves feleségem, tisztelem mind a két papájékat és a János bácsiékat. Isten veletek, szerető apátok a távolból.

13.

Kelt levelem 1915 Augusztus 15.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, most tizennegyediken kaptam tőletek 5 csomagot és írtad, hogy 10dikén tetted fel őket. Háromban volt sült tészta és nagyon jó volt, kettőben meg más volt, egy kis sonka, egyben volt egy kis üveg pálinka és más is. Egy elmaradt tőlük, de majd megkapom aszt is. Ha küldesz még csomagot, hójagpapirossal kívülrül pakoljátok be, mert emígy elázik és kinyílik. Tudatom veled, küldjél egy kis törött paprikát só nélkül, sóm van elég, egy pár fej hagymát és hüvejes paprikát is, egy pár szál tejgyertyát égetni este, és küldjél majd jó érett sajtot vagy egy néhány pogácsát és egy kis szalonnát, ijesmit, ami nem pusztul el, egy pár darab csokoládét, másféle czukrot ne küldj. Tudatom veled, az kérvént is oda adtam a főhadnagy úrnak, de nem látta jónak elküldeni és vissza adta az enyém is és a Dömök komájét is. Nagyon szerettem vóna haza menni aszt az ügyet magam elintézni, de hát nem tehetem. Írd meg, mennyi muhar lett, és hogy a lovakon láczik-e már valami, érdemes volt-e költened rájuk. A kis csikókra ügyeljete, nehogy valami hiba essen bennük. Írd meg aszt is, a tassi papának vannak-e csikai vagy lova, kíváncsi vagyok, mára tudott-e szegény venni, hogy amazokat elvitték tőle Galicziába azér a kevés pénzér. Mást most már nem írok, vigyázzatok mindenre, jószágra és magatokra, minket ne várjatok, még a háborúnak vége nem lesz, mert úgysem eresztenek haza. Ha az Isten megsegít, majd akkor haza megyünk, ne is fáradjatok többet. Amit írtam, aszt küldjétek azonnal, míg fölveszik a postán. Hála Istennek, nagyon jó egészségünk van mind a kettőnknek. Most már tisztelem mind a két papájékat és a nagymamát, Jánosékat és a rokonokat, Laczi bácsit, szomszédokat és titeket is kedves kis családaim, csolkollak, Zsófikám, Terézkém, Etelkám és feleségem. Tisztelem a Gábort is, jól viselje magát, majd ha haza mék, viszek neki valamit, ha megérem. Most már bezárom soraim, maradok szerető apátok a sírig. Isten veletek.

14.

Kelt levelem 1915 Szeptember 23.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, az leved megkaptam, mejet 19dikén írtál, és megértettem belüle, hogy az harmincz koronát megkaptad és hogy mennyi kukoricza lett, biz elég kevés, talán elég sem lesz a szükségetekre. Írtad, voltál a rektornál a föld felől és hogy mennyire tartja, hát ha gondolod, vedd meg és vessetek abba is valami őszi

gabonát. Ha még el nem adta volna, eriggy el hozzá és vedd meg, még más le nem csap rája, ötven vagy száz forintra rá sem néz. Majd tik hasznát veszitek neki, ha én nem is, de hátha még engem is haza segít az Isten és én is használhatom. Írd meg, mennyi pénzt tudnál bele adni, mennyivel maradnál hátra, ebbe az ügybe egy kettőre eljárj, és tudass felőle, mire mentél. Írd meg aszt is, hova akartok őszi gabonát vetni és ha keveseled, vegyél ki egy pár hold kukoricza tarlót és vessétek be rozssal, ha pedig kapnál rá műtrágyát, akkor búzával. Tudatom veled, az köpönyeget, akit a csomagban küldtél, még nem használtam, mer még nem volt eső. Több ruhaneműt ne küldjél, mer van elég. Nagy csomagot postán ne küldjél, nagyon bajos a beszállítás, és sokára kapnám meg úgys. Szabadságra bajosan mehetek, mert nagyon keveset eresztenek el tőlünk, már most tisztellek mindnyájótokat, szerető apátok.

15.

Feladó címe: V/38. Gyalogezred 5. arbájt. apt. Gy.ez. MAA
K Graf Grupe

TP 602

Kelt levelem 1916 január 16.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, szerencsésen megérkeztem, nem lett semmi bajunk az utazásban. Kedves feleségem, ha eszt a kártyát megkapod, azonnal értesíjj arról is, hogy te hogy értél haza, nem-e elmaradtál a vonatról. A kis Terézkéről is írd, hogy jobban van-e, most már tisztellek, csolkollak mindnyájótokat. Szerető apátok a távolból.

16.

„Diese Karte genießt als Feldpostkarte Portofreiheit”

Kelt levelem 1916 Február 6.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, egy kicsit sűrűbben írd, mert már nagyon régen kaptam tőled levelet, én már mióta ide értem, azúta küldtem hetet, ez a nyolczadik. Írd már valami újságot, itt óriás jó idő jár, ojan mind május fele, egyebet nem írok, tisztelem a kis családaim, Zso Te Et és téged, a messze távolból férjed.

17.

Feladó címe: V/38. K.u.K. Baukompani

TP 312
„Zensuriert”

Kelt levelem 1916 Márczius 8.

Tudatom veletek kedves családaim, ezen soraim friss és jó egészségben találjon benneteket, én hála Istennek egészséges vagyok. Tudatom veled kedves feleségem, már nagyon régen kaptam tőletek levelet, pedig én írok nektek minden héten kétszer, többet is írnék, de kettőnél többet nemigen lehet küldeni, most kaptunk róla parancsot. A címünk megváltozott, de azért azok vagyunk, mik voltunk. Találkosztam egy földivel, a Hájás Józssival, aki a Balla körösztnél dolgozott, és aszt mondta, a Gudmon Zsiga koma is itt van, most találkozott vele, egyebet most már nem írok, ügyeljél mindenre, egy kis szalonnát küldjél, de csak ha tudsz, mer úgy hallom, csomagot nem lehet küldeni, pedig nem bánám ha lehetne, most már tisztelem a kis családaim, Zsófikát, Terézkét, Etelkát és téged, a messze távolból apátok.

18.

„Zensuriert: Szigeti oberst”

Kelt levelem 1916 Május 1.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, a levelet és a csomagot megkaptam, amit küldtél a komátul. Értettem az leveledből, hogy a muhart elvitték és hogy mennyi lett, és írod, hogy az árából 20 koronát vissza adtál az asszonynak. Jól van, legalább panasza ne legyen, kérdezed, hogy a kis sárgát kiheréltezd-e vagy ne, majd aki megveszi, az kiherélteti, te ne veszőggy vele, írod azt is, hogy a lovak már fel vannak fődösztetve, vigyázz rájuk és a Gáborral vezettesd őket rendesen, nehogy hijába legyen a költség rájuk. Megértettem, hogy az öregekkel nem vagy jó viszonyban, izend meg nekik, hogy ne háborgasanak senkit büntetlen. Egyebet most már nem írok, tisztelem, csolokolom a kis családaim, Zsófikát, Terézkét, Etelkát és téged, szerető apátok. Isten veletek.

19.

Feladó címe: Marsformation des 8 kersp Marskompani I. R. III/38.
Grüpe abeszt Fricz Lejdinád

TP 190

Kelt levelem 1916 Augusztus 3.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, most már irhacz levelet, mer van már postaszámunk. Még elég jó hejen vagyunk, mind a négyen együtt. Ha még a csikókat el nem adtad, hát eladhatod őket, de vigyázz az eladással, be ne csapjanak. Vagy ha úgy gondolod, add oda őket a papának, legalább nem veszödtök vele. Irjál majd arról is, elmasinásztattál-e már meg hogy mennyi gabonátok lett. Tudatom veled, a Bodri komátul kértem 10 koronát, majd a koma asszonynak megadhatod. Kérdezed annak a fiatal embernek a nevét, aki velem van: Bujdosó István, Sükösd, Pest megye. Egyebet most már nem írok, tisztelem a papájékat, tisztelem, csolokolom a kis családaim, Zsófikát Terézkét Etelkát és téged, apátok a messze távolból, Isten veletek.

20.

Feladó címe: 38. gy. ez. 7. Század II zug Tábori posta 427

K.u.K. INF. REG. No. 38 ALFONS DER XIII. KÖNIG VON SPANIEN (*pecsét*)

Kelt levelem 1917 Márczius 25.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, a 19diki leveled megkaptam 25dikén, mejben írod, hogy odavoltál a dömsödi vásárra és hogy nagyon rossz idő volt rátok, megértettem aszt is, hogy még nem lehetett vetni meg hogy a lovakat bevezettették már mind a kettőt és hogy sikerült is, ne törődj vele, ha kicsit drága is, csak fogjanak. Tudatom veled, a segéjből bajosan lesz valami, mer megint ide akar írni a hadnagy úr, ezek pedig nem adják meg most se. A Bernát Pistával most beszéltem, holnap mén a kórházba, nagyon rosszul áll szegény feje. Írtam már több levelembé, hogy addig ne adj föl csomagot, még nem kérek, most már tisztellek, csolkollak mindnyájótokat, Zsofikát, Terézkét, Etelkát és téged, isten veletek, apátok a távolból.

21.

Kelt levelem 1917 Ápr. 25.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Irtad a multkori leveledben, kedves feleségem, hogy kivetted a Földesiné földjét árendába, meg aszt is, hogy a Kovács Kálmán kérte tőle örök áron, ha el akarja adni az asszony, egyezz meg vele és vedd meg te, ha gondolod, igaz, elég drága, amint értettem a leveledből, de hát az árenda is nagyon sok, írjál már a tehen felől is, hogy fáj-e még a lába, ha eladnád a tehenet és a csikókat, abból kifutná az árát, avval az ötszáz forinttal együtt, ami van, ha még megvan. Írjál a csikók felől, mijenek, mennyit adnának értük, ezek aszt hiszem többet érnek, mint a tavajiak, mer ezek még nagyobbak, írod aszt is, hogy egy malaczt akarsz venni, ha van pénzed vegyél is, legalább lesz három. Megértettem, hogy a babódi papájék elég gyengén vannak, ha a Gábor gyerek nem válna be katonának, akkor majd elvégeznék a dolgukat, de ha elviszik a Gábort, akkor te sem segíthecz rajtuk, mert te csak egy asszony vagy, magadra nem vállalhacz annyi dolgot, mást meg pénzzel nem győznél, ha én haza kerülhetnék valamikor valahogy, akkor elvégezném szegényeknek a dolgát, de hát eszt nem tudjuk, lesz-e valaha vagy nem, mert az mostani viszonyokban nem sok remény van. Még most is a Dömök komával vagyunk, többet nem írok, mert már ez elég sok, olvashacz. Tisztelem, csolkolom a kis családaim, Zsófikát Terézkét Etelkát és téged, tisztelem a papájékat és a Gábort, rokonokat, Isten veletek, apátok.

22.

Kelt levelem 1917 Május 1.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, a 24diki és a 26diki leveleid megkaptam 30dikán, megértettem, hogy szegény papa beteg, nem bír majd semmit dolgozni,

és szinte hogy a mama is beteges, kérdezed, mit csinálj velük, mondd meg nekik, hogy adjanak el minden jószágot és ne vesződjenek semmivel sem, hanem éljenek nyugodtan. Tudatom, a nagy csomagot megkaptam, de az üveg össze volt benne törve, más egyébnek nem lett semmi baja, csak aszt a jó kis bort sajnáltam, máskor ne küldj, kár érte. Most addig ne küldj csomagot, még nem kérek, ennivalóm van, csak dohány kezd szükesen lenni, ha aszt kapnál, aszt küldhecz. Most már tisztellek, csolkollak mindnyájótokat, Zs T E és téged, Isten veletek apátok a távolból. Még ott vagyok a komával, ahol voltam.

23.

Feladó címe: 38. gy. ez. 5 szá lovász

Kelt levelem 1917 Június 5.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, máma ez a harmadik levelem, eszt Szolnokon attam fel. Tőled már nagyon régen kaptam levelet, ha teheted, egy kicsit sürűbben írd. Egyebet most már nem írok, tisztellek, csolkollak mindnyájótokat, apátok, Isten veletek.

24.

Feladó címe: 38. gy. ez. 6. szá II. bata stáp lovász

TP 427

Kelt levelem 1917 Julius 9.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, mióta elmentél, az óta egy lapnál többet nem kaptam, írd már az aratás felől, hogy le van-e már, és hogy mennyi lett. És írd a szőlők felől is, mijenek, maratt-e rajtuk valamelyes. Addig ne írd levelet, még biztos címem nem lesz, most körül belől elmék onnand, ahol voltam, de azért legyél nyugodtan. Most már tisztelem, csolkolom a kis családaim Zsofikát Terézkét és a kis Etelkát és téged. Isten veletek, apátok a távolból. Az üsző megvan-e még vagy már elattad?

25.

Feladó címe: 38. gyezred, őrmester Kiss Pál János II bataliön
hornista úr lovásza

Kelt levelem 1917 Agusztus 16.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, mult hó 19dike óta nem kaptam

tőled levelet, meghiszem, hogy talán írtál is, de mivelhogy így össze vissza voltunk keverve, nem kaptam meg. Mert először voltam az 5dik századnál, asztán a 6diknál és a Stápnál, mostan meg a 7diknél, ezért nem talált a levél. Ha levelet vagy csomagot küldesz, akkor így címezd meg: Örmester Kiss Pál János II. batalión hornista úr lovásza részére, Bebők Bálintnak, Tábori posta 427. A feladót is felírd a levélre vagy nagy csomagra. Kis csomagot ne küldjél, mert aszt úgysem kapja meg az ember, hanem ha akarsz küldeni, akkor ereggy el a Dömök kománéhoz és együtt készíjjetek egy egy csomagot és egyőtök vigye fel Pestre és ottan adja fel, máskor meg másótok, nem kell mind az kettőtöknek oda költekezni. Ha csomagot küldesz, tegyél bele levelet és írd meg, mennyi pénzed van összesen és írjál a szőlők felől, nem-e lesülnek, meg arról is, elgépettél-e már és hogy mennyi lett a búza, a rozs és az árpa. Tudatom veled, küldjél egy kiló szalonnát és egy kis füstölt húst, de nyersen, mert a fölt a multkor is megpeniszledett, és küldjél egy czipót egészbe és 8 vagy 10 fej vörös hagymát is, egy pár fej fok hagymát, és egy acskóban paprikát, só az van elég itt is, csak más van szúkesen, rumot vagy bort ne küldjél, arra most úgyis meleg van, ahelett jobb lesz, ha mást küldesz, egy kis pogácsát és egy kis dohánt, gyufa az van elég. Tudatom veled, szabadság nincs, le van zárva, mostanába nem is lesz. A csomagokat várjuk a komával rövidesen, egyebet most már nem írok, tisztelem, csolkolom a kis családaimat Zsófikát Terézkét Etelkát és téged, tisztelem a papájékat, rokonokat, szomszédokat és a Gábort, jól viselje magát, Isten veletek, szerető apátok a távolból a sirig.

26.

Kelt levelem 1917 Szeptember 2.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, agusztus elseji leveled megkaptam, de sem az előtt egy holnappal, sem az óta nem jött egy sem, meghiszem, hogy te írtál, de én nem kaptam meg, írtam már csomagér is hogy küldjél, de most már tartok attól is, nem kapom meg, ha küldesz, tudatom veled, nem muszáj levelet sem írni, ha ijen rosszul jár hozzám, én azért majd írok, amit tudok, most már tisztelem, csolkolom a kis családaim, Zsófikát Terézkét Etelkát és téged. Isten veletek apátok.

27.

Kelt levelem 1917 Szeptember 11.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, e hó 3dikai leveled megkaptam és megértettem belőle, hogy az Öreghegyben meg van széve a kukoricza, és hogy mennyi lett. Értem, hogy a mézáros el akarja a földjít adni és hogy mennyiér. Mérezd fel és egyezzetek meg. Értettem aszt is, hogy a papa bejár és az Öreghegyet akarja szántani, én nem törődök vele, amint gondolod, úgy csináljátok. A csomagokat megkaptam, már írtam több levelemben. Tudatom, ha a Dömök haza talál menni és az gazdájával együtt el talál hozzátok menni, ne ám hogy dicsekegy vele, mit küldtél a csomagokban, mert meg sem kínáltam, nem érdemli meg. Te azért majd lássad el, panasza ne legyen neki, tisztelem, csolkolom a kis családaim, Zsófikát Terézkét Etelkát és téged. Isten veletek apátok a távolból.

28.

Kelt levelem 1917 Deczember 3.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, ami csomagot csak hoztam, mind kézhez tudtam adni, csak a Gyenezs Lajosét nem, mert azok elmentek innét. Azért nem veszett kárba, össze híttam az gyerekeket és elfogyasztották. Mondd meg a köröszty atyámnak, ne haragudjon, mert úgysem lehetett volna utánnuk küldeni. Most már tisztelem, csolkolom a kis családaim, Zsófikát Terézkét Etelkát és téged, tisztelem mind a két papájékat, Isten veletek apátok.

29.

Kelt levelem 1917 Deczember 20.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, e hó 16diki leveled megjött és megérttem belőle, hogy mind a két papa beteges. Írod, kedves feleségem, hogy nagyon szeretnél eljönni, hát eljöhethétek a Dömöknével, de igen messze vagyunk és nagyon hideg van, én csak jobbnak gondolom, ha otthon maracz, mer te úgysem bizhatod a házat és a jószágot senkire se. Értettem, hogy az bor megvan még, egyebet most már nem írok, tavaszra úgyis hazamegyünk. Boldog karácsont kívánok mindnyájótoknak, Isten veletek apátok.

30.

Kelt levelem 1918 Február 10.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, e hó 5dikei leveled máma megkaptam, amejben írod, hogy nagyon rekvirálnak, tudatom veled, hogy az csomagot most sem kaptam meg, pedig most lenne rá egy kis szükségem, és aszt is írod, hogy nyugtalan voltál a felől a föld felől, legyél türelemmel. Egyebet most már nem írok, tisztelem, csolkolom a kis családaim Zs. T. E. és téged, Isten veletek apátok.

31.

Kelt levelem 1918 Február 17.

Tudatom veletek kedves családaim, én hála Istennek egészséges vagyok, mejet nektek is tiszta és igaz szívemből kívánok. Tudatom veled kedves feleségem, a csomagot még nem kaptam meg, ugyan már le is tettem róla, hanem küldjél helette másikat, tudatom veled az 5diki leveled óta nem jött tőled semmi, mi az oka, hogy ijen ritkán irsz, talán sok dolgod van? Írjál az időjárásról, mijen. Egyebet nem írok, tisztelem, csolkolom a kis családaim Zs. T. E. és téged. Isten veletek apátok.

32.

Feladó: Inf. Vida Gábor No. 44. 1/36 MKD /.../ Feld poszt 650

Címzett: Bebők Bálint 38 gy ez 8 sza Kompani lovász

Tábori posta 427

Kelt levelem 1918 f 27

Kedves Bálint bátyám ezen pár sor írásom legjobb egészségbe találja én hála Istennek egészséges vagyok mejet magának is viszont kívánok tudatom a Bebők nénikémnek is megirtam már lapon hogy csak be löttem én is osztva mársba kedves Bálint bátyám a tizennyolcadiki lapját megkaptam huszon5dikén mejnek nagyon megörültem most itt vagyunk [olvashatatlan] nevű faluba de itt nem sokájjig leszünk inend megyünk az olasz frontra mást nem írhatok tisztölöm a Dömök András bácsit és magát is isten vele a lovak hol [olvashatatlan]

33.

Feladó: Bezerédj István orvos főhadnagy

534. sz. Hadikórház

Kecskemét

Czím: Bebők Bálintné részére

Katolikus temető mellé

Szárazbabód

Pest megye

Nagyságos Bebők Bálintné Asszony!

Sajnálattal értesítem, hogy férjét, a háborúban hősiezen helytállt Bebők Bálint honvédot az elmúlt hét folyamán a kórházunkban mindeddig sikeresen kezelt spanyolnáthán kívül szövődményként súlyos tüdőgyulladás is megtámadta, melynek következtében állapota rohamosan romlott, olyannyira, hogy minden erőfeszítésünk ellenére betegünk életéről kénytelenek vagyunk lemondani. Ha még életben óhajtják látni, s azt akarják, hogy utolsó napjait otthon töltse, szíveskedjenek érte jönni és elszállítani kórházunk D csoportjának ragályos osztályából, az I. emelet 8-as szobájából. A formaságok elintézése végett szíveskedjenek az ügyeletes orvoshoz fordulni.

Maradok tisztelettel

Kelt Kecskeméten, 1920. Január 4dikén

Aláírás

BABÓDI BALLADA

- Basszerkányos vargajános! - szisszent föl Boronkay József, amikor a léckerítés meglazult darabjainak szögelése közben a szög helyett a hüvelykjét találta el a kalapáccsal. Kis időre abbahagyta a munkát, és rázogatni kezdte a kezét meg dörzsölgette pórul járt ujját. Közben unottan elnézett északnyugat felé, de nem látott egyetlen kósza felhőfoszlányt sem. Csak valami nagy madárféle közeledett messze, a csabonyi barackos fölött: a Duna valamelyik holt-ágából időnként idetévedt még mutatóba egy-egy barna kánya.

Negyed óráig még javítgatta az utóbbi időben elhanyagolt kis tanyája konyhakertjének kerítését, aztán eszébe jutott, hogy be kellene mennie megnézni, megfőtt-e már a bableves. Megszomjas is volt.

Már távolról észrevette, hogy valami változás történt. Vagy nem úgy volt valami, ahogyan hagyta, vagy lába kelt valaminek, vagy... A szíve rögtön a torkában dobogott. Az a hatalmas, fényes nyelű ágsöprű, az a változás.

Idegen holmi.

A kiskonyha bejárata mellé volt támasztva. Szép rendesen, ahogy egy hosszú útról megtért lovat kifognak, és az istállóban bekötnek a jászol elé.

De az igazi meglepetés odabent érte: a bablevest asszony kavargatta! Egészen visszahőkölt: egy teremtett lelket sem látott már tíz álló napja. Akkor járt utoljára a faluban. Amikor megjelent az ajtóban, az idegen oda sem fordult, csak foghegyről megjegyezte: - Nem lesz rossz, csak még szurokfű kell bele.

- Azt a legvégén szoktam beletenni - felelte a házigazda, merő udvariasságból. Tíz éve, amióta eltemette a feleségét, nem érintette asszony a fakanalat. Nagyon jól főzött a felesége, s Boronkay rengeteget tanult tőle, a halála után még inkább tökélyre fejlesztette a szakácsművészetet: úgy érezte, ezzel is adózik az emlékének. Minden remek ételben a kedves is benne volt: az ínycsiklandó levesek gőzének lomha gomolygása felért egy szelíd szellemidézéssel.

Most azonban nemcsak a tarkableves meleg szaga csapta meg az orrát, hanem valami más is: különös, hűvös illat - nem ártéri nyárfaké, hanem sűrű erdők nehéz aromája. A nő árasztotta magából, ahogy odalépett elé, és nekiszegezte a kérdést: - Akkor hol a szurokfű? A leves kész.

Boronkaynak nem jött ki szó a torkán, csak rámutatott a konyhaszekrény középső polcára: kis üvegcékben ott sorakoztak a fűszerörlemények. A nő aranybarna haja az álla alatt szorosán megcsomózott, igénytelen fekete főkötő alá volt szuszakolva, amely mélyen a homlokába lógott. De hiába: néhány göndör tincs megtalálta a módját, hogy kiszabaduljon a fogságból. Felsőtestét fehér, puffos, rövid ujjú vászoning és fekete pruszlik fedte, alatta bokáig érő, ugyancsak fekete rokolya. A lábán magas szárú, fűzős fekete cipő. Márványfehér bőre volt - a bokája valósággal világított a cipő és a szoknya közt -, karja, keze, arca finom, nem paraszti munkához szokott. Tojásdad arcának legfeltűnőbb vonása: tökéletes szabályossága. Szája se nem túl széles, se nem túl keskeny; se nem túl piros, se nem vértelen; se nem túl érzéki, se nem túlságosan tartózkodó... Istennek, amikor az asszonyt megteremtette, ilyesféle eszménykép lebeghetett a szeme előtt. Szeme színét a gazda nem látta. De ha történetesen nincs ilyen félhomály a piciny ablakú helyiségben, akkor sem tudta volna megállapítani. Ahogy ott állt Boronkay előtt - nagyjából egyforma magasak voltak -, a haja rémlett a legkülönösebbnek: a tűzhely ajtaja valamiért nyitva volt, és a tűz fénye izzó gyűrűbe vonta kiálló, lebegő tincseit:

mint rezgő lángnyelvek, úgy simogatták-nyaldosták formás fejét... A legtermészetesebb mozdulattal nyúlt oda a fűszerpolchoz a szurokfűért.

Olyan otthonosan tett-vett, mintha ezer éve volna ennek a konyhának a tündére.

- Az ebéd tálalva! - riadt fel Boronkay az álmodozásból. Észre sem vette, hogy meg is van terítve. A legszebb tányérokat, poharakat, evőeszközöket és papírszalvétákat tette az asztalra az idegen asszony. Levesestányérból nem volt már két egyforma darab, Boronkaynak a legszebbiket - a futókutyamintás arany-kék szegélyest - készítette ki. Tudta, hogy a gazda hol szokott ülni, a saját terítékét viszont nem arra a helyre tette, ahol egykor a feleség evett (Boronkaytól jobbra, a tűzhelyhez legközelebb), hanem a férfival szembe.

A gazda saját magának csak a legritkább esetben terített meg annak rendje és módja szerint: amikor a búskomorságot az életkedv ideiglenesen háttérbe szorította. Tisztában volt pedig vele, hogy sokat képes javítani a helyzeten a szigorú rend szerinti élet, meg az is, ha mindennek megadja a módját. Ha egy helyütt elengedi magát, elengedi másutt is, és a depresszió leviatánja egyre mélyebbre húzza az öröm fekete tengerébe. Nehéz ügy: tudta, hogy mit kellene tennie, de azt is tudta, hogy a megszokott kerékvágásból szörnyen nehéz kizökkenni.

Ez egy tűrhetőbb nap volt: kínkeservesen indult, de erőnek erejével kényszerítette magát, hogy elkészítse a levest és megjavítsa a kerítést. Teljesen el tudott merülni az efféle gyakorlati feladatok megoldásában, ilyenkor az agya kikapcsolt, és a magány nem rágta a szívét. Meg aztán ideig-óráig a jó enni- és innivaló is megvigasztalta kissé, és feledtette a baját.

- Mit csináljak a maradék csipetketésztából?

Most már nem ártana tudni, ki ez. - Nyújtsd ki nagyon vékonyra és süsd meg laskának a tűzhely vasán. Majd elnyomtatjuk vele a levest.

Az asztal közepén - pontosan az idegen nő és öközte - a hatalmas fazék leves egyre jobban gőzölgött, pedig már hűlnie kellett volna. Lassan az egész kiskonyha merő gőz lesz. Boronkay ennek ellenére kötelességtudóan kanalazta az ételt, nem is igen pillantott föl, s ha néha mégis, asztaltársát már alig látta. De nem is bánta, csak kanalazott, kanalazott, hisz talán soha ilyen finomra nem sikeredett a bableves, egészen különleges volt. Nincs két egyforma bableves, még ha teljesen egyformán készíti is az ember: mindnek külön egyénisége van. Hiszen nem egyforma ízű a zöldség, a csipetkében a tojás, a vöröshagyma, a fokhagyma, a borecet, a méregerős cseresznyepaprika - a babról nem is beszélve. Boronkay teljesen elbódult az ízek orgiájától - aztán egyszer csak azt vette észre, hogy megszűnt a gőzölgés. Fölpillantott...

...és egy vénasszony visszataszító képét látta az asztal túloldalán! A csúfság orra majd' beleért a levesbe, beesett szája alatt a leevett, hosszú állán néhány rút szőrszál lengedezett a tányérjából fölszálló melegben, a szürkére mocskolódott főkötő még inkább belelógott ezernyi ránc szabdalta homlokába.

- Megsült már az a laska?! - érdeklődött a vénség rikácsoló hangon. Ahogy Boronkay ijedten felpattant az asztaltól, nehéz széke hátravágódott és fölborult. Odalépett a tűzhelyhez, és puszta kézzel gyorsan megfordította a három laskát. A szélüknél itt-ott már kezdtek feketedni, az egyikken meg egy tenyérszerű rész felhólyagosodott. Az a legfinomabb, ott még vékonyabb az amúgy is vékony tészta, ezt hagyom magamnak, a másik kettőt kapja a vénasszony.

- Most már vedd le, én azt a püffedet kérem! - rendelkezett a szipirtyó. Furcsamód nem is az asszony hirtelen elaggása érte a legváratlanabban Boronkayt, hanem a szerepváltás. - A másik kettő a tied lehet.

Csámcsogva evett, s mikor végzett, bort kért. Boronkay ösztönösen egy kis egydecis poharat tett ki, amilyenből ő szokott inni, gyorsan hozott friss bort a pincéből, s öntött a parancsolgató csoroszlyának.

- Lehet, hogy te ilyen pohárából iszol, fiacskám, de nekem ez kicsi. A homoki bor amúgy is gyöngye, háromdecis poharat adjál...

Miután egy szuszra kiitta, elismerőleg csettintett a nyelvvel, s már nyúlt is be a rokolyája alá, s valahonnan a hús sejtelmes mélyrétegei közül - mióta megvénült, szörnyen el is hízott - előhúzott egy kicsiny motring seszínű cernát és egy nem különösebben bizalomgerjesztő, fényes, barnásfekete golyófélét, amelyből imitt-amott mintha szőrszálak álltak volna ki.

A golyót kitette a viaszosvászon abroszra, a motringból meg letekert legalább félméternyi cernát, s késsel apró darabokra szabdalta. A darabkákat az ujjai közül az asztalra pergette, majd belesöpörte a tenyerébe, kezét ökölbe szorította, és Boronkay orra alá tartotta. - Fújjál rá!

A férfi kérdőn a vénasszony nedvedző disznószemébe nézett. - Fújjál már rá, a kutya-fáját!

A felvilágosult tanárember, akit ideggyengeség miatt nyolc éve leszázalékoltak, vállat vont, és unottan a szipirtyó párnás, májfoltos öklére fűjt. A csúfság széttárta a kezét: a cérna egybe-
ragadt.

- Most már hiszel a szemednek?... No, hát itt van ez a beoárgolyó. Csodatévő erő lakozik benne: öt percig fogd jól a markodba, s közben gondolj arra, amit nagyon szeretnél... Legjobb volna persze, ha mindezt holdtölte előtt vagy után fél órával tennéd, akár többször is, s közben a másik kezeden egy rózsatövissel egy zöld gyertyára vésnéd a vágyadat, de azért így is jó lesz... Csak nagyon kell akarnod.

Boronkayt hirtelen elfogta a hányinger az ócska kuruzslástól, legfőképpen pedig a förtelmes barna masszától. De aztán arra gondolt, hogy baj nem lehet belőle, ha erősen összpontosít valamire. A meleg tapintású golyó nehéz volt, mint az ólom...

- Két héten belül teljesül a vágyad.

A boszorkány sebesen röpült Szárazbabód felé, a füle mellett süvített a szél, görcsösen szorította ösztövére paripája nyakát, ujjbütykei egészen kifehéredtek, a magasban nem érezte többé igazán biztonságban magát. „Már a szombat sem olyan, mint hajdan - kesergett magában. - Hogy is lehetne olyan?!... Az ördög már nem a régi vad kan, csak árnyéka egykori önmagának, kicsúszott a lába alól a talaj. Az emberek már nem hisznek az Istenben, akkor ugyan minek higgyenek öbenne...? Tudja ő ezt jól, ezért mond olyan sokszor csütörtököt a lőcse a szombati orgiákon. Csak ül fekete trónusán, tanácstalanul vakargatja nagy veres füle tövét, látszik rajta, hogy teljesen elbizonytalanodott... Meg aztán hogy is lehetne nyugodtan tombolni a Gellért hegyén, amikor mindenfelé andalgó szerelmespárokba botlunk, mindenhol lámpák égnek, odalent pedig szüntelenül zúg a város. A kakaskukorékolást is alig lehetne meghallani, ha volna még egyáltalán kakas arrafelé. Meg aztán nincs is annyi hely a lejtőkön, hogy az ember lánya felszabadultan ugrándozhasson és visonghasson, már ez sem lehet az osztályrészünk, vigaszképpen azért, hogy a társadalom kitaszítottjai vagyunk. Hiszen mi vagyunk azok, akik egy életen át nem léphetünk ki a körből, amibe beleszülettünk... Nincs magányosabb lény, mint a boszorkány, amikor elhagyják segítői és irányítói, az égi és alvilági szellemek... Ha az emberek hisznek a létezésünkben, az a baj, mert akkor eleve rossz szemmel néznek bennünket, és ártó szándékot tétéleznek fel rólunk, ha meg nem hisznek, akkor hogyan érthetnék a gondjainkat?! Hiába vagyunk - látszólag - képesek többre, mint ők, hiába szállunk, mint a madár, és hiába tudunk rontást hozni ellenségeinkre, mégis mi vagyunk kiszolgáltatot-

tabbak, mert mi mindezt nem a saját erőnkől értük el, nem küzdöttünk érte, hanem fölülről - vagy éppenséggel alulról - kaptuk, és bármikor vissza is vehetik tőlünk. Az uraink felé sem fordulhatunk, mert azok csak széttárják a karjukat, mondván: A szerződés szerint örökre minket kell szolgálnotok... Még jó, hogy nekem nincs gyereke, legalább nem lesz kinek átadnom átkos tudományomat. Legyen átkozott a pillanat, amikor anyám csecsszopókoromban egy érintéssel átplántálta belém a boszorkányságot! Miért nem hagyták meg nekem a választást?!

Az ördög magja háromszor hullott termékeny talajra bennem, de szerencsére mindháromszor sikerült megszabadulnom valahogy a fattyától. Most már ez a veszély nem fenyeget, a vén lóköető örül, hogy él. De azért a hatalmához foggal-körömmel ragaszkodik... Pedig alig van már neki. Most is már egyre inkább érzem, hogy ez a söprű meg-megbillen, fogyóban az erő, ami a magasban tartja... Két hete a cérnát még össze tudtam ragasztani, de...”

A boszorkány repült, repült, mint a szélvész a Boronkay-tanya felé. Nőttön-nőtt benne a nyugtalanság. Érezte, hogy a bezoár nem fog használni, vagy talán tudta is? Becsapott egy érzékeny embert... Azzal próbálta elaltatni a lelkiismeretét, hogy parancsra tette. Megparancsolták neki, hogy el kell pusztítani ezt az embert...

Milyen érdekes! Minél többször döccen meg vészesen fényes hátú paripája a légben, annál inkább elfogja ez a különös, emberi érzés... kezdi bánni a tettét. Azt sem szokták közölni az alvilági fejedelmek, miért kell rontást hozni valakire. Neki nem kérdeznie kell, hanem végrehajtani. Isten tudja - no de miket beszél?! -, mi történt szerencsétlen Boronkayval... Az biztos, hogy nem hitt a bezoárban, de látszott rajta: az a fajta, aki kíváncsiságból mindent kipróbál - mert arra is kíváncsi, amiben nem hisz. Meg aztán tapasztalt ember: egy kiskaput minden eshetőség előtt nyitva tart.

A seprűnyél most már akkorákat zöttyent, hogy majd' levetette magáról a lovasát, akár egy megbokrosodott ló... De a boszorkány soha nem örült még ennyire a halálos veszedelemnek. Ó, hát hogy is örülhetett volna, hisz nem is ismerte!... Egészen megmámorosodott, hogy szakadoznak a láthatatlan kötelek, amelyek a hatalma vesztett uralkodójához kötötték. Előrehátra billegett paripáján, mint kisfiú a hintalován: igen, ilyen gyermeki lelkesedéssel fogadta a sohasem ismert szabadság üzenetét. Mintha kinyílt volna a szeme, először életében, vagy mintha eddig csak homályos árnyakat látott volna mozogni a világos háttér előtt, és most, most először látott volna először élesen mindent...

Más szemmel nézte maga alatt a világot. Mindent szépen látott a kietlen kiskunsági tájon: az elszáradt, sárga kukoricát, a fonnyadtan csüngő levelű fákat, a repedezett, szikes földeket, a düledező górékat, a szabadban kószáló baromfiakat... a kutak mélyén a nyálkás, sötétzöld vizet nem látta, csak odaképzelte.

Egyszer hirtelen visszapillantott, és a távolban a kéklő budai hegyek nagyon közelinek rémlettek. Különös, nem tudott róla, hogy eső készülődne. Nem is foglalkozott többet a dologgal. Csak repült, repült, élvezte, ahogy izgalomtól felhevült arcába csap a szél, ki tudja, repül-e még valaha... Egyszer egy szép barokk templom tornyán akadt meg a tekintete, aztán...

...hupp! azon kapta magát, hogy egy nagyot bucskázik, és egy jókora szalmakazal tetejére zuttyan. A taplószáraz szalma porzott, a boszorkány prüszkölt, prüszkölt vagy ötször, és köhögött. Amikor ruhája ujjával kitörülte a szeméből a könnyet, körülnézett.

Boronkay tanyáján találta magát.

Rögtön rossz érzés fogta el. A gazda nem volt sehol.

A boszorkány hasmánt lecsúszott a kazal tetejéről, és gyorsan lekapkodta a ruhájáról a szalmaszálak nagyját. Fölnézett: a söprű nyele mélyen belefűrődött a kazalba. Mint egy vár csúcsán a zászló, olyan volt.

Sietett a kiskonyhába - nincs. Átszaladt a közeli istállóba - ott sincs. Akkor már csak a nagyház marad.

És ott találta meg. A szobában. Lengett még, nemrég történnhetett. A boszorkány hirtelen kerített egy kést, odatolta a lógó test alá a nagy asztalt, fölmászott rá, hónaljánál hátulról fél karral átfogta Boronkayt, és elvágta a kötelet. A férfi rogyadozó lábbal ráállt az asztalra, kis híján összecsuklott. Sípólva szedte a levegőt, megmentője segítségével leült az asztal szélére, lehajtotta a fejét, és nyakát dörzsölgette. A boszorkányt elfogta a gyöngeség a póre, pihés, védtelen tarkó láttán. Lesegítette Boronkayt az asztról, és odavezette az ágyhoz. Lefektette, betakargatta, a fejét jól felpolcolta, kinyitotta az ablakot, nyakát bekente valami bűdös kenőccsel, majd készített neki meleg teát.

Néhány napig nem szóltak egymáshoz. A boszorkány a házban és a ház körül serénykedett, súrolt, mosott, vasalt, főzött, kapált, ellátta az állatokat, bement a faluba bevásárolni, legfőképp pedig Boronkayt ápolta, etette finom húslevessel, amitől még a holtak is életre kelnek. Negyednapra nem sok tennivalója maradt, a tanyát mintha kicserélték volna, de a döntő lépésre még nem volt képes elszánni magát. A férfinak is kutya baja volt már akkor, a nyakáról eltűnt az árulkodó csík, csupán az volt különös, hogy állandóan inni kért. A boszorkány nem győzte főzni az enyhe nyugtató teákat, a fehérmályvalevél, pipacszirom, izsópfű, macskagyökér és tüdőlevél keverékét. De nem használt semmit. Boronkay egyre szomjasabb lett. A boszorkány nem tudta, mire vélni a dolgot: láza nem volt a férfinak, és nem volt kánikula sem. De a házigazdának is akadt min csodálkozni: az asszony, akinek úgy égett a keze alatt a munka, mint egy ifjú menyecske, ugyanaz a rút vénség volt, aki két és fél hete rikácsoló hangon egzecírozta.

Az ötödik napon, délután Boronkay nem bírta tovább, felpattant az ágyból, és amúgy pizsamásan kirohant az udvarra, széttárta a karját, és felkiáltott: - Víz! Víz! Víz! Rengeteg vizet!

A boszorkány most már értette, és titkon elmosolyodott. Bement a kiskonyhába, és a kemencepadkán heverő, viharvert batyujából előszedett egy kis szutykosszürke vászonzacskót. Kivitte az udvar közepére, oda, ahol Boronkay elkiáltotta magát, letette a földre, majd kiürítette a tartalmát. Három apró, barna valami hullott ki belőle. Kért egy téglát Boronkaytól, aki vállat vonva beballagott a házba, és a spájzból kerített egy tömör téglát, amely még a vályogház alapjaiból maradt meg, s amelyet hideg téli estéken melegítőként használt a dunyha alatt. A boszorkány tűzfát is kért meg gyújtóst. Mire a férfi meghozta, ő kerített két egyforma követ, és rájuk fektette a téglát. Alátette a gyújtóst, a szeme egy pillanatra felszikkasztott, s már pattogott is a tűz a téglá alatt. Rakta alá a fát, rakta, rakta, s mikor már eléggé felforrósodott a téglá, rátette a három kis összeaszott barna valamit, amik rögtön sercegni kezdtek.

- Azok meg mik?

- Kaméleonmájak - felelte a boszorkány, de nem árult el többet.

A magyarázatot az ég boltozatja adta meg tíz perc múlva. Először a négy világtáj felől négy hatalmas sasmadár repült a fejük fölül a magasban, körözött párat, majd mind a négy visszarepült, amerről jött. Négy ékes toll vitorlázott le az égből a nyomukban.

Ezután olyan látvány következett, amelyet egyikőjük sem felejtett el soha. A májak javában sülték még, tán füstöltek is már, amikor egyszeriben minden irányból ijedelmes, bíborlila hasú, kövér fellegek gomolyogtak fenyegetően a Boronkay tanya fölé. Két perccel később összezárult fölöttük a kékség - kémlelőlyuk a mennyország felé -, és borzalmas zengéssel megnyíltak a pokol csatornái. Mintha a világ szíve akart volna kiszakadni. - Csókolj meg! Csókolj meg! Nem fogod megbánni! - harsogta túl az égiháborút a boszorkány. A következő villám fényénél Boronkay József mélységes kétségbeesést látott a szemében. A csaknem éjjeli sötétségben közelebb lépett a boszorkányhoz, ösztönösen átkarolták egymást, s a férfi behunyt szemmel, száját csücsörítve előrehajolt. De mielőtt ajkával megtalálta volna a szórszálak közt, az irdatlan orr alatt a beesett, vonalvékonyra keskenyedett száját, egy szerelemtől duzzadó, vágytól nedves fiatal női ajak tapadt az övére. Még akkor is mozdulatlanul álltak, amikor a vihar már elvonult és újra hétágra sütött a nap.

Amikor aztán Boronkay gyengéden eltolta magától az asszonyt, és ránézett, nem tudta, hogy az orcájáról gyöngyszerűen pergő két csepp esővíz-e vagy a kicsurranó könny.

SZEMÜNK FÉNYE, AZ ÚJÉVI BABA

A Skandináv-félsziget északi csücskét 1999. december 28-án elérő, s vészes sebességgel dél felé közeledő brutális hidegfront egyszer s mindenkorra romba döntötte a szárazbabódi Gogolák család megkapaszkodási reményeit. Az egész azzal kezdődött, hogy a nagyközség polgármestere március elsején közzétett egy felhívást. A jókora fehér papírra öles betűkkel nyomtatott szöveg olvasható volt a község házában, minden élelmiszer- és vegyesbolt, valamint a vasbolt kirakatüvegén, a postai hirdetőtáblán - és ami a legfontosabb: a templom vaspántos, vastag tölgyfaajtáján. Jelentősége ugyan nem volt fogható Luther Márton kilencvenöt tételéhez, amelyet a reformáció atyja a wittenbergi templom kapujára szögezett, de a lelkekben ez is komoly indulatokat kavart, és a falut felbolydult méhkashoz tette hasonlatossá.

Így szólt:

„FELHÍVÁS SZÁRAZBABÓD LAKOSAIHOZ!

Kedves szárazbabódi atyámfiak!

Keresztyéni felelősségérzettől vezérelve, a magyar nemzet és falunk vészes népességfogyása miatt érzett mélységes aggodalommal eltelve, ezen áldatlan fogyatkozás megállítására és az őslakosság számának gyarapítására Szárazbabód nagyközség önkormányzata véstartalékai mozgósításával és állami céltámogatást is igénybe véve, a következő felhívást teszi közzé: kérjük, hogy folyó hó 15-dik napjáig jelentkezzen összeírásra minden olyan szárazbabódi pár - akár házas, akár élettársi viszonyban élő -, amelyik vállalkozik arra a nemes feladatra, hogy az önkormányzat költségén részt vesz egy március 28-dikától április 3-dikáig tartó erotikus héten, melynek célja nem más, mint az ezredfordulós születési céldátumú gyermeknemzés. A helyszín a nemrégiben felújított és kibővített Kurta Kocsma és Vendégfogadó, ahol a hét folyamán válogatott erotikus ételeket szolgálunk fel, a közeli kultúrházban pedig - kedvcsinálóként - szex-filmeket vetítünk. Az éjszakákat vagy a nappali pásztorórákat el lehet tölteni akár a Kurta erre a célra lefoglalt szobáiban, akár otthon (tekintettel a jószágotetésre), de a speciális ebédet és vacsorát minden nap szigorúan a kocsmában kell elkölteni, és a napi filmet végig kell nézni. A jelentkező párok írásban kötelezettséget vállalnak: legjobb tudásuk szerint mindent megtesznek annak érdekében, hogy a kereszténység kétezredik és a magyar államalapítás ezredik évfordulójának első hónapjában, azaz 2000 januárjában egészséges kis magyar honpolgárnak adhassanak életet. Az új évezred első szárazbabódi jövevényét egymillió forinttal jutalmazzuk, amit a szülők a születéstől számított tíz napon belül, az általuk megjelölt módon kapnak meg. A következő három, még januárban született babódi baba szülei öt-ötszázezer forint jutalomban részesülnek. A félreértések elkerülése végett leszögezzük, hogy ha olyan falubeli párnak születik gyermeke elsőnek, amelyik nem vett részt az erotikus héten, természetesen az is jogosult a jutalom átvételére, hiszen a kívánt célt teljesítette.

Szeretnénk felhívni szíves figyelmüket arra is, hogy amennyiben községünk abban a ritka szerencsében részesül, hogy innen kerül ki hazánk egyik ÁB-bébije, az ő szülei természetesen megkapják a biztosítótársaság *Szemünk fénye* életbiztosítását - az ugyancsak egymillió forintos kötvényt -, és tizennyolc év múlva a gyermek ennek a summának a kamatokkal megnövelt összegével vághat neki az élet göröngyös útjának.

További felvilágosítást kérni és jelentkezni a községházán lehet, Kelemen Ferencné szociálisügyi előadónál.

Szárazbabód képviselőtestülete és a magam nevében sok sikert kívánok!

Szárazbabód, 1999. március 1.

Váli Gábor polgármester

s. k.”

Március másodikán fél tíz tájt Gogolákné vitte haza a nagy hírt az újtelepi családi kockaházba. A biciklit csak nekitaszajtotta az istálló oldalának, nem is látta, csak hallotta, hogy a járgány egyensúlyát veszve elzuhan a járdán, felriasztva délelőtti szunyókálásából a hályogos szemű, ki tudja milyen vén, nagy, szelíd, szürke házörzöt. Mindkét kezében degesz cekker, bennük a vasútállomás melletti boltban kapható - egyféle - fehérkenyér, liszt, cukor, valamint tej és kakaópor Lidi lányának, aki hétvégére hazajött a kecskeméti kollégiumból. Gogolák az imént jött be az alszögi laposba hanyatló kert végéből, ahol az utóbbi napok hirtelen hóolvadása miatt már térdig ért a víz. Munkába állította a szomszédától kapott kis kéziszivattyút, amely panaszosan küzdött az irdatlan vízmennyiséggel, amit a folyamatos olvadás mindig újratermelt, olyannyira, hogy néhány alattomos víznyelv szemlátomást egyre beljebb húzódott, és elhagyva a trágyadombot, immár az istálló sarkát közelítette. Az árnyékszékhez vezető kőlapok mindenesetre már szigetekként emelkedtek ki a sárgás léből. Gogolák odabent ült az étkezőben, és egy meglehetősen zsíros csülköt früstökölt. Már csak pár falatnyi húsos rész volt rajta, aztán ment volna ki, hogy a maradékot a kutyának vesse, s a kezétől és a szájától összemaszatolt kocsmai borospoharát épp emelte, hogy egy szuszra kiigya a híg fröccsöt, amikor a nyikorgó üvegajtón belépett az asszony és a cekkereket elégedett sóhajtással az asztalra rakta. De ahelyett, hogy szótlánul, ahogy szokta, pakolta volna ki a szerzeményt, nagy fenekével lehuppant az urával szemközt, és a két bevásárlószatyor közötti nyíláson át újságolni kezdte a hírt. Gogolák letette félig kiivott poharát, és keze fejével lassan, oda-vissza megtörülte a képét, majd a mozdulatot többször megismételte. Négynapos borostája sokatmondó sercegéssel engedett az elfektetésére irányuló gyengéd erőszaknak, ami mindig a komoly töprengés jele volt nála. Három hónapja műtötték epével, s csak tegnapelőtt szűnt meg a körkörös, csiklandó érzése a varratnál, s kívánta meg először az asszonyt. Az első kísérlet még nem járt sikerrel, csak a lepedőt kellett kidobni mosásba, de Gogolák nem adta fel, s tegnap már oly közel járt a célhoz, hogy félig-meddig azt képzelte, el is érte. Csak az asszony tudta, hogy ez még mindig nem volt az igazi.

- Hallod, anyja, nem hittem vóna, hogy még fizetnek is azér, hogy összefekszünk! - vont le a következtetést az asszony beszámolójából Gogolák, és a csülökről őszinte csodálkozással a feleségére emelte a tekintetét. Az asszony még most, negyvenévesen sem volt híján némi bájnak, nagy melegbarna szeme igen sokféle kifejezésre volt képes, ami azoknak az embereknek a sajátja, akikben megvan a valamiféle szellemi lét iránti tiszta vágy. A haját már ugyanúgy daueroltatta, mint a többi hárommillió parasztasszony ebben az országban, és a feneké is olyan terebélyes kezdett lenni, mint a vidéki átlagnak, de Gogolák még most, tizennégy évi házasság után is egy pillanatra elszégyellte magát, ahogy a pironkodó szempárba nézett.

Terus, amikor hazafelé karikázott, gondolatban már kiszámolta, hogy a megjelölt hét épp a legfogékonyabb állapotban találja. Magában már el is döntötte, hogy ők mindenképpen a Kurtába mennek hálni. Ha már külföldre utazni nincs pénzük, legalább töltsenek egy hetet a falu másik végében. Jót tesz egy kis változatosság. A februári színházlátogatások a fővárosban

a bátyjáéknál, aztán másnap egy jó ebéd valamelyik elegáns budai étteremben, hát, ez már jó pár éve elmaradt, mint ahogy elmaradt a lefekvés előtti áhítatos versolvasás is... A kunszentmiklósi gimnázium fizikatanárának lánya a vidéki értelmiség mindig is bizonytalan helyzetéből akkor lépett hátra egy jókorát, amikor tizenöt és fél éve egy babódi szüreti mulatságon megpillantotta a jóvágású Gogolák Karcsit, sebtiben hozzáment, és Szárazbabódra költözött. A reménybeli budapesti egyetemistából, a közgazdasági szakközépiskolát végzett Terusból így lett a „Petőfi Sándor” MGTSZ földügyi előadója. De mezőgazdasági vidéken a föld vonzása minden másnál erősebb, még ha ez a vonzalom meglehetősen egyoldalú is, és a föld nemigen hálálja meg az odaadó törődést. Úgyhogy Gogolákné inkább volt paraszt-asszony, mint irodista, hisz szinte minden gondolatát a föld és a jószág kötötte le: mit kell épp kapálni, szedni, mikor és mennyiért lehet leadni azt a néhány disznót vagy eladni a kevés barackot és meggyet. Az utóbbi időben a téesz folyamatosan haldoklott, legalábbis a főnökök ezt mondták, Karcsit négy hónapja küldték meghatározatlan ideig tartó szabadságra a gépműhelyből, ahol hegesztőként dolgozott. A semmi kis fizetésen túl csak arra volt jó a dolog, hogy minden alkalommal egy-két kanna benzint mentessen haza az otthoni, nullára amortizálódott kistraktorba.

Egyszóval: kellett a pénz. Karcsi egy pillanat alatt úgy beleélte magát a dologba, hogy nagy izgalmában ökölbe szorította a kezét, és gombóccá gyúrta a benne szorongatott kenyérdarabot. Aztán amikor csodálkozva széttárta öklét, és az egyre táguló gombócra nézett, az a gondolat futott át az agyán, hogy „Az istenit, olyan ez az alföldi fehérekönyér, mint a szivacs! Miből van ez egyáltalán?! Na, nem baj, egy hónap múlva öszünk mi még jobbat is...” Majd bizalmatlanul méregette a csülköt, egyre kevésbé tetszett a húsafosztott disznóláb. „Te is mindig csak azután kapsz észbe, hogy már beütött a baj...” - gondolta magában a felesége, de szólni nem szólt.

Nem kellett mit megbeszélni, szavak nélkül is nyilvánvaló volt mindkettejük számára, hogy március 28-dikán a Kurtában a helyük.

A jószág etetését rábízták Gogolák szüleire, akik nem egészen értették, hogy a fiatalok mit keresnek egy álló hétig a kocsmában, a falu másik végében, mért nem az otthoni jó pehelypaplanos ágyban alusznak. Ám azok nem magyarázkodtak, „Úgysem értenék az öregök...” Annak rendje és módja szerint becsomagoltak, akárha Harkányfürdőre mennének, és ügyeltek rá, nehogy otthon maradjon valami. Tisztálkodószerek kerültek a kufferba, hat váltás fehérnemű, mackóruha, néhány elegánsabb öltözék a közös ebédekhez-vacsorákhoz meg a kultúrházba, sőt, a biztonság kedvéért egy rúd vastagkolbászt meg egy üvegcese örölt cseresznye-paprikát is eltettek, ha netán hazai ízekre vágynának. Az asszony becsúsztatott még egy kis piros, műbőr kötésű könyvet is a kézitáskájába: Petőfi válogatott költeményeit.

Az első három napon minden a terv szerint haladt - bár Gogolák eleinte igencsak bizalmatlanul méregette, szimatolta és kóstolgatta a szokatlan küllemű, állagú és színű afrodisziákus étkeket. Pedig a menüt úgy állították össze, hogy kezdetben legyen némi átmenet a magyar parasztételek és az igazi erotikus ínycsengések között. Így került az asztalra - többek között - a saláta háromféle száraz hüvelyesből, a piros paprika-leves, az oldalas whiskys mártásban meg a sült kelta tyúk fehérborral. A szobán is jól alakultak a dolgok: Gogolák mindennap kétszer, délután és este jól megdöngette az asszonyt, nem is nagyon kellett a filmek, ment anélkül is minden, mit a karikacsapás. Jót tett a környezetváltozás is, a műtét utáni potenciazavarok mintha soha nem is léteztek volna. Végül is olyan volt ez, mint az üdülés: ha más eredménye nem lett volna, már ezért is megérte volna.

A negyedik naptól fogva azonban egyre gyanúsabb ételeket szolgáltak fel: tarisznyaráklevest à la mode, monkhalat paradicsomos-bazsalikomos mártásban, csöbenschüttel tenger gyümölcseit, szarvasgombás, borsikafüves kakasherepörköltet, gombával töltött articsóka-fészkét (Gogolák azt hitte, hogy az articsóka madár) és a mindennél undorítóbb lepényhalfilét osztrigaszószban. Gogolák előtt az ötödik napon aztán végképp összekeveredtek a színek és az ízek, mint akit főbe vertek, úgy kóválygott a sok furábbnál furább névtől, tengeribeteg lett a töméntelen ráktól és tengeri herkentyűtől, megfeküdte a gyomrát a mindenféle különleges ízű mártás, szósz, páclé, s mikor a pincér elárulta neki, hogy a szarvasgombát a disznókkal túratják ki, rároffent, hogy „Hát akkor ötéssék is mög a disznókkal! Neköm nem köll...! Ide hallgass, Terus, jó vóna neköm a nokedlis csirkepaprikás is, amíg van vér az embör pucájába, addig mindegy, mit öszik, ha mög má nincsen, akkor úgyis mindön le van érdekölve...” Gyomra egy darabig túrta a megpróbáltatásokat, de az aznapi film után, amelyet ezúttal - kivételesen - vacsora után tekintettek meg, fellázadt a ráért csapások ellen, és huszonnégy órán át nem volt hajlandó mást befogadni, csakis hazai törkölypálinkát, amit Gogolák odahaza - minden eshetőségre fölkészülve - becsempészett a kuffer egy eldugott zugába.

Ilyet még nem látott, mióta kétágú! Az előző napokon szép filmeket vetítettek, fehér férfiakkal és nőekkel, akik egyfolytában simogatták és nyalták-falták egymást, majd ölelkeztek, csupa lankás hajlat, hatalmas, formás csöcsök, gömbölyű fenék, itt-ott egy kis bozonttal bolondítva, közte olajosan fénylő, izmos férfitest, hangulatvilágítás, tompa fények, élethű nyögések, sóhajok, elegáns, csillogó rézágyak, rózsaszín és égszínkék csipkefüggönyök, hófehér csipkés meg fekete harisnyatartós harisnyák, áttört és félkosaras melltartók - de *azt* sohasem mutatták! A mostani filmen viszont egy ferdeszemű sárga asszony ferdeszemű sárga embert fojtogatott egy sállal, így élvezkedtek, aztán a végén Gogolák nem akart hinni a szemének, amikor a nő levágta az ember fütyülőjét, és csurom vér lett az egész hóbelevanc. Gogolák férfiassága a sötétkék nyomottmintás nejlondzsörzé nadrágban már rég lelohadt, szegényt olyan idegesség fogta el, hogy szinte fulladozott az amúgy is túlfűtött nézőtéren, kigombolta barna, gépi kötésű, bordás kardigánját, és kirozott a többi méltatlankodó, szitkozódó paraszt után. Terust is megviselte az élmény, nem győzte törölgetni a finom bajuszpihéi között gyöngyöző verejtékcseppeket, világoszöld kosztümkabátjának hónaljánál sötét folt éktelenkedett. Mire - egy széket véletlenül fellökve - kibotorkált a nézőtérről, valaki már előkerítette a polgármestert, és a férfiak körbeállva kérdőre vonták, mire véljék ezt a borzalmas filmet, amitől az embernek a szőr áll fel a hátán. A falu első embere csak hebegett-habogott, aztán végül kibökte, hogy nem nézett végig minden filmet, amit megrendelt, ennek meg olyan biztató címe volt: *Érzékek birodalma...*

A parasztok még morogtak kicsit, Váli Gábor a félreértést ennyivel meg is úszta, Terus viszont aznap este nem úszta meg a teherbe esést. Tudta, hogy baj lesz. Pedig éppen akkor nem lett volna szabad teherbe esnie, hisz Gogolák csúnyán berúgott az univerzális gyógyszertől: a törköly jót tett megviselt gyomrának, a filmtől felborzolózott idegeinek, javított a kedélyállapotán - olyannyira, hogy rövidke időre, sajnos, a vágyát is felszította -, majd legvégül altató gyanánt szolgált.

Miután a pálinkabüzös, hevesen szuszogó Gogolák lehengeredett a feleségéről, menten álomba zuhant, Terus pedig szipogott egy darabig a sötétben, majd felkapcsolta a kis éjjeli lámpát, és könnyeit törülgetve vigasztalásul taláalomra felütötte a Petőfi-kötetet:

*...Ha, leányka, te vagy a pokol: (hogy
Egyesüljünk) én elkárhozom...*

Gyorsan be is csukta: ennyi untig elég volt mára.

Terus reggel arra gondolt, hogy vagy el fog vetélni, vagy koraszülött lesz a gyerek. Egy ilyen részegen csinált kölök nem lehet egészséges. Mindazonáltal igyekezett minden tőle telhetőt megtenni, hogy a rossz kezdetet feledtesse - ami a jelek szerint sikerült is, hiszen minden a legnagyobb rendben ment. Tudta, hogy a fölösleges aggodalom is csak ártana, úgyhogy igyekezett derűvel viselni a terhességet. Gogolák többször megkérdezte, hogy van, sokkal többször, mint amikor Lidikével volt viselős. Látta a férjén, mohón csillogó tekintetén, hogy nemcsak neki és a magzatnak szól az érdeklődés, hanem a szeme előtt lebegő száz darab ropogós tízezresnek is. „Jobban érezném magam, ha nem részegen csináltad volna ezt a gyereket...” - szeretne volna mondani, de sosem mondta, nem akart meddő veszekedést. Tisztában volt vele, hogy az sem tenne jót a kicsinek. Rendesen eljárta terhesgondozásra, és egy alkalommal - egészen pontosan június harmadikán - végre sikerült elcipelnie Gogolákot is.

Aznap valami vibrált a levegőben - vannak napok, amikor tudjuk, érezzük, hogy a világ majd' kicsattan a lehetőségektől, a fákból, a virágokban lüktetnek a nedvek, az állatok mint az örült végzik a génjeikben rájuk rótt feladatokat, az emberek pedig mintha mind ránk szegeznék tekintetüket, és követelnék, hogy hozzunk felszínre minden jót, ami bennünk van, és mindent, amit szeretnénk, valósítsunk meg. Az ilyen kiszámíthatatlan napokon, amelyek az isteni kegyelmet helyettesítik istenektől megfosztott világunkban, minden megtörténhet - és néha meg is történik. Kisebbfajta csodának is beillett ezen az egyébként átlagos, kissé párás, a többitől látszólag semmiben sem különböző kora nyári délelőttön, hogy Gogolák Karcsi beleegyezett a papás szülésbe. Terus nem is értette, hogyan történt az egész: sem Karcsinak nem említette korábban a dolgot, sem Leskó doktorral nem beszélt össze, hogy együtt győzzék meg a férjét a papás szülés üdvös voltáról - sőt, egy nappal azelőtt még ő maga sem tudott volna válaszolni rá, milyen szülést szeretne... Az ilyen napokon az egyik emberben megfogamzott gondolat vagy - ha úgy tetszik - vágycsíra, ki tudja, hogyan, tüstént megjelenik a másik ember fejében is, és valami ritka harmóniában egyesít bennünket. Aztán ezek az ajándék pillanatok lesznek azok az igazi események, amelyek az életrajzunkban, ha íratik rólunk ilyesmi, egyáltalán nem fognak megjelenni, viszont halálunk óráján, amikor az egyedül miáltalunk ismert, sűrített önéletrajzunk perog le képzeletünk vásznán, ezeknek a pillanatoknak a láncolatából áll majd össze életünk titkos története.

Terus tartott egy kicsit a szüléstől, ezért nem csak idegeneket akart maga mellett. Sokszor ahhoz megyünk vigaszért, aki a bajunkat okozta. Életében egyetlenegyszer talán Karcsiban is megmozdulhatott valami empátiaféle, de lehet, hogy csak a szülés izgalmas időzítése és a dolog szerencsejáték jellege keltett benne mélyebb érzéseket. Szorgosan eljárta Terussal a kalocsai kórházba terhesgondozásra Leskó doktorhoz, nem húzta a száját, nem morgott, mint máskor, amikor valami nemszeretem dologra akarta rávenni a feleséget. Akkor is csak békésen bólogatott, amikor elmagyarázták neki, hogyan zajlik majd a nagy esemény: neki is sterilen be kell öltöznie, aztán a szülés alatt a szobában oda mehet, ahova akar, azt néz, amit akar, végül pedig ő vághatja el a köldökszinórt, és kézbe veheti a még mosdatlan újszülöttet.

Az a bizonyos hidegfront december 29-én este érte el Lengyelország balti-tengeri partjait, és Gogolák Terus érezte, hogy kezd egyre feszültebb lenni. 30-dikára virradóra szemhunyasnyit sem aludt - több mint öt esztendeje már, ha erős hidegfront érkezett, szinte mindig éberem telt az éjszakája, ilyenkor szokott azokra a dolgokra gondolni, amelyekre napközben nem jutott idő; ilyenkor, az éj leple alatt, a mélységes csöndben, amelyet csak a tücsökciripelés, egy távoli kutyaugatás vagy Karcsi szórványos horkolása tört meg, a jelentéktelennek tetsző gondok is fenyegető méretűre nőttek, és egy-egy elgondolt szó olyan súlyosan zuhant eléje, akár egy sziklatömb. *Előbb szülök*, futott át az agyán, és ettől máris ideges lett - amitől aztán

még idegesebb lett. Pedig örülnie kellett volna, hogy eddig minden jól alakult, nem vetélt el, nem lett koraszülés; de az ember lánya már csak olyan, hogy állandóan a soron következő probléma foglalkoztatja, és nemigen örvendezik azon, hogy az előzőn szerencsésen túl van.

Aztán az éj második felében, amikor már mindent ezerszer megrágott, és a fenyegető gondolatok egymást oltották ki, csupán ernyesztő zsongás maradt utánuk, tompa fáradtság, a most-már-minden-mindegy rezignált hangulata.

Reggel, furcsamód, nem érezte fáradtnak magát - inkább valamiféle kótyagos boldogságfélélet érzett, mint amikor valaki dönt, és rábízta magát a sorsra. Ez egy napig különös nyugalommal töltötte el, a rákövetkező éjjel szokatlanul jól aludt, de 31-dikén kora reggel, úgy fél hat tájt - megindultak a fájások...

- Apuka, maga falfehér! - mondta Leskó doktor. - Ne felejtse el, hogy nem maga szül, hanem a felesége. Láthatja, nincsen neki semmi baja, hál' istennek minden a legnagyobb rendben van, legalább ez öntsön lelket magába!... És ugye nem azt akarja mondani, hogy erővel tuszkoljam vissza a kisfiút vagy a kislányt (nem tudom, melyik jön), mert magának egymillió forintja függ tőle!? Kérem szépen, így hozta az élet, így kell elfogadni.

- Doktor úr, én eztet nem bírom...

- Legyen férfi, apuka, a mindenségit, most már nincs visszaút! Maradjon szépen a felesége fejénél, el ne mozduljon onnan, és legalább annyit tegyen meg, hogy törölgeti a verejtéket Terike homlokáról, és kedves szavakkal nyugtatgatja...

Gogolák teljesen elveszettnek érzi magát a szülőszobán. Fogalma sem volt, mire vállalkozik, kiskora óta ugyan rengeteg ellést látott, volt alkalmja megfigyelni, hogyan hozzák világra kicsinyeiket a különféle haszonállatok, tehének, kocák, ám amikor kezdték beöltöztetni, elfogta a rémület. A sok kórházzöld lepel, ruha mindenfelé, a vészjóslóan villogó szülészeti eszközök páni rémülettel töltötték el.

- Karcsi, ez fáj! - Gogolák észre sem vette, hogy szülő felesége fejét félelmében úgy szorítja két oldalról, hogy majd' összeroppantja. Gyorsan elengedi Terike csatakos fürtjeit, de ekkor újabb megrázkódtatás éri: éktelen gyereksírás rezegetti meg a levegőt. Gogoláknak arra sincs ereje, hogy megkérdezze, melyik jött előbb, egy nővér odatámogatja egy sarokban álló székhöz, és hagyja, hogy leroskadjon rá.

A kislány volt az, úgy csusszant ki a nővére által bejárt úton, mint egy kis sellő egy vízi-barlang nyílásán.

A fiúcska viszont megmakacsolta magát: szívesebben maradt volna még valamicskét, valószínűleg jól érezte magát az anyaméhben, és nem akarta a biztosat ripsz-ropsz bizonytalanra cserélni, meg ki tudja? talán felelősségérzet is volt benne, hogy húzza-halassza a dolgot, ameddig csak lehet, nehogy a szülei elessenek a jutalomtól. Ő mindent megtett, hogy minél inkább megnehezítse az orvosok dolgát - a lábát dugta ki előbb -, de fogóval csak világra segítették a fejét is.

Igen butácska gyerek lett, de ez akkor még nem látszott, amikor az apja a sarokban délután háromkor fölnezzett; csak az tűnt föl neki, hogy a fia csúnya, vörös és ráncos.

Gogolák lassan magához tért, föltápászkodott és kitámolygott, tudta, hogy nincs itt rá semmi szükség, nem is volt. Odakint a váróban a kunszentmiklósi anyósa, akivel elfelejtették közölni, hogy ikrek lesznek, rögtön nekiszegelte a kérdést: - Na, Károly, fiú-e vagy lány?

- Ez is, az is - felelte Gogolák, és elvánszorgott a büfébe, hogy egy fél kisüstitől magához térjen.

LÉLEKVÁNDORLÁS

Gyenes Bözsi néni a kalocsai kórház elfekvőjében egykedvűen nézte szobája falán a hámló, kórházzöld olajfestéket, s látta, hogy barnássárga csík választja el a fölötte levő fehér meszeléstől. Eszébe jutott, hogy otthon a Béke utcában régen mindig kimeszelték a lakóépület összes helyiségét, ha halott volt a háznál. Ki tudja, mi értelme volt ennek a szokásnak... Ez a csík szántsándékkal ilyen csúnya, vagy csak nem volt másik szín? Egyáltalán, mi szükség volt rá, hogy a zöldre festett részt elválasszák a meszeléstől?

Bözsi néni a századik születésnapja felé közeledett. Nem kellett többé senkinek, egyik gyerekének sem, egyébként is, már a gyerekei is kezdtek elhalni mellőle. Ezért ragadt itt két hónapja, november elején, az elfekvő ideiglenes örökkévalóságában. Most sem kellett, és a születésekor sem. Ő volt az utolsó jövevény, és a szülei egy darabig töprengtek is, rátegyék-e a párnát, de aztán arra gondoltak, hátha öregségükre majd ez a kicsi lány fogja eltartani őket.

Nem volt semmi szervi baja, csak elkoptak az ízületei, meg egy kis gyomorsüllyedése volt, de arra már ötven éve is azt mondta az orvos, hogy inkább állapot, mint betegség. Soha életében nem volt beteg, tulajdonképpen most sem, pedig hamarosan meg fog halni. Bözsi nénivel nemsokára végelgyengülés végez - vagy inkább segíti át a másik létbe -, miközben három szinttel feljebb, a szülészetén Gogolák Jancsika - szülei szorult anyagi helyzetét teljesen megértve - mint valami kis őszallatka küzd, hogy az ősóceánból kijusson a levegőre, küzd, hogy az új évezred első ÁB-bébije lehessen. Mindenki a fényre törekszik, mindenki ösztönösen teszi ezt, ki úgy, hogy megszületik, ki úgy, hogy meghal.

- Hogyvanbözsinéninincsvalamireszüksége? - kukkantott be Kriszta nővér.

- Köszönöm, aranyom, jól, nincsen semmire szükségem... - jött az elhaló válasz, de addigra a nővér már hetedhét határon túl járt frissen vasalt, feszes köpenyében és fiatalsága boldog tudatában.

Bözsi néni lassan oldalt fordította a fejét, és rozzant kis éjjeliszekrényére nézett. A vékony bejgliszelet, amit valami távoli rokon vagy ismerős hozhatott - vagy lehet, hogy kórházi koszt, a karácsonyi ünnepi vacsora maradéka? -, továbbra is ott árválkodott a csorba teásbögre mellett. Alaposan kiszikkadt már, a dióstöltelék és a tészta is rég megszáradt, és elvált egymástól. Egy kis tea azért most nem ártott volna, bármilyen ócska lötyty is - csak enyhe citrompótló- meg cukoríze van -, de tisztában volt vele, hogy mikor lehet kérni a nővértől. Nem akkor, amikor beviharzik egy pillanatra, és megkérdi, hogy kell-e, hanem amikor nem kér, de be is jön a szobába, és barátságosabb a tekintete, netán egy percre még le is ül az ágya szélére. Kriszta nővér tudja, hogy Bözsi nénivel nincs sok gond, Bözsi néni tudja, hogy Kriszta nővérnek sok a dolga a többi beteggel, ezért nem akar gondot okozni. Nincs is vele gond, ott áll a járókeret az ágya mellett, félóra alatt meg is tud fordulni a vécéről, fürödni - no, azt nem tud egyedül, ahhoz kell a Kriszta nővér. Nem tud egyedül, de megpróbál, mert nem szeret a nővérnek gondot okozni, úgyhogy a fürdetés előtti napon, kedden, vagyis kedd éjjel, amikor már mindenki, még az ügyeletes nővér is alszik, kimegy a járókeretével a fürdőbe, csöndben beteszi maga után az ajtót, hogy minél kevesebb fény szűrődjön ki, a járókeretével beáll az egyik zuhany alá, fél kézzel ügyeskedve (kapaszkodnia is kell) lecibálja magáról a hálóinget, és a nejlonzacskóban behozott lucskos szappannal úgy-ahogy összekeveri magát, majd lezuhanyozik hideg vízzel, mert ilyenkor csak ez van, nem szisszen fel, csak lilul a rossz vérkeringés miatt már amúgy is kék ajka, igen, a törülközőssel van a legnagyobb probléma, ez szokott sikerülni a legkevésbé. Volt már, hogy el is felejtett törülközőt hozni, és akkor bizony

a vizes testére kellett fölhúznia a hálóinget, ami több mint fél óráig tartott, de még úgy sem sikerült teljesen, viszont kevés vizet csöpögtetett szét a folyosón, mert mire indult vissza, szinte teljesen megszáradt. A takaró alatt aztán megszáradt a hálóinge is. Aztán amikor a fürdetéskor Kriszta nővér megdicsérte, hogy milyen tiszta tud maradni egész héten át, Bözsi néni nagyon büszke volt magára.

Egyszer nekiesett az ajtófélfának, és másnapra kék-zöld lett a bal oldala a pergamenvékony bőr alatt, és Kriszta nővér pajkos hangsúllyal megkérdezte, merre, kinél hancúrozott.

De Bözsi néni bőrét soha többé nem éri már víz - legalábbis életében nem. Pedig milyen érzékeny még ez a bőr! Bözsi néni érzi, hogy jobbról befúj a hideg a takaró alá, bütykös, merev jobb kezével eligazgatja a takarót úgy, hogy az álnok rést eltömje. A távolabbi ablak egy picit állandóan nyitva van, olyan pazarló meleg van mindig a kórházban, máshogy nem lehetne elviselni.

- Hogyvanbözsínimeghoztamavacsorát - jelentkezik be Kriszta nővér, és felkapcsolja a villanyt. Bözsi néninél a sötét leszálltakor nem szokták fölkapcsolni a villanyt, mert senki más nincs a szobában, senki sincs, aki reklamálna. Bözsi néni nem szól, nem akar gondot okozni, ő tudja, milyen drága a villany, megérti... Milyen szép bögyös-faros ezt a Kriszta nővér, mindig hófehér a ruhája, hacsak valamelyik óvatlan beteg foltot nem ejt rajta.

Leteszi a papírtálcát a zsömlével, a szelet felvágottal és a kis vajjal, önt teát Bözsi néni bögréjébe. - Az esti gyógyszereket tessék mind bevenni, később ellenőrizni fogom! - mondja, és már megy is el, a lámpát ösztönösen leoltja, de aztán nyilván eszébe jut, hogy sötétben mégsem lehet vacsorázni, úgyhogy kintről visszanyúl a szobába a kapcsolóhoz, ám valaki a nevét kiáltja, egy beteg hirtelen rosszul lett, úgyhogy gyorsan, dolgavégezetlenül elhúzza a kezét, és elsiet.

Bözsi néni felül, az ágy szélén lelógatja pipaszár lábait, kell egy kis mozgás. Balra a kitárt ajtó világos négyszöge, jobbra a széles, magas ablak. A négyszögben fehér köpenyes alakok rohannak balról jobbra, jobbról balra, s néha elcsoszog egy-egy nőbeteg, sötétebb pongyolában. Bözsi néni szereti az életet, a sürgést-forgást, szereti nézni-hallgatni, amint mások szaporán végzik a munkájukat, legjobban a reggeleket szereti, mert akkor még mindenki friss és jókedvű, nem fáradt, meg amúgy is túl sokat szokott gondolkodni éjszaka, öreg már, keveset alszik. A lányáéknál, ahol legutoljára lakott, volt egy nagy rádió az ágya mellett, azt régebben késő éjjel meg kora hajnalban is bekapcsolta, és mivel kissé nagyothallott, eléggé föltekerte a hangot. A lánya egyszer aztán, amikor már két éve volt náluk, nagyon leteremtette, hogy nem hagyja őket aludni, és azóta nem merte hallgatni a rádiót, és ha nem aludt, leginkább a tíz éve halott fiára gondolt, és csak sírdogált.

Sokszor próbálta már összeszedni a bátorságát, hogy egy ócska, régi kiserádiót kérjen Kriszta nővértől, de amikor rákerült volna a sor, elillant a mersze. Nem akart gondot okozni Kriszta nővérnek.

Kitekint az ablakon, amely a kórházudvarra néz, az udvart négy szép, sárga fényű lámpa világítja meg, de most nehéz dolguk van, mert sűrű, tejfehér köd telepedett a világra. Mindegyik körül hatalmas fénykör, aztán egyszer csak két piros lámpa mozog a kapu felé, valaki elszabadult, indul haza óévet búcsúztatni. Emlékszik, hatvan éve éjfélkor így szólt az anyja: „Negyven van!” Nehéz szívvel léptek át egyik háborús esztendőből a másikba. Most Bözsi néninek valahogy sokkal könnyebb a szíve, maga sem érti, miért.

Jaj, csak az oldala ne hasogatna annyira!... Mindegy, elmúlik hamar, ez a ronda idő... De azért olyan szép. Balra a sárga négyszög, jobbra a tejfehér köd a sejtelmes fényekkel. Egészen

hangulatos, Bözsi néni a kicsinek is tud örülni. Iszik a teájából, de csak keveset. Jobban esne még néhány korty, de akkor ki kellene menni pisilni, ami azért nem könnyű mulatság. Persze most már mindegy... Enni nem kívánt, amúgy is csak csipegetni szokott, mint a kismadár. Legjobb lett volna csak levegőn élni, úgy még kevesebb gondot okozott volna Kriszta nővérnek.

Bözsi néni most visszafekszik, elegyengeti a takarót maga körül, és összekulcsolja a kezét a hasán. Majd egy kicsit följebb húzza kezét az aszott melle felé, mert bármily könnyű is a keze, nyomja a gyomrát. Többé nem fog fölkelni. Ez a tudat nyugalommal tölti el, akárcsak a tárgyi valóság, amely körülveszi.

Amint behunyja a szemét, különös képek kezdenek kavarogni a fejében. Először is Kriszta nővért látja, amint színleg teát önt neki, de a tea, ahelyett hogy az ő bögréjébe csurogna, valahogy fölszívódik, kiszippantja a megdöntött kancsó, aztán a nővér felemeli az imént behozott tálcát meg a kancsót, és büszke tartással, de hátrálva kiviszi... Most meg otthon terem Szárazbabódon, és nagy, erős férfiak csákánnyal építik a Béke utcai házát. A földről felpattan a falra egy öles vályogdarab, és abban a szent pillanatban csattan a csákány, csak úgy porzik. Milyen furcsán dolgoznak... És tessék, most a lánya, aki, mióta önáluk lakott, csakis ingerülten szólt hozzá, mint aki mindig haragszik valamiért, visszaszívja magába a szavakat, a szárnyas-gyilkos szavakat, és nem emésztik már Bözsi néni szívét, mint megannyi pici tűszúrás... aztán, micsoda öröm! A fia újra él, Bözsi néninek nem kell többet rínia miatta, most még nagyon-nagyon sovány, még egy fél évig beteg lesz, de meg fog gyógyulni, élni fog... Most meg, na hát! Csak nem az a busa fekete szemöldökű orosz főember az ott, aki az emelvényre vezető lépcső tetejéről hátratántorodik az öt feltámogató emberek karjába? Szegény, biztos nem jól érzi magát, micsoda kegyetlenség! A gebét se dolgoztatják az után, hogy összeesett... Bözsi néni a nyolcvanas évek elején még tévézett, akkor még jó volt a szeme... most már régóta csak a képzelete vásznán pergő összevissza filmeket nézi. Itt tiszta a kép, csak nem mindig teljesen érthető... most is, hogy van az, hogy ott kél a nap, ahol nyugodni szokott, a dunapentelei dombokon, és átrobogva az égbolton, lebukik keleten, s a naplemente üde hajnalpírban ragyog, a hatalmas ganédomb visszaszippantja magába a kipipált gőzét... és hogy van az, hogy a Czuczorék konyhaasztalán az a halott orosz tiszt fekszik, akit a front idején egy közlegény valami szóváltás miatt lelőtt, le van takarva egy lepedővel, de a terjedelmes, már megszáradt vérfoltok egyszerre csak újra nedvesen csillogni kezdenek, majd pedig lassan összemennek, s végül el is tűnnek, s kisvártatva meglebben a lepedő, Czuczorné lerántja, és lám, a tiszt föltámad halottaiból, még véres, de egy hatalmas dörrenés előtt, az egyenruháján éktelenkedő folt is eltűnik. És nem sokra rá a tiszt meg a közlegény már el is felejtik a nézeteltérést, és újra összeölelkezve isszák a Czuczorék sápadt lőrését... Most azt látja, hogy nagy csóvás fényvillanások röppennek egyenesen az ágyúk torkába, azoknak az orosz ágyúknak a tüzes torkába, amelyek a háztól három-négyszáz méterre voltak fölállítva a túladunai német állások ellen, s amikor egy-egy lövedék beletalál a csőbe, az ágyú hatalmasat hőköl... most lánctalpas járművek vonulnak hátrafelé a régi-új országúton, és begyógyítják maguk után az általuk ejtett borzalmas sebeket... „Negyven van”, mondja az anyja, és abban a pillanatban harminckilenc van ismét... odakint van a kertben, csodálkozva nézi a nyugatról keletre száguldó napot, a rohanó felhőket, amelyek a nagy sietségben hol cafatokra szakadnak, hol összeállnak, mind visszafelé iszkolnak, mintha elvesztettek volna valamit, és látja, hogy a barackfák alatt a rózsaszín virágszőnyeg milliomm darabra válik, és felröppen a fákra, amelyek roskadozni kezdenek az el nem fagyott, édes teher alatt, majd a virágok fázósan összehúzzák magukon a szirmaikat, bimbóvá gubóznak, aztán nedv formájában vissza is bújnak a védelmet nyújtó kéreg mögé, de honnan tudni, hogy nedv lesz belőlük? valaki súg neki, valaki mindent tud helyette... a föld mindeneiket a színe alá hívogat, mint tyúkanyó a szárnya alá a kiscsibéit, a

kisfia már csak ötéves, négy, három, és annyira szereti az édesanyját, hogy soha nem akar elszakadni tőle, és ripsz-ropsz sebtiben meg is tér a méhébe, Bözsi néninek fájdalmai vannak, de még aznap visszaviszik diót verni a laposban álló hatalmas fáról, az összeszedetett diók a kötényéből felröppennek a fára, a levelek zizegnek még kicsit, majd elcsendesednek a lombok, mint mikor este elülnek a madarak és fejüket a szárnyuk alá dugva álomba merülnek... jönnek a fájdalmak, és jön a szerelem, ami szemérmes és rövid, a föld nem engedi, hogy a parasztember sokáig érzélgősködjön, mint az úrfélék, magának követel minden energiát... „Miért nem ettük meg a vacsorát, Bözsi néni, miért nem vettük be a gyógyszereket?” „Aranyom, hagyjon most engemet, nagyon szépeket látok, a világ minden kincséért sem hagynám abba... segíték a nénémnek, hogy tánciskolába meg varróiskolába járhassanak, a nagyobbikból ugyan elég nagy szajha lett, de ahogy így fiatalodik, az erkölcsi tisztulnak, tetszik tudni, Kriszta nővér, nem javulnak az erkölcsi, hanem tisztulnak. A másik nővérem, a Julcsi viszont hasra fordul a sírjában, amikor az ura az ő halála után két hónappal befekszik az ágyamba, a szégyentelen, és azt mondja, »feleségül akar venni«, aztán fogja magát, kikel mellőlem, tán elszégyellte magát, hogy közeleg a Julcsi feltámadásának a napja. Nem is tudom, mit kívánjak a Julcsinak, maga mit mond, Kriszta nővér? Ha életre kel, nagyon sokáig tüdőbeteg lesz és megint sokat fog szenvedni, Kriszta nővér, szeretném, ha megtisztelne azzal, hogy részt vesz a Julcsi ünnepélyes kihantolásán. Úgy zajlik majd a dolog, hogy boldog szívvel, ünnepi fekete ruhában kimegyünk a temetőbe, körülálljuk a sírt, a sírásók lapátjaikkal kidelejezik a földet a sírból, a koporsóról az utolsó rögök nagy búcsúkoppanásokkal emelkednek a magasba, olyan lesz, mint a dobpergés, a koporsó egészen tiszta lesz, csillog-villog majd, egy porszem se marad rajta, a sírásók az egyik oldalon leeresztenek két kötelet, amelyek kígyó módjára átfurakszanak a koporsó alatt, a másik oldalon fölmásznak, mintha bűvölné őket valaki, bele egyenesen a sírásók kezébe, akik ezután kiemelik a koporsót, a pap minden szomorúságot és minden szépséget, ami a Julcsi volt, összegyűjt, mint a jó gazda, összegyűjti a szélnek eresztett szavait és gondolatait, hogy mint egy csokrot mindet letehesse az Úristen kezébe, aki aztán ismét lelket lehel a Julcsiba... otthon aztán megállunk majd a Julcsi ágyánál, és összetett kézzel várjuk, hogy felébredjen a lidérces, levegőtlen álmából, akár énekelhetünk is közben vidám énekeket, zsoltárokat, »Tebenned bízunk eleitől fogva...«, és ha kinyitja az ábrándos barna szemét, egyik szemünk sírni, a másik nevetni fog, mert tudjuk, hogy sokat kell majd szenvednie, különösen az első napon, amíg a kis pájslija szegénynek helyrezöttyen annyira, hogy rendesen tudjon lélegezni, de maga ezt jobban tudja, Kriszta nővér... Aztán tovább fiatalodunk, egyre ártatlanabb lélekkel megyünk a bálókba, a legények egyre bátor-talanabban közelednek felénk, először még pofon kell vágni őket, amiért ide-oda nyúlkálnak, aztán már nem mernek semmit, már a lopott csókok is elmaradnak, előbb-utóbb a Zsófi is visszakapja a szüzességét, pedig milyen rég elvesztette az istenadta! Azon az éjszakán, amikor a teliholdat majd elfedi a föld a nap elől, és olyan különös vörhenyes fényben dereng a holdtányér, akkor adja vissza neki az a kackiás bajuszú, csíkos trikójú légtornász, aki azzal a cirkusszal érkezik, amelyben egy bánatos és bűdös, foszlott bundájú medve is lesz... Mindent tudok előre, Kriszta nővér, nekem már senki sem tud újat mondani, higgye el...” Tovább peregnék előtte a képek, a forró nyarakból jó szagú tavasz lesz, a fagyos telekből csendes ősz, az embert mámoros boldogság tölti el, hogy minden rossz csak jóra fordulhat, a jövő rossz után is jó jön, és ez a jó mindig jobb lesz, mint ami korábban volt, mert a világ egyre ártatlanabb, egyre kevesebb benne a gonoszság, bár lehet, hogy ezt csak ő érzi, de mekkora öröm mégis!... Milyen érdekes, olyasféle dolgokat is lát, amiket se a saját szemével, se a tévében nem látott, s amikről nem is mesélt neki senki: látja, amint a nagy háborúban a gáztámadások áldozatainak szájába visszapattan a földről szétroncsolódott tüdejük kihányt, véres masszája, aztán odabent csodás átalakulás során légzőszervük újra egészséges lesz, látja, hogy távoli hadszíntereken legéppuskázott katonák ezrei hevernek a sárban, aztán valami hatalmas, látha-

tatlan kéz egyszerre gyöngéden fölemeli őket, mint a játék babákat, vigyáz, nehogy fájjon nekik, hisz az imént estek el, friss sebeiből ömlik vagy csak szivárog a vér... és a katonák - most nincs idejük ámuldozni megmenekülésükön - iszkolnak vissza a lövészárkok fedezékébe, mint a nyulak, hogy soha többé elő ne bújjanak onnan, s elmajszolják a feltámadás utáni első cibakot, repes a kérges katonaszívük az örömtől, hogy élve viszontlátják a családjukat, mindegy, milyen soká lesz, mindegy, hogy csak három vagy négy nyár múlva... Aztán, hopp, Bözsi néni otthon terem, és az édesanyját látja meg a tanító urat. Az anyja visszaszívja kegyetlen válaszáat a tanító úr javaslatára: „Nem, nem taníttathatjuk a Böskét, kell a dolgos kéz idehaza, nehéz idöket élünk...” Sose szerette az anyja, de ahogy egyre kisebb lesz, mégiscsak kénytelen többet gondoskodni róla... Bözsike lassan már csak mesebeli óriásokot lát, gonosz, elkényeztetett, kevély nővéreket, egy hatalmas, erős istent, az apját, a világ urát, aki egy szikrázó téli reggelen irdatlan, hétmérföldes csizmájában, kegyetlen lapátjával megszentelteleníti a szüz hótakarót, amely pedig oly gyönyörű, hogy örökkön-örökké meg kellene maradnia érintetlenül, az idök végezetéig.

Ámen!

Majd' megvakul ettöl a nagy fényességtöl, vakító ez a hó, de mintha már valahogy nem az egész havas udvart látná, hanem csak egy korongnyit a közepéböl. Mintha egy kissé görbe, kormos kályhacsövön nézne keresztül...

Újév reggelén fél hatkor az ügyeletes nővér egészen picire összetöpörödvé, magzati pózban találta Gyenes Bözsi nénit, arcán az üdvözültek mosolyával.

Szinte ugyanekkor a kórház kialvatlan szemü számítógépes rendszergazdája az intézmény központi információs hálózatán ellenőrizte az adatokat, és amikor már kezdett megnyugodni, hogy a dátumváltás nem okozott semmi problémát, a betegnyilvántartásnál valami furcsaságra bukkant: „Név: Gyenes Erzsébet. Foglalkozás: nyugdíjas. Kor: 100 év. Szül. hely: Kalocsa. Szül. idő: 2000. január 1.”

PETŐFI SZELLEME

*Nem tudom, hogy mivé fejlődsz,
Hiszen csak embrió vagy még,
De szebb célod annál nem lehet,
Hogy idézd Petőfi szellemét.*

*Petőfit idézd, ki közöttünk járt
És ismerjük jellemét.
Példakép legyen ő nekünk,
Mi, késői nemzedék.*

*Petőfi itt járt közöttünk.
Talán éppen ebben a szobában
A haza sorsa felett
Vele együtt búsult valamelyik ősrünk.*

*Vagy talán szépapánkat nézte
A róna közepébe,
Amint az nyugodt mozdulattal
A kaszáját fente.*

*De minden bizonnyal
A mi ükapánk és anyánk volt
Az a kiskapuban álló subás
Szőke legény, barna lány,*

*Akik az estéli harangszó után
Olyannyira egymásbafeledkeztek,
Hogy magukon kívül
Senkit észre sem vettek.*

*Itt érett férfitvá.
Több versében is emlékezik rá.
Ifjúsága nem volt virágos tavasz.
Hogy volt-e ifjúsága? Talán nem is igaz.*

*Százhusz éve már,
Hogy e falon nézte
Pislákoló gyertyafénynél
Pipafüstje árnyát.*

*Most az Ő hajlokában összejőve,
Reá emlékeziünk.
És, hogy emlékét megtartjuk,
Erre esküszünk!*

*Lelke lobog előtted
Világító fáklyaként,
És neked szebb célod nem lehet,
Mint az, hogy ápodl emlékéit!*

Mikor a tanácselnök elszavalta a Petőfi Irodalmi és Múzeumi Társaság alakuló ülésére írott költeményét, a kissé bizonytalan taps után megilletődött, egyszersmind feszült csend ereszkedett a harminckilenc egybegyűltre az egykori nagyvendéglő ivójában.

Odakünn: fogvacogtató hideg, szélcsendes este - a holdsajka mozdulatlanul állni látszott az égbolt befagyott fekete óceánjában -, a miriád csillag mint megannyi apró szigony, amely jeges szűrásával az utcán bolygó lelkek arcát döfködté. A faluszéli tó túloldaláról, a nádas mögül kutyavonítás hallatszott, a főúton, a kanyarban pedig súlyos csizma alatt ropogott a hó: egy későn érkező meghívott közeledett a Petőfi-házhoz.

Idebenn: már nemcsak a két jól megrakott jancsikályha adta a meleget, hanem a vastag báránybőr kucsmák és a hitványabb fejfedők alól előkerült parasztfőkről fölszálló gőz is. A bekecsek már rég lekerültek az emberekről, s a legtöbben bordás mellényben vagy kardigánban és szigorúan nyakig gombolt, szigorúan nyakkendő nélküli fehér gyolcsingben ültek a helyükön, s várták, mi lesz most. Az ünnepi összejöveteleknek az a nehéz pillanata volt ez, amikor a beszédek elhangzása után a résztvevőktől mintegy elvárják - vagy egyenesen felszólítják őket -, hogy oldottabban folytassák az ünneplést.

A hosszú lócákon, az összetolt X-lábú asztalok előtt ülő szomszédok már épp fordultak volna egymás felé, hogy eleget tegyenek a kimondatlan felszólításnak, amikor egyszer csak olyasféle hang hallatszott, mintha egy láthatatlan kéz irdatlan pallost suhogtatna a fejük felett.

- Nyugodjanak meg kendtek, vagy hadd mondok inkább: barátim, nyugodjatok meg, ne nézzetek oly riadtan, ne tekingessetek a tetőgerendákra, még nem láhattok engemet, és ne tekingessetek egymásra sem, egyőtök sem hibbant meg, és hasbeszélő sincsen köztetek!... A nagy költő szelleme vagyok... Megidéztek, hát megjelentem. Éppen a földgolyóbis túlsó felén, Ausztrália forró földjén jártam, kénytelen voltam oly távoli vidékre szállani, mert egy canberrai magyar étteremben is Petőfi-társaságot alapított néhány odaszakadt honfi és honleány, és elszavalták egyik versemet, de amikor meghallottam ezt a verselményt, e szájalmasan csikorgó klapanciákat, tüstént szedtem a sátorfámat és hazaröppentem, tulajdon szemeimmel akartam látni a társaságot, melyben ily fülsértő zöngemény hangzik el, s jól kiosztani előadóját... De ahogy száguldék a hang után, s látom, hogy Magyarországról jó, közelebről pedig a kiskunsági róna felől, azon belül is Szárazbabód falvából, jó szüléim hajlokából, ahol én száztizenkét verset írtam, rögtön megenyhült a szívem, s amikor a konyhai kürtön besurrantam, már megrohantak emlékim, s hogy beléptem - vagyis libbentem - e helyiségbe, csordultig volt szívem örömmel, s ha élő volnék, még könnyeim is kibuggyantak volna!

Kedves babódi atyámfia, hát itt vagyok! Tudom, nem vártatok ily ritka vendéget, de remélem, antul nagyobb a vígságtok!... Hisz úgy élek én százhusz esztendeje a lelketekben, a ti hú lelketekben, mintha csak az imént távoztam volna a faluból, hogy felleghajtó köpönyegemben bármikor visszatérhessek közétek... No, lassan-lassan ti is láhattok engemet, hamarost én is láthatóvá válok számotokra... na most... végre... tudjátok, úgy van ez a dolog, hogy amikor repülök a tágas levegőégben, ennek a légnak a porszemeit összegyűjtöm, s ezekből szövök magamnak leheletfinom gúnyát s formázom meg arcomat, s hogy ünnepetek - vagyis közös ünnepünk - fényét emeljem, derekamat még karddal is övezém, melyet a szállongó csillagporból raktam össze, s mely szintoly légiesen könnyű, mint ruhám s jómagam, s mint az üstökösnek csóvjája, mi látszik ugyan, de végtelenül ritka és finom.

Hej, bátyám, be megszínám azt a csinos makrapipáját... kendét hát, ott az asztal végén! De szíja csak nyugodtan, köszönöm a kedves kínálást, nem tudok én kezdeni vele semmit sem, hisz magam sem vagyok több a füstnél... Hát, ha élnék, szívesen közétek telepednék, barátim,

és hanyatt vágnám magam azon a takaros kis ládán ott a sarokban, szeretem az ilyen kis zugokat, előhúznám a pipámat, és én is rápöfékelnék, mint kend... hogy is híjják kendet?

- Mészáros József.

- Mészáros József?... Csak nem annak a Mészárosnak a leszármazottja, ki itt lakott épp a nagykocsmá mellett?!

- De bizony annak, Sándorom, és te a szépapám lányához, az én üköreganyámhoz írtad a *Faleszek, ha fának vagy virága* című versedet.

A szellem nem válaszolt azonnal. Feltolulhattak emlékei - töprengést, megbánást, szégyent egyaránt le lehetett olvasni az arcáról. Mint százhusz éve, most sem tudta leplezni érzelmeit. Egy darabig röpködött a tágas ivóban, besurrant a múzeum ünnepélyes megnyitására helyreállított kármentő lécei mögé, és elnézegette a hordókat, vesszőfonatos demizsonokat, takaros kis csobolyókat, hosszú nyakú zöld üvegeket, mindenféle butéliákat, lopótököt, majd az egyik asztalsor végén saját, fehér márványból készült mellszobrát szemlélte meg, amelyet magas állványzatra helyeztek, hogy mindenki szembenézhesen vele; a kissé idealizált fej láttán megbocsátó mosolyra húzódott a szája, aztán a pillantása a büszkét mögé, a falra akasztott koszorúra vándorolt és az az alatt kifeszített hatalmas, nemzetiszín lobogóra. Sokáig rajta felejtette a tekintetét, s a közelebb ülők közül egyesek valami csillogást véltek látni a szemében, később legalábbis váltig ezt állították. Aztán Sándor kissé megrázta magát, tovaröppent és komótosan még háromszor körberepülte a helyiséget, a jancsikályhák fölött sebesebben suhant, s mintha a forró levegő fölött kicsit bizonytalanabbá, homályosabbá vált volna az alakja - a nagy költő életében annyira hozzászokhatott a szüntelen fagyoskodáshoz, hogy még szellemkorában sem szívelhette a túlzott meleget? Az oldalán csakugyan kard csüngött, lábbelije viszont ócska, letaposott sarkú csónak volt. Öltözete: vékony, zsinóros fekete atilla, szigorúan kihajtott inggallérral, valamint szürkésfekete pantalló.

A babódi atyafiak már azt hitték, sosem fog megszólalni, egyszer még szellemalakját is szem elől veszítették - talán a kormos mennyezetű konyhába röppent ki, hogy újra lássa, hol sütötte anyja a fekete kenyeret? -, úgylátszóan kezdtek előszedegetni a batyujukból az elemózsiát, amit az asszony csomagolt nekik odahaza, kitették az asztalra az üveg borokat, a pogácsát meg a kolbászt, és egyesek, jobb dolguk nem lévén, falatozni is nekiláttak.

- Jó étvágyat kívánok, barátim! Egyetek csak nyugodtan, nem szentbeszéd ez, amit hallotok. Körülnéztem kicsit a házban, mi minden változott meg, közben pedig azon törtem a fejem, megmondjam-e néktek az igazat, vagy hagyjalak meg benneteket a boldog hitben, miszerint Mészáros uram bájos leánykájához írtam a nevezetes verset. De aztán arra gondoltam, jobb, ha én fosztalak meg benneteket egy kedves legendától, mint ha valami jöttment irodalomtörténész teszi ezt, akihez semmi közötök sincsen. Éntőlem talán most szívesebben fogadjátok el az igazságot, mint később egy idegentől. Nos hát, mikor azon a nevezetes áprilisi napon, déltájban Mészáros uramék hamvas, cseresznyeszájú Zsófikája átszólott hozzánk a virágzó lilaakácfa alól, hogy Józsi bátyja térjen haza az én István öcsémtől, merthogy már asztalnál ül a család, én csakugyan épp mentem át az udvaron, és csakugyan elfogtam búbajos szemének pillantását, egy minutára egészen meg is igézett, ámde a költeményt, sajna, mégsem Zsófikához írtam, hanem a Mednyánszky Berta kisasszonyhoz... Hiába, a szívnek nem lehet parancsolni, nincs olyan zabola, amely visszatarthatná. Bocsásatok meg, barátim, tudom, hogy az irántami szeretetek miatt nehezen bírtátok elfogadni, hogy a lelkivilágomat itt-tartózkodásomkor egy ismeretlen úrikisasszony foglalkoztatta, ki ráadásul még ki is kosarazott, és tudom, hogy ugyane szeretet bocsátott fátyolt látásotokra, s ezért nem vettétek észre, hogy a vers alá az vagyon írva: „Szárzababód, 1845. aug. 20.-szept. 8. között”, úgylátszóan a vers nem

születhetett „közvetlen élmény hatása alatt”, mint hittétek. Augusztus végén nem virágozik az akácfa... Emlékitekben aligha össze nem keveredett a *Fa leszek, ha...* kezdetű költemény azzal a másikkal, a *Zöld leveles, fehérrel*, melyben csakugyan az áll, hogy

*Zöld leveles, fehér
Virágos akácfa,
Kék ruhában szőke
Kislyány van alatta;
Megeredt az eső,
Annak végét várja,
A pitvarajtóból
Kacsintgatok rája.*

- De biz azt sem a Mészáros uram leánykájához írtam... - dűnyögte még alig hallhatóan a költő, majd ismét elhallgatott, s miközben tett egy lassú kört a mennyezet alatt - a mestergerendát olyan gondosan kerülte ki, mintha valóban az útját állná, nem pedig látványos, de fölösleges mutatványról volna szó -, szeme sarkából figyelte, hogyan fogadják bejelentését az egybegyűltek. Mészáros József, a tanácselnök és még néhányan megcsóválták fejüket, miközben karikázták a kolbászt, és takaros katonákat tömtek a szájukba, és csak egy-egy szégyenlős vagy sanda pillantást vetettek a mennyezet felé, meg hümmögtek. Sándor, mint aki mázsás súlytól szabadult meg, ezek után láthatóan vígabban rótt a köröket: bejelentése nem keltett általános felzúdulást.

- Telepedj közénk, Sándor, ne járd-kelj örökké, mint zsidóban a fájás - javasolta Mészáros József, és majdnem hozzátette, hogy „egyél velünk pár falatot”; tán úgy érezte, e kedves invitálással elsimíthatja a vers keletkezése körül esetleg még fennálló enyhe neheztelést.

- Nem nyughatik a lelkem, Józsi bátyám, meg egyébként is, minek tegyek úgy, mintha élő ember volnék? Üljek le, mint akinek teste van? Mikor éltem, akkor sem volt nyugovásom, nem sokat ültem meg egy helyen - legtöbbit tán mégis éppen itt, Babódon, hol oly nagy szeretettel vett körül a falu népe, s gyógyította zaklatott idegimet... Hanem, halljátok, csudálatos szépen helyreállítottátok ezt a nagy házat, s hogy még múzeumot is kialakítottatok benne...! Megható volt látnom a nipponországbóli, fura ákombákomokkal telerótt verseskötetemet, meg azt a gyanús, elrozsdállt vasszerkentyűt, amit kineveztetek „Petőfi öngyújtójá”-nak. Elmosolyodtam e jámbor tévedésen, hiszen akkor még nem is létezhetett öngyújtó! Feltűnés nélkül vegyétek be mielőbb a tárlóbul, ne csúfoskodjatok vele! Hanem minden egyebet igen hasonlatossá tettetek eredeti állapotához, kiváltképp a konyhát meg az én kis szobámat. Ahhoz képest, hogy tíz-egynéhány esztendeje még az összedőlés réme fenyegette az épületet, s hogy a szobámban uborkahalom magasodott...

- Honnan tudod te eztet, Sándor? - kérdezte őszinte kíváncsisággal a téeszelnök, akinek majd a torkán akadt egy falat tőpörtyűs pogácsa.

- Hát, onnan, hogy 1952-ben egy ízben már jártam itten, hogy aztán tüstént odébb is álljak, mert gyalázatos kép fogadott. Az egész ház olyan szánalmas állapotban volt, akár a Kutya-kaparó, ráadásul minden helyiségben vagy búzát, vagy más terményt tároltak, az én szobámban pedig, mint említettem, görbe, gutaütött uborkák halmára leltem, az ajtó mellett egy rozszant széken meg egy kövér, pökhendi, szivarozó férfiú ült. Gyorsan emberi alakot öltöttem, pesti literátornak adtam ki magamat, és megkérdeztem tőle, meddig szándokolják bitorolni sárga uborkáikkal a nagy költő egykori megszentelt hajlokát, és egyáltalán, kicsoda ő. Nem tetszett néki e nyers hang, és indulatosan felelte: „Én vagyok a Mezőgazdasági Értékesítő Központ helyi terménybegyűjtője!” Mód nélkül düllesztette a mellit a senkiházi. „Addig bito-

roljuk, amíg itt uborkát termelnek, és azt át kell venni!” No hát, gondoltam magamban, akkor én sohanapján térek ide vissza, s azóta a tájára sem néztem Szárazbabódnak!

A szellem most összevissza röpködött a szobában, látszott, hogy az eset pusztá felidézése is mélyen felzaklatta.

- Nyugodjál meg, Sándor, most már vigyázunk rá, hogy minden rendben legyen, azoknak a komisz időknél egyszer s mindenkorra vége - csitította a szellemet a kackiás bajuszú Karsai Mihály iskolaigazgató, aki a legtöbbet tette az épület helyreállításáért.

- Nem akarok ünneprontó lenni, barátim, de én vitába szállanék ezen hiedelemmel... Talán nem most is muszka iga alatt nyögtök, ha nem is oly keservesen, mint tizenhárom éve, mikor itt jártam, a kutya mindenit neki?!

- Jajaj, költő úr, ezt inkább ne feszegezzük! - szólalt meg a népfront kákabélű embere, Gudmon Ferenc, és ijedten a tanácselnökre, az államhatalom helyi képviselőjére pislantott.

- Mordizom-adta! Csak nem képzelik kendtek, hogy egy forradalmár szellem lakatot teszen a szájára?!... No, az bajos is lenne, ami azt illeti... Te barátom, aki költőurazol engemet, mi voltál korábban?

- Cseléd...

- És te, kedves tanácselnök uram?

- Szegényparaszt...

- Igen? No, hát akkor nektek magyarázzam, mit jelent a szabadság? Alighogy odadták a parasztnak a földet, rögtön be is hajtották a közösbe minden jószágával együtt! Mire volt ez jó?! És még ti merészlítek állítani, hogy egyszer s mindenkorra vége a komisz időknél?! 1849-ben is a muszka fojtotta vérbe a magyar szabadságot, és száz év múlva is ugyanő fojtotta meg a népakaratot.

- De a kettő nem ugyanaz... - próbálkozott a lehetetlennel Gudmon, ám Sándor már mozdult is felé, és talán neki is ugrott volna, ha eszébe nem jut, hogy ez a kakaskodás meglehetősen hiú igyekezet lenne, és méltatlan is az alkalomhoz...

- No oszt írtál-e új verseket, Sándor? - evezett el a veszélyes vizekről Karsai Mihály, de kérdését rögtön meg is bánta.

Azonban legnagyobb meglepetésére a kérdezett, aki időközben teljesen lehiggadt, és újra lassú köreit róttá a mennyezet alatt, a legnagyobb természetességgel válaszolt: - A halálom óta egyetlen új sor nem jutott eszembe, Miskám... Nemcsak írni nem tudok semmit sem, ami könnyen érthető, hanem kigondolni sem... Volt időm töprengeni a dolgon, aztán egyszer csak megvilágosodott az elmém: a jóisten nem engedi, hogy a holtak szellemei oly foglalatosságokat üzzenek, melyekkel beavatkozhatnak az élők dolgába. Nem alkothatunk, nem cselekedhetünk. Mikor halálom után hetekig a csataterék fölött bolyongtam, hol átkozódva, hol borongva sirattam az elvesztett szabadságot, aztán beláttam, hogy így vagy onnan ez jól... Minden szellem csak a múltjából és a múltjában él. Különben is, micsoda pokoli kín volna verselhetni, de le nem írhatni, meg nem mutathatni országnak-világnak, mit alkoték... a hatalmas Dante elméje is kevés lenne, hogy ehhez fogható gyötrelmet kitaláljon!... Nincs menny és nincs pokol, nincs semmi sem, csak az elégikus emlékezés... Miután kiszálltam derékig lemeztele-nített, vérbe fagyott testemből, a hevenyészett fejéregyházi tömegsír-ból, én már semmit sem voltam képes a jövőn alakítani, aminthogy az én múltamon sem alakíthat senki semmit: nem vittek fogolynak a Ladoga-tó partjára, nincsen ott semmiféle „Körös” nevezetű község, mint errefelé híresztelték annak idején, nem sínylődtem szibériai ólombányában, nem muszka

földben porladnak csontjaim, nem én voltam a Gócs vidéki álsruhás drótostót, és nem én voltam a Sarlai nevű tétí takácslegény sem, mint túladunai, nemzetiszín pántlikás lelkületű szépasszonyok képzelték a szabadságharc leverése után, kiknek ajakán szent imádság volt a nevem, nem bujdosam a Bakonyban, nem bujdosam sehol az országban, mert odalenn a sírban rágtak a férgek...

- Ne haragudj, Sándor, hogy közbeszólok, nem szeretnék megint akadékoskodni, de az előbb azt méltóztattad mondani, hogy lelked a sírból szállt ki... Hát nem akkor szállt ki, amikor a gyalázatos kozák ledőfött a dzsidájával?

- Nem... Dehogyan haragszom én, Ferkém, kicsit lobbanékony vagyok, nézzétek el nékem... Igen, jussotok van megtudni a teljes igazságot... És ezért most mindötöket arra kérem, tegye le a poharat, és nyelje le, mit a szájába vett, mert nem szeretném, ha miattam menne cigányútra a korty vagy a falat... Megköszönöm. Tehát: nem haltam meg azonnal, barátim, nesztek: élve dobtak a sírba! Élve dobták a sírba Petőfi Sándort!

Negyven magyar torokból szakadt ki egyszerre a fölháborodás e szörnyű, borzalmas, irtóztató gáztett hallatán. Sokféle ember gyűlt össze ezen az estén a Petőfi-házban: egykori nagygazda, zsírosparaszt, szegényparaszt, zsellér, cseléd - többen közülük az ánti rendszerben kevésért is egymás torkának estek volna, és még most, a szocializmus mindent kiegyenlítő világában is úgy sísteregtek egymás ellen, mint a véletlenül a tűzforró sparheltre lötytett víz, egy dologban viszont teljes volt köztük az egyetértés: a legnagyobb magyar költő szeretetében. A hatlemis parasztbácsi a mezőn, a cipész a műhelyben, a pék a kemence szájánál, Mészáros Józsefné a téeszírodán vagy a tizenkettes busz Szárazbabódról elszármazott fiatal sofőrje a székesfővárosban tucátjával-százával szavaltamormolta-sírta-dalolta a Petőfi-verseket a maga és a világ gyönyörűségére.

Amikor a jóemberek kezdtek magukhoz térni a döbbenettől, és elcsitult a méltatlankodás hangzavara, a tanácselnök megrendülten kérdezte: - Hát, hogyan esett meg ez a csúfság, drága Sándorunk?!

- A végső ütközet napján, július harmincegyedikén délután fél hat tájt már ott fetrengtem a véremlében a Fejéregyházán túli kukoricás mellett, az országúton három vagy négy osztrák és muszka zsoldos között - hullarablók között, mondhatni, hisz ők azt hitték, halott vagyok... Lerángatták rólam jóféle vitorlavászon zubbonyomat meg a díszesen kivarrott finom ingemet, tudjátok, az ingemre, mikor már tehettem, mindig igen kényes voltam... merthogy polgári öltözékben menekültem, az utolsó napokban annyi időm sem volt, hogy katonaruhát csináltassak magamnak. Csak fekete pantallómat hagyták rajtam. Kiforgatták zsebeimet, és a számukra érdektelen, a hős katonáink kitüntetésére szánt dekorációkat, miket ott leltek, széjjelhajigálták, valamint a Kemény Farkasnak a csapatai állásáról szóló jelentését Bemhez, mit ugyancsak én szállíték. Mikor megszédtek magukat, én már embertelen fájdalomaimtól eszméletem vesztettem, és hagymázás rémlátományok gyötörtek, s csak akkor tértem magamhoz, mikor valami osztrák tiszt fölém hajolt, és a képem vizslatta. Láttam ábrázatán, hogy ő is halottnak néz, akkor már kezdett leszállani az alkony, nem láthatta, hogy pillám még megmegrebben - hang már nem hagyta el taplószáraz, alvadt vérrel teli torkomat -, felszedte a hullarablók által a pantallómra visszahajított, vérrel összemocskolódott jelentést, vetett még reám néhány pillantást, és távozott...

Az egyik kályhában ekkor nagyot durrant az égő fa, ami a hirtelen támadt csendben olybá hatott, mint a puska lövés - a hallgatóság egy emberként rezzent össze, és fordította fejét a még utószor szilajul fellobbanó lángok irányába.

- Mikor a tiszt elment - folytatta Sándor -, én visszazuhantam félholt állapotomba, s csak másnap, vagy tudj' Isten, mikor tértem magamhoz ismét, életemben utoljára. Oláh és német szót hallék, és erős kezeket éreztem, amint megfognak és visznek valameddig, majd behajítanak, akár egy zsákot, egy emberekkel teli, mély gödörbe... Sokáig feküdtem ottan az egymásra hányt hullákon, reám is került keresztbe egy vén honvéd lába, arcomra pedig aszott karja... nem volt nehéz szegény... már nem fáj semmim, belül rítam csak, a lelkem rítt, a könnyeim már rég elapadtak... vártam, mikor dobják rám a következő hullát, vagy kezdik hányni a földet, s ekkor halk nyöszörgést hallottam jobb felől: „Ki vagy, bajtárs?” „Petőfi Sándor - feleltem reszelősen, miután kiköptem a számbul egy darab kemény vérrögöt. - És te?” „Orosz Ferenc honvéd. Ó, ha te is itt vagy, elhagyott bennünket az Isten, meghalt a magyar szabadság.” Aztán bal felől hallottam valami mozgást, és fejem kissé megemelkedett. „Az én térdem az, Petőfi.” „Te meg ki vagy?” - kérdeztem. „Az mindegy. A hozzád hasonlók miatt jutottunk ide...” „Nem szégyenled magadat, te bitang, ilyet mondani?!” - róttá meg a láthatatlan gyalázkodót Orosz. Ekkor valami mocskos lét loccsantottak ránk a gödör széliről, és azt ordították hozzá, hogy „*Trinkt, Schächer!*” „Mit mond?” - suttogta Orosz. „Igyatok, latrok!” - fordítottam neki az undok vezényszót, s ekkor feketedett el örökre előttem a világ... Újabb holttestet dobtak rám, elfogá előlem az éltető levegőt, és nemsokára megfulladtam... A többit már tudjátok, barátim.

A lehajtott fejű babódi atyafiak sokáig, nagyon sokáig nem szóltak semmit, aztán lassan felpillantottak, és ahogy Petőfi végignézett népén, nemigen láthatott szárazon maradt orcát. Minden szemből fénylő csík futott le a bajuszig és tovább... A kályhákban a tűz már csak szomorúan libbent-lobbant, s valahonnan alulról - talán valamelyik ajtó résén - hideg fuvallat szökött az ivóba, amelyet megérezett minden öreg láb és rossz könyök.

- Most el kell mennem, hívnak másutt is... De ne sírjatok, veletek voltam százhusz esztendeig, és az idők végezetéig veletek maradok, mert ismertek, szerettek és olvastok - vigasztalta népét Petőfi. - Támadnak majd később új meg új bálványok, de ti tudni fogjátok, hogy azok csak bálványok, és nem fogjátok imádni őket. Isten véletek, barátim, Isten legyen véletek...!

Miután a szellem elhallgatott, két karját oldalt kiterjesztette, mintha búcsúzóul egyszerre áldaná és ölelné meg a babódi atyafiakat, majd alakját egy pillanatra vakító égi fényesség izzította át, aztán rögtön szerte is foszlott, mint hajnali köd a rónán a nap első mérges sugarára.

-&-